Vysoká škola ekonomická v Praze

Národohospodářská fakulta

Hlavní specializace: Hospodářská politika

Exekuce -fenomén dnešní doby /se zaměřením na období 2010-2017/

diplomová práce

Autor: Bc. Alena Platilová

Vedoucí práce: prof. Ing. Vojtěch Krebs, CSc.

Rok: 2019

Prohlašuji na svou čest, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně a s použitím uvedené literatury.

Bc. Alena Platilová

V Praze, dne

Zvláštní poděkování patří prof. Ing. Vojtěchu Krebsovi, CSc. za cenné rady i odborné vedení mé diplomové práce. Dále bych ráda poděkovala Exekutorské komoře ČR, konkrétně Mgr. Liboru Vaculíkovi, za poskytnutí dat i odpovědí na mé dotazy. Za získání dat také děkuji ekonomovi a vedoucímu projektu Mapa exekucí Radku Háblovi i Ing. Stanislavě Menšíkové a společnosti Crefoport s.r.o. Další poděkování patří Ing. Mgr. Pavlu Hájkovi za odborné rady. V neposlední řadě bych ráda poděkovala všem, kteří mě při studiu podporovali.

Vysoká škola ekonomická v Praze
Katedra hospodářské a sociální politiky

Národohospodářská fakulta
Akademický rok: 2019/2020

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

Zpracovatelka: **Bc. Alena Platilová**

Studijní program: Ekonomie a hospodářská správa

Obor: Hospodářská politika

Název tématu: **Exekuce -fenomén dnešní doby /se zaměřením na období 2010-2017/**

Zásady pro vypracování:

1. Cíl práce
   Základním cílem práce bude vymezit, klasifikovat a zhodnotit rozsah celkového zadlužení občanů České republiky a na tomto základě navrhnout možné řešení ve formě exekucí a insolvencí.
2. Význam a aktuálnost zvoleného tématu
   Zvolené téma je v současnosti aktuální a velmi diskutovanou problematikou. Zadlužení a následná neschopnost hradit své závazky přináší negativní vliv nejen na domácnost dlužníka, ale i na celou ekonomiku (výdaje na sociální pomoc, únik lidí v exekuci do „šedé ekonomiky" apod.).
3. Charakteristika teoretické části práce
   V teoretické části bude interpretována teorie konzumní společnosti i stále se zvyšující trend života na dluh. Obě koncepce jsou typickým znakem moderní západní společnosti, jež stojí na mnohem starších základech ideje hédonismu. Následně se bude problematika týkající se předlužení zkoumat z pohledu dvou hlavních ekonomických teorií – klasické ekonomie a novodobé behaviorální ekonomie. Rovněž zde bude zmíněn historický vývoj dluhu, dále jeho aspekty, příčiny i důsledky.
4. Charakteristika praktické části práce
   Praktická část bude navazovat na poznatky z části teoretické a bude doplněna o legislativní ukotvení dané problematiky v České republice. Následně bude zmapována situace celkového zadlužení v ČR, jež se opírá o statistická data databáze časových řad ARAD publikovaných ČNB. Poté bude práce zaměřena na samotné insolvence a exekuce, u kterých bude provedena analýza vývoje ve výše zmíněném období. Na závěr bude zhodnocena činnost jednoho nejmenovaného exekutorského úřadu, určeno jeho postavení na trhu i jeho efektivitu ve vymáhání pohledávek. Základem budou sesbíraná statistická data poskytnutá Exekutorskou komorou i dalšími institucemi. Veškerá dostupná data budou zpracována především za období 2010 – 2017, jelikož Exekutorská komora dosud nezveřejnila data pro rok 2018.

Rozsah práce: 65

Seznam odborné literatury:

1. JANDA, J. *Jak žít šťastně na dluh.* Praha: Grada Publishing, 2013. ISBN 978-80-247-4833-7.
2. LIPOVETSKY, G. *Paradoxní štěstí : esej o hyperkonzumní společnosti.* Praha: Prostor, 2007. ISBN 978-80-7260-184-4.
3. KIYOSAKI, R T. – LECHTER, S L. *Bohatý táta, chudý táta : co bohatí učí svoje děti a chudí a střední vrstvy ne.* Praha: Pragma, 2001. ISBN 80-7205-822-3.
4. VYBÍHAL, V. a kol. *Slabikář finanční gramotnosti.* 2. vyd. Praha: COFET, 2011. 416 s. ISBN 978-80-9043-961-0.
5. SVOBODA, K. *Zastavení exekuce.* V Praze: C.H. Beck, 2018. ISBN 978-80-7400-640-1.
6. VALENTA, P. *Insolvenční řízení.* Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2013. 262 s. ISBN 978-80-7400-459-9.

Datum zadání diplomové práce: duben 2019

Termín odevzdání diplomové práce: prosinec 2019

Bc. Alena Platilová
Řešitelka

prof. Ing. Vojtěch Krebs, CSc.
Vedoucí práce

doc. Ing. Miroslav Ševčík, CSc.
Vedoucí katedry

prof. Ing. Zdeněk Chytil, CSc.
Děkan NF VŠE

Abstrakt

Diplomová práce analyzuje nejen celkové zadlužení občanů České republiky se zaměřením primárně na období 2010-17, ale také hodnotí stav předlužení a jeho možné řešení ve formě insolvencí a zejména pak exekucí. V současné době se zadluženost stává typickým rysem vyspělého moderního státu, jež je zapříčiněna způsobem života v konzumní společnosti i soudobým trendem života na dluh. S rostoucím zadlužením domácností se však pojí i vyšší riziko předlužení, jehož často jediným možným řešením je exekuce, která se postupně stává fenoménem dnešní doby. Samotná exekuce má pak důsledky nejen na mikroekonomické úrovni, jež představuje konkrétní dopady na jednotlivé dlužníky i věřitele, ale také důsledky makroekonomické, které ovlivňují stabilitu sociálního systému, výši vybraných daní i šedou ekonomiku.

Klíčová slova

zadluženost domácností, předlužení, dluh, konzumerismus, exekuce, insolvence

JEL klasifikace

D14, E21, G41, I22

Abstract

The thesis provides an analysis of not only the overall indebtedness of Czech citizens with a focus on the period between the years 2010-17, but also evaluates the state of indebtedness and its possible solution in the form of insolvency and especially distraints. Nowadays, indebtedness is becoming a typical phenomenon of the modern state, which is caused by the way of life in nowadays consumer society and by the current trend of life on debt. However, the increasing indebtedness of households is associated with a higher risk of over-indebtedness, often the only possible solution being seizure of property, which is gradually becoming a phenomenon of our time. The seizure of property itself has consequences not only at the microeconomic level, which presents specific impacts on individual debtors and creditors, but also macroeconomic consequences, which affect the stability of the social system, have direct impact on the amount of collected taxes and also on the grey economy.

Key words

Household debt, over-indebtedness, debt, consumerism, distraint, insolvency

JEL classification

D14, E21, G41, I22

Obsah

Úvod ... 1
A. Teoretická část ... 3
1. Dluhy, zadlužení a předlužení ... 3
1.1. Historie dluhu ... 4
1.2. Příčiny dluhu a předlužení ... 6
1.2.1. Individuální ekonomické příčiny ... 6
1.2.2. Osobní přístup dlužníka ... 7
2. Teorie konzumní společnosti ... 8
2.1. Vývojové fáze konzumní společnosti ... 12
2.2. Trend života na dluh ... 14
2.2.1. Finanční gramotnost v ČR ... 15
3. Předlužení z pohledu ekonomických teorií ... 17
3.1. Klasická standardní ekonomie ... 17
3.2. Novodobá behaviorální ekonomie ... 18
B. Praktická část ... 22
4. Legislativní rámec ... 22
4.1. Zadlužení, důvěra v instituce a vnímání práva ... 26
5. Zadluženost v České republice ... 30
5.1. Struktura zadluženosti domácností ... 31
5.1.1. Úvěry na spotřebu ... 32
5.1.2 Úvěry na bydlení ... 33
5.1.3. Ostatní úvěry ... 35
5.2. Analýza vývoje celkové zadluženosti domácností ... 37
5.2.1. Podíl zadluženosti domácností na HDP ... 38
5.2.2. Podíl zadluženosti domácností na ČDD ... 40
6. Insolvence ... 44
7. Exekuce ... 48
7.1. Analýza vývoje počtu exekucí ve sledovaném období ... 49
7.2. Analýza počtu exekucí a osob v exekuci za rok 2017 ... 51
7.3. Analýza činnosti exekutorského úřadu ve sledovaném období ... 57
Závěr ... 62
Seznam použitých zkratek ... 68
Seznam grafů ... 69
Seznam literatury a dalších zdrojů ... 70
Právní předpisy ... 75

Úvod

V současné době je zadluženost charakteristickým rysem vyspělé moderní společnosti. Možnou příčinnou zadlužení populace je soudobý trend života na dluh i nynější typ konzumní společnosti, jež je typická pro vyspělé státy. Obě koncepce jsou tedy znakem moderní západní společnosti, jež stojí na mnohem starších základech ideje hédonismu. Se zadlužením se však pojí i riziko předlužení, jehož jediným možným východiskem je řešení ve formě exekuce, popřípadě insolvence. Z čehož plyne, že se k neustálému nárůstu zadlužení domácností váže i zvyšující se počet exekucí. Exekuce se tak postupně stávají fenoménem dnešní doby.

Téma diplomové práce zabývající se problematikou zadlužení, potažmo předlužení a jeho řešením převážně ve formě exekucí jsem si vybrala ze dvou důvodů. Prvním důvodem je aktuálnost daného tématu. V současnosti se většina evropských zemí potýká s neustálým nárůstem zadluženosti domácností, které může snadno přerůst v předlužení, jež ohrožuje stabilitu sociálního systému a tím i celé ekonomiky. Konkrétně je v České republice téměř desetina obyvatel nad 15 let postižena jednou či více exekucí. Zároveň je dle Petra Polanského, člena prezidia Exekutorské komory, zahájeno každou hodinu 75 exekucí (ČTK, iDNES.cz, 2018). Druhým důvodem zvoleného tématu je skutečnost, že jsem mohla díky pracovní příležitosti osobně nahlédnout do činnosti exekutorského úřadu a jeho chodu.

Hlavním cílem práce je vymezit, klasifikovat a zhodnotit rozsah celkového zadlužení občanů České republiky a na tomto základě poskytnout a zhodnotit možná řešení ve formě insolvencí a převážně pak exekucí. Dalším cílem je ucelený popis dluhové problematiky rozšířený o pohled klasické a novodobé behaviorální ekonomie. Posledním cílem je ucelená analýza situace insolvencí, a zvláště pak exekucí v České republice, jež bude doplněna o legislativní rámec související s danou tématikou.

Strukturně je diplomová práce standardně členěna na teoretickou a praktickou část. Teoretická část je dále rozdělena do tří kapitol, z nichž první se bude zabývat převážně terminologickým vymezením a dalšími aspekty souvisejícími s dluhy, zadlužením a předlužením. Následně se bude druhá kapitola věnovat interpretaci teorie konzumní společnosti i stále se zvyšujícímu trendu života na dluh. Dále zde bude popsána jedna ze

zásadních příčin předlužení, tedy finanční gramotnost. Poslední, třetí kapitola teoretické části bude zkoumat pojem zadlužení i předlužení z pohledu dvou ekonomických teorií, tedy klasické ekonomie a ekonomie behaviorální. Následující praktická část navazuje na poznatky z části teoretické a je členěna na další čtyři kapitoly. V této části diplomové práce bude provedena nejen analýza celkového zadlužení českých občanů, ale také bude podrobně rozebrána situace týkající se insolvencí a převážně pak exekucí u nás. Exekuce budou zkoumány jak z makroekonomického hlediska, tak i z pohledu mikroekonomického prostřednictvím analýzy činnosti jednoho exekutorského úřadu. Vše bude doplněno o legislativní ukotvení dané problematiky v České republice.

A. Teoretická část

1. Dluhy, zadlužení a předlužení

V této kapitole představím definici dluhu i jeho charakteristiku, historii, příčiny i důsledky. Tento pojem je stěžejní pro tuto práci, poněvadž je ústředním východiskem pro zadlužení, jež se pojí s možným předlužením, které končí formou exekuce či insolvence. Kořenem obou termínů zadlužení i předlužení je slovo dluh, proto je důležité znát jeho definici i se orientovat v jeho přidružených pojmech.

Definic dluhu je v odborné literatuře nepřeberné množství. Příkladem může být obecná definice dluhu, kterou lze nalézt v ekonomickém slovníku. Dluh je zde definován jako „*částka obvykle v penězích, kterou jedna strana dluží straně druhé.“* (Adam, 2000, s. 187). Další definici přináší autor Vlček ve svém výkladovém lexikonu, který dluh interpretuje jako *„závazek, podle něhož je jedna osoba druhé povinna něco plnit.“* (Vlček, 1992, s. 45). Jako poslední definici dluhu uvedu tu, která vyplývá z Nového občanského zákoníku č. 89/2012 Sb., konkrétně z § 1721. *„Ze závazku má věřitel vůči dlužníku právo na určité plnění jako na pohledávku a dlužník má povinnost toto právo splněním dluhu uspokojit.“* (§ 1721, zákon č. 89/2012 Sb.)

Obecně lze tedy dluh chápat jako závazek, který je obvykle vyčíslen v peněžních jednotkách. Se vznikem dluhu zároveň vzniká i smluvní vztah mezi dlužníkem a věřitelem. Z hlediska dlužníka je tento vztah definován jako dluh, z pohledu věřitele se pak tento vztah označuje jako pohledávka. Dlužník je tak charakterizován jako subjekt, jenž má povinnost závazek vyrovnat. Naopak věřitel je subjekt, který má právo vymáhat od dlužníka svoji pohledávku. Pokud si tedy půjčíte peníze, vznikne Vám dluh čili máte závazek a stane se z Vás dlužník. Díky tomuto jednání jste zároveň i tzv. zadlužen. Zadlužení samo o sobě problémem není, někdy je naopak žádoucí. Avšak problémem je tzv. předlužení, které se v poslední době týká stále více lidí v ČR. Předlužení je stav, kdy dlužník již nemá dostatek finančních prostředků na splacení svých závazků, které nemůže splatit ani prodejem veškerého svého majetku. Je to tedy situace, kdy dluhy přesáhnou hodnotu dlužníkova majetku.

Další pojem, jež úzce souvisí s termínem předlužení je dluhová spirála či dluhová past. Opět vychází ze situace, kdy dlužník již není schopen splácet své závazky a je tak ve finančních potížích. Svoji situaci často řeší využitím další půjčky, pomocí níž se snaží splácet půjčku předchozí. Jedná se však jen o tzv. řetězení půjček a krátkodobé odložení řešení své finanční situace. Celková dlužná částka i úroky tak narůstají a následné dopady jsou poté ještě horší. Mezi odborníky zabývající se touto problematikou se tak tomuto stavu neschopnosti splácet nazývá dluhová past či dluhová spirála (Noveský, 2009).

1.1. Historie dluhu

Dluh, a tedy potažmo i zadlužování provází naši civilizaci už od nepaměti. V současnosti se však stává standardem běžného života. Pro lepší porozumění dluhů dnes je však vhodné znát také jejich původ. Proto zde provedu krátké ohlédnutí do historie, abychom si tak přiblížili dluh ve svém historickém kontextu.

Prvopočátky ekonomiky a úvěrového systému se objevily již okolo roku 3 500 př.n.l. ve starověké Mezopotámii. Tehdejší dobu provázel nedostatek peněž, a tak si lidé vymysleli peníze virtuální v podobě úvěrových systémů, kde se dluhy přepočítávaly na stříbro. Poněvadž ale dlužníci peníze neměli, platili ječmenem. V této době tak existovaly tabulky s různými poměry třeba poměry ječmene ke stříbru. V ostatních kulturách poté mělo vysokou cenu, a tudíž se používalo jako platidlo například dřevo, látky či mosazné pruty (Graeber, 2012). Pokud však dlužník porušil svoji povinnost platit a dluh tak nesplatil, dostal se do otroctví, čímž ztratil nejen své postavení ve společnosti, avšak i svobodu (Mauss, 1999).

O několik tisíc let později, konkrétně v roce 1761 př. n. l. zrušil král starobabylonské říše veškeré dluhy. Dluhy poté byly rušeny každoročně, poněvadž dlužníci, kteří neplatili, byli odvedeni kvůli dluhům a jejich pole neměl kdo obdělávat. Kvůli zrušení se tak mohli navrátit zpět nejen ke svým rodinám, ale i polím. Přesným opakem starověké Mezopotámie byl Egypt, kde dluhy téměř nevznikaly. O své obyvatele se totiž staral stát, který jim poskytoval bezúročné půjčky i přiděloval půdu (Graeber, 2012).

Tresty pro dlužníky, kteří neplatili své závazky, se v průběhu let měnily, avšak byly mnohem přísnější než dnes. Z neplatících dlužníků se například stávali nevolníci. Splacení dluhu bylo možné i prodejem rodinných příslušníků do otroctví. Starověký Řím byl obecně znám svými tvrdými zákony a dlužníci zde nebyli výjimkou. V tehdejší době tak prostřednictvím těchto zákonů mohli věřitelé nechat popravit své dlužníky v případě nesplácení. První zmínka o vězení pro dlužníky se datuje do Nové říše roku 720-715 př. n. l. (Graeber, 2012).

Velmi známým se také stal Drakónův trestní zákoník, jež pocházel z roku 623 př. n. l. z Athén, který za nesplacení dluhu trestal dokonce smrtí. Smrt to však nebyla ledajaká, jednalo se o usmrcení dlužníka krutým způsobem, tedy rozčtvrcením jeho těla dle počtu věřitelů a výše jeho pohledávek. Výraz drakonický se od té doby používá až dodnes a je synonymem pro slovo přísný či krutý (Richter, 2008). Dále se pak v jiných kulturách také sekaly ruce či prsty, jež sloužily jako úrok pro věřitele. V mladších dobách se pak dluh a jeho následné splácení řešilo mnohem ekonomičtěji prostřednictvím sňatku (Graeber, 2012).

Život na úvěr nebyl ani ve středověku výjimkou. Příkladem může být dělník, jenž měl v hostinci otevřený účet tzv. „na sekyru“, který vyrovnal jednou za čas ječmenem či jiným statkem. Zajímavou formu zápisu dluhu zavedli ve Francii ve 12. století za vlády Henryho II., kde se pro stanovení výše dluhu používaly lískové hůlky, na nichž se prováděly zářezy, jež tak stanovovaly výši dluhu. Hůlka se následně rozlomila, přičemž každá ze stran, tedy věřitel i dlužník, obdržela část této hůlky. Jednalo se tak o formu dlužního úpisu (Graeber, 2012).

Dluh se nadále vyvíjel a od počátku kapitalismu získával dnešní, novodobé pojetí. Avšak války, korupce i zpronevěra zapříčinila v posledních staletích zadluženost současných států. Nyní se deficitní rozpočty stále prohlubují, a většina ekonomů nepředpokládá, že zde bude kapitalismus navěky (Graeber, 2012). Zároveň se v současnosti rozmáhá trend života na dluh, kdy je zadlužování standardem běžného života. Otázkou však zůstává, proč by se lidé měli chovat v oblasti dluhu a zadlužení jinak, když je takové chování u nás historicky hluboce zakořeněné a ani stát nedokáže bez dluhů fungovat?

1.2. Příčiny dluhu a předlužení

Příčiny vzniku dluhu a potažmo možného předlužení jsou různé a je jich celé řada. Dají se klasifikovat do různých skupin. Pro svoji práci jsem si vybrala členění příčin zadlužení na dvě základní skupiny: individuální ekonomické příčiny a osobní přístup dlužníka.

1.2.1. Individuální ekonomické příčiny

Mezi individuální ekonomické příčiny zadlužení patří především náhlý pokles příjmů nebo naopak nenadálý růst výdajů, permanentně nízký příjem či snadná dostupnost finančních prostředků.

Náhlý pokles příjmu může být způsoben řadou důvodů. Příkladem může být ztráta zaměstnaní, pracovní neschopnost, snížení mzdy, odchod do důchodu či ztráta partnera. Obecně je pak nejčastěji uváděna jako příčina zadlužení snížení příjmu ve formě ztráty zaměstnání. Nezaměstnanost pak může způsobit předlužení hned ze dvou hledisek. První z nich představuje situaci, kdy člověk využívá půjček k udržení své dosavadní spotřeby i v době nezaměstnanosti. Snaží se tak o koncept vyhlazování spotřeby během celého svého života (více viz podkapitola 3.1 – hypotéza životního cyklu). Úvěru tak využívá až v případě nezaměstnanosti. Opakem je druhý pohled, kdy si dlužník půjčku sjednal již během zaměstnání, avšak v důsledku ztráty práce u něj došlo ke snížení příjmů, kvůli čemuž již není schopen plnit své finanční závazky. Poněvadž dávky, jež se poskytují v nezaměstnanosti, nejsou tak vysoké, aby pokryly i splátky dluhů (Disney & Bridges & Gathergood, 2008). Mezi další příčiny, jež způsobují snížení příjmů, patří nemoc či ztráta partnera nebo jiného člena rodiny. Opět se jedná o nenadálé životní události, na které je však lepší být připraven a být tak proti nim zabezpečen. Dalším důvodem poklesu příjmů je odchod na mateřskou dovolenou či do důchodu. V současnosti se však stávají dluhy starších lidí neblahým fenoménem. Mezi časté důvody zadlužení seniorů patří jejich potomci, kvůli kterým si důchodci vzali půjčku či se stali jejich ručitelem, dále také různé podvodné předváděcí akce apod. (Janda, 2013).

Naopak nenadálý nárůst výdajů v domácnosti může být zapříčiněn narozením potomka, poruchou nezbytného statku či zvýšením cen různého zboží. Příkladem může být růst cen

potravin či energií. Zvláště pak pro chudší část obyvatelstva může znamenat růst cen potravin hrozbu předlužení. Obecně je známo, že potraviny tvoří v rozpočtu chudší rodiny relativně větší zastoupení než u rodiny bohaté. Z tohoto důvodu pak nárůst cen vyvolá nutně i nárůst výdajů domácnosti, přičemž pak v této domácnosti může nastat problém s placením úvěrů, jež byly do té doby uzavřeny a bez problémů spláceny. Dalším příkladem může být deregulace nájemného, jež může citelně zasáhnout do rodinného rozpočtu. Posledním důvodem nenadálého zvýšení výdajů domácnosti může být porucha automobilu či jiného nezbytného domácího spotřebiče. Pro rodiny s permanentně nízkým příjmem, a tedy bez možnosti naspoření nějaké finanční rezervy, je pak tato situace zvlášť obtížná, poněvadž si jen těžko mohou dovolit danou věc opravit či koupit jinou bez využití půjčky.

Mezi další příčiny zadlužení poté patří snazší dostupnost peněžních prostředků prostřednictvím bankovních i nebankovních společností i jejich silná marketingová politika, dále pak stabilnější a relativně nízké úrokové míry a růst životní úrovně. Bankovní společnosti si obvykle bonitu svého klienta dopředu ověří, avšak většina nebankovních společností půjčí komukoliv, rychle a bez předchozího prověření. Tedy tomu, komu již nepůjčí banka, půjčí jiná instituce, často se však jedná o pochybného a neprověřeného poskytovatele finančních služeb, kvůli němuž lidé končí v exekuci a předluženi (Syrovátková & Machalíček, 2008).

1.2.2. Osobní přístup dlužníka

Osobní přístup dlužníka patří kromě ekonomických příčin k důležitým příčinám dluhů, potažmo předlužení. Na jedince tak vyjma ekonomických vlivů působí i celá řada dalších faktorů, příkladem je oblast psychologie i sociokulturní vlivy. Osobní přístup dlužníka je tak odrazem finanční nerozvážnosti a neschopnosti hospodařit se svými finančními prostředky.

Psychologové připouští možnost existence lidí, jenž jsou k dluhům více náchylní než jiní. Jedná se především o lidi, kteří jsou duševně nevyrovnaní a své problémy řeší impulzivně například nakupováním a utrácením (Sdružení SPES, 2007). Zásadní je v tomto případě sebekontrola jedince, která se dle jednoho britského výzkumu ukázala jako klíčový faktor předluženosti (Gathergood, 2012).

Na psychologii spotřebitele má také výrazný vliv sociální okolí jedince. Mnoho autorů zabývající se dluhovou problematikou tak řadí mezi hlavní příčiny zadlužení snahu ukázat okolí, že na to mají. Jde tak o potvrzení svého sociálního statusu či jeho zvýšení. Častý důvod pro zadlužení tak není řešení praktických záležitostí, nýbrž splnění nějakého svého snu. Do této kategorie patří půjčky na nákup luxusní dovolené či pořízení nejmodernější elektroniky. Cílem je zvýšení společenského statusu (více viz kapitola č. 2 - okázalá spotřeba), avšak nakonec vždy dojde ke střetu s tvrdou realitou, kdy krátkodobý užitek bude nutné uhradit. Důsledkem pak opět může být předlužení, které nevyhnutelně končí exekucí (Janda, 2013).

Zásadní příčinnou zadlužení je také finanční gramotnost, které se samostatně věnuje podkapitola č. 2.2.1.

Rizikem zadlužení je předlužení, které se řeší exekucí či insolvencí. Se zadlužením se však pojí i další dopady na dlužníka například dopady zdravotní. S důsledky dluhů se tak pojí různá onemocnění zejména ve smyslu psychických poruch. Příkladem je apatie, frustrace ale i hraní hazardních her či jiné závislosti (Lovritš, 2008). Především závislosti, ať už se jedná o gamblerství či alkoholismus, jsou zároveň příčinnou dalšího zadlužování, jež mohou vyústit v dluhovou spirálu.

Pro správné pochopení problematiky zadlužení, potažmo předlužení a exekuce bylo nutné si nejprve definovat jednotlivé pojmy i s nimi souvisejícími termíny. Dále nám první kapitola zasadila dluh do historického kontextu, kde bylo zjištěno že zadlužení provází naši civilizaci už od starověku. Měnil se však nejen druh financování i způsob zápisu dluhu, ale také způsob vymáhání pohledávek a možné tresty pro dlužníky, kteří nesplnili své platební závazky. Nakonec této kapitoly byly představeny individuální ekonomické i psychologické příčiny dluhů i možné důsledky, jež vyplývají ze zadlužení.

2. Teorie konzumní společnosti

Pojem konzumní společnost představuje současnou kulturu většiny vyspělých zemí v Evropě, USA i ve světových metropolích. Jedná se o ekonomicky silné prostředí, které společně s vysokým stupněm globalizace, tvoří stále vyšší produkci výrobků i vyšší a nepřetržitou spotřebu ze strany zákazníků. Právě spotřeba představuje v konzumní

společnosti nejdůležitější roli. Každému členu konzumní společnosti pak subjektivní pocit štěstí vyvolává právě nakoupené zboží. Konzumní společnost ztrácí vnitřní hodnoty a upřednostňují ty materiální. Tomuto způsobu se nevyhne nikdo z nás, poněvadž jsme tímto fenoménem všude obklopeni (Brázdil, 2017). Pro tento druh společnosti je typická snaha o blahobyt a lepší život pro sebe a své blízké (Lipovetsky, 2007).

Lidé nakupují nové věci ne z důvodu, že je potřebují, ale jen proto, že je chtějí, i když jim staré věci mohly ještě dlouho sloužit. Zkracuje se tak průměrná doba používání výrobků (do nákupu dalšího zboží). Příkladem může být oblečení, které si lidé obvykle kupují na jeden rok či mobilní telefony na 1-3 roky nebo auta na 4 roky. Dříve však byla doba používání těchto věcí mnohem delší. Přispívá k tomu i v některých odvětví velmi rychlý technologický vývoj. Příkladem může být vývoj mobilních telefonů, který za poslední dekádu značně pokročil. Konzumní společnost je tedy poháněna nejen technologickým vývojem, ale také módními trendy. Většina zboží tak rychle morálně zastarává či vychází z módy ještě dříve, než by přestalo fungovat. Je zde rozpor mezi morální a fyzickou životností výrobku, kde morální životnost výrobku představuje dobu, po kterou zboží spolehlivě funguje, avšak již vyšel z módy. Morální životnost produktu závisí na spotřebiteli, jeho vnímání i vnímání celé společnosti a módních či designerských trendů. Kdežto fyzická životnost výrobku je ta skutečná a opravdová doba, po kterou výrobek funguje. Fyzická životnost výrobku je vždy delší než ta morální. Konzumní společnost tak zvyšuje výrobu i prodej, z nichž profitují firmy i stát. Firmy pomocí konzumního stylu života zvyšují svůj obrat a zvyšující HDP je prospěchem celého státu. Charakteristický je pro konzumní společnost velký objem výroby i prodeje, s čímž je však spojena i značná produkce odpadů i rychlost znečišťování životního prostředí (Management Mania, 2018).

Pojem konzumní společnost se váže k dalším termínům, jež souvisí s danou problematikou. Prvním je slovo *konzumerismus*, které pochází z latinského výrazu *consumare*, což v překladu znamená spotřebovat. Dle sociologické encyklopedie Akademie věd ČR je pojem *konzumerismus* vysvětlován jako tendence ke konzumnímu způsobu života, tedy života založeného na vysoké úrovni spotřeby i její vysoké hodnoty pro člověka i pro celou společnost. Jedná se o přeceňování významu spotřeby hmotných statků, jež vyústí až ve „spotřebu pro spotřebu“ (Sociologická encyklopedie AV ČR, 2017).

Dalším termín pojící se s touto problematikou je pojem *nadspotřeba*. Jedná se o nadměrnou spotřebu, tedy spotřebu nad určitou normu. V tomto případě představuje norma objem produktů, jež spotřebitel dokáže bezprostředně zkonzumovat či jinak využít. Dojde tak k situaci, kdy se zcela uspokojí zákazníkovi potřeby. Avšak nadspotřeba je spotřeba nad onu míru, tudíž kupující nakoupí více než ve skutečnosti potřebuje (Brázdil, 2017).

Posledním zásadním pojmem týkající se konzumní společnosti je *termín homo consumens,* který se do českého jazyka překládá jako homo konzument, tedy konzumní člověk. O tento pojem obohatil odbornou literaturu německý psycholog a sociolog Erich Fromm. Dle něj je *homo consumens* člověk žijící v konzumní společnosti a plně tak koresponduje s jejími principy. Tento člověk tak vykazuje zvýšenou potřebu konzumovat a vlastnit co nejvíce majetku, je veden až bezhraniční touhou po spotřebě s cílem mít stále více a užívat si (Fromm, 1966). Podobný termín, jež se objevuje v odborné literatuře, je latinský výraz *homo consumericus*, který používá například francouzský filosof a sociolog Gilles Lipovetsky. *Homo consumericus* je dle něj sobecký a sebestředný člověk, jenž se zaměřuje pouze na sebe a na právě přítomný okamžik a pojí se s hromadnou spotřebou a konzumní společností (Lipovetsky, 2007).

Konzumace je pro člověka naprosto přirozená, avšak konzumní společnost jej vede od normálního spotřebování k nadspotřebě a nutnosti majetek pouze vlastnit. Majetek tak není určen k přímé spotřebě, ale pouze k lepší sebeprezentaci jedince, čímž posiluje svůj společenský status (Brázdil, 2017). Toto chování se jinak nazývá též *okázalou spotřebou*, jejímž hlavním smyslem je demonstrace bohatství a udržení či zlepšení společenského postavení a je typické pro konzumní společnost. Termín *okázalá či demonstrativní spotřeba* požil jako první americký ekonom Thorstein Veblen, který tak pomocí tzv. *Veblenova efektu* prezentoval i kritizoval charakteristiky konzumní společnosti (Veblen, 1999, orig. 1899). *Veblenův efekt* je specifická situace na trhu, kdy je spotřebitel ochoten platit vyšší ceny za zboží či služby. Tato ochota je důsledkem snahy poukázat na své bohatství i úsilí o udržení či zlepšení postavení ve společnosti. Dle *Veblenova efektu* tak pokles ceny určitého statku může vyvolat i pokles poptávky určité skupiny lidí po něm, poněvadž díky nižší ceně ztrácí výrobek i schopnost demonstrovat společenské postavení. Jedná se o statky luxusní, jež se pojí s *okázalou či demonstrativní spotřebou* (Petrovová, 2009). Veblen se tak řadí k vůbec prvním ekonomům, jenž překročili klasický koncept, který vychází ze standardního

ekonomického pohledu vysvětlující konzumaci jen na základě uspokojování potřeb a představuje novou vlastní teorii, v níž odhaluje příčiny i motivy rostoucí spotřeby, které nachází v principech imitace a konkurence. V jeho podání je tak hodnota statků odvozena od symbolické funkce zviditelnit jejich vlastníka (Sassatelli, 2007).

Navazující teorie se snažily najít způsob porozumění původu touhy, jež vede ke konzumu. Přímou reakcí je pak dílo amerického sociologa Colina Campbella *The Romantic Ethic and the Spirit of Modern Consumerism* (1987). Campbellova teorie kritizuje Veblenovské motivy nápodoby a soutěživosti, jež jsou příčinou zvýšení poptávky po zboží. Campbell spatřuje motivaci ve sféře emocionální či imaginativní. Ve svém díle nejdříve rozlišuje od sebe dva různé pojmy potřebu a touhu, jež přináší i různou míru uspokojení. V moderní společnosti má většina lidí uspokojeny základní potřeby (netrpí hladem, má kde bydlet atd.), ale přesto chtějí zažívat uspokojení, které bylo spojeno s naplňováním těchto základních potřeb. Tato potěšení si uvědomují pomocí emocí a uspokojují tak svoji touhu prostřednictvím imaginace i snění. Podstatou konzumu tak není faktický výběr a nákup zboží, avšak imaginární hledání potěšení, které vychází z pouhé představy. Zároveň tak Campbell předkládá vysvětlení nikdy nekončící touhy vlastnit věci, poněvadž konzumentovi přináší potěšení, jež vychází z pouhé představy o vlastnění věci. Realizovaný nákup zboží potom nutně přináší touhu po něčem novém. Podle Campbella je tak tato interakce mezi realitou a iluzí klíčem k porozumění moderního konzumenství (Campbell, 1987).

Konzumní společnost je v současnosti typickým znakem všech vyspělých států a má svá pozitiva i negativa. Pozitivní je jistě z pohledu výrobců, jímž se snižují náklady kvůli masové produkci. Následná nadprodukce i nadspotřeba jim poté přináší i vyšší zisky. Naopak z pohledu spotřebitelů je nesporné pozitivum konzumní společnosti větší dostupnost a možnost ve výběru zboží. Naopak mezi negativní dopady konzumní společnosti patří doprovodné jevy konzumerismu, mezi které se například řadí růst zadluženosti a riziko předlužení i hrozící ekologické katastrofy, jež jsou způsobené obrovským množstvím odpadů, vyprodukovaných díky masové produkci. Následně se také zhoršuje životní prostředí, které muže způsobovat i horšící zdravotní stav všech obyvatel (Brázdil, 2017).

2.1. Vývojové fáze konzumní společnosti

Periodizaci vzniku a vývoje konzumní společnosti podrobně představuje populární francouzský filosof, sociolog a esejista Gilles Lipovetsky ve své knize publikované roku 2007 s názvem *Paradoxní štěstí – Esej o hyperkonzumní společnosti*. Lipovetsky rozděluje vývoj konzumní společnosti do tří fází. První fáze masové konzumní společnosti začíná někdy po roce 1800 a je završena ve druhé polovině 20. století, konkrétně končí druhou světovou válkou. V této etapě byl zrozen nový masový spotřebitel. Došlo k transformaci trhů, které se změnily z drobných lokálních trhů na trhy masové, celostátní. K této transformaci výrazně přispěl rozvoj infrastruktury v dopravě i komunikaci. Také díky průmyslové revoluci došlo k rozmachu strojů, jež umožnily nepřetržitý provoz, rostla produktivita práce i objem vyrobených produktů, čímž byla zahájena masová produkce. Konzumerismus tak byl založen na velkém objemu prodeje i snížení ceny pro větší dostupnost zboží, což vedlo k demokratizaci procesu získávání výrobků. Zároveň se do popředí dostal také marketing, kde představovala důležitou roli reklama, značka a balení. Tato triáda vyvolala zrod moderního konzumenta, který si nekupuje jen zboží samotné, ale kupuje si zejména signaturu výrobce (Lipovetsky, 2007).

Druhá fáze, jež se nazývá společností masové výroby, se datuje přibližně od roku 1950 a zabírá dalších třicet poválečných let. Jedná se o společnost hojnosti, kdy kupní síla zaměstnanců narostla na trojnásobek až čtyřnásobek, s jejíž pomocí došlo k demokratizaci snu o konzumním ráji. Stále větší část populace si tak mohla dovolit výrobky, které byly do té doby považované za přepychové, příkladem je automobil, televize či další domácí elektrospotřebiče. Docházelo také ke zvyšování úrovně spotřeby i rozmachu spotřebitelských úvěrů. Charakteristická je tak nejen hromadná výroba ale i hromadná spotřeba, jež si žádala i hromadnou distribuci. Docházelo tak k expanzi velkoplošných prodejen i zvyšování podílu supermarketů i hypermarketů na prodejních statistikách. Zároveň se však zkrátila i doba životnosti výrobků, převážné díky morálnímu opotřebení ve formě rychlé obměny módních trendů. V této fázi se však již neuplatňuje masový marketing, který byl charakteristický pro první fázi, avšak nastupuje segmentační strategie, jež je zaměřena převážně na věk spotřebitele i společensko-kulturní faktory. V této fázi se zrodila nová společnost, jež je charakteristická hospodářským růstem, zvyšováním životní úrovně i neustálou stimulací spotřeby. Klade se důraz na život v přítomnosti, hédonismus i touhu po

pohodlí a volném čase. Tyto věci se pak stávají principy nové konzumní společnosti. Každý je povzbuzován k využití spotřebitelských úvěrů a dalších půjček a mohl si tak dovolit vše po čem touží. V této fázi došlo k historickému zvratu, kdy společnost přešla od zaměření na budoucnost k okamžitému uspokojení a životu v přítomnosti (Lipovetsky, 2007).

Poslední třetí etapa vývoje konzumní společnosti se objevuje na konci 70. let 20. století a trvá dodnes. Bývá označování jako společnost hyperkonzumní. Zrodil se tak *homo consumericus* třetího stupně tzv. „*turbokonzument",* který je nepředvídatelný, ničím nespoutaný a flexibilní. Důraz již neklade na *okázalou spotřebu*, jež se pojí s prezentováním svého společenského statusu, ale upřednostňuje sám sebe, usiluje o vysokou životní úroveň a touží po emocionálních zážitcích. Jedná se o hédonistického mobilního individualistu, který je oproštěn od tradičního řádu. V této fázi je cílem především jedinec a jeho individuální spotřeba (Lipovetsky, 2007).

Hyperkonzumní společnost drží mnohé rekordy, příkladem může být stále delší délka dožití. Střední délka dožití se neustále prodlužuje, i když ČR vykazuje nižší hodnoty oproti Evropské unii. Naděje dožití u mužů je v tuzemsku 76, 1 let, zatímco v průměr EU je 78,3 let. Ženy se v Česku dožívají ve zdraví 82 let, průměr EU je pak o rok a půl vyšší (Eurostat, 2018). Příkladem může být i Francie, kde má holčička narozená v roce 2001 padesátiprocentní šanci, že se dožije minimálně sta let. Obecně tak žijeme déle, jsme v lepší kondici a využíváme stéle lepší materiální podmínky. Zároveň dochází i k prodlužování doby volného času (tedy času bez pracovních povinností), která v nejrozvinutějších zemích zemí dosahuje 82-89 % času z celkové délky bdělé existence člověka. S přibývajícím volným časem se pojí také vyšší výdaje na zábavu. Výdaje na volný čas, kulturu a komunikaci tak tvoří stále větší část rozpočtu domácností. Průměrný čas věnovaný zábavě se pohybuje okolo 30 % z celkového bdělého času, a také neustále roste sektor turistiky. Obecně tak dochází ke zvyšování významu zábavy i volné času, což je důkazem hédonistického přístupu ke spotřebě. Celé konzumní společnost tak stojí na základech ideje hédonismu, který vidí podstavu lidského úsilí v dosahování slasti. Tato epocha prezentuje individualistický hédonismus, který se nezaměřuje jen na spotřebu zboží ale i na konzumaci různých zážitků, jež se pojí s rozvojem zábavního průmyslu a které si jedinec může svobodně a individuálně vybrat na základě svých tužeb (Lipovetsky, 2007).

Každá éra však jednou skončí, s čímž počítal i autor Lipovetsky, podle nějž jednou přestaneme usilovat o maximální uspokojení svých tužeb, kdy ustoupí hédonismus a veškeré hodnoty spojeny s konzumní společností budou nahrazeny za jiné. I hyperkonzumní společnost tak dojde ke svému konci, otázkou však zůstává, kdy se tak stane, co ji nahradí a zda to pomůže k většímu štěstí celé populace (Lipovetsky, 2007).

2.2. Trend života na dluh

Konzumní společnost přinesla spotřebitelům nejen demokratizaci procesu získávání zboží zvláště kvůli větší dostupnosti všech výrobků ale také možnost si dovolit větší spotřebu, i když na ni nemá dostatek vlastních finančních prostředků. Poněvadž konzumní společnost dnešního typu se orientuje na přítomnost, a každého občana tak stimuluje k vyšší spotřebě prostřednictvím využití spotřebitelských úvěrů či jiných půjček. Konzument si tak může dovolit vše po čem touží a nepotřebuje k tomu ani dostatek vlastních peněz (Lipovetsky, 2007). Dříve bylo možné získat půjčku zejména od bank, které si prověřují své klienty i jejich solventnost, avšak nyní existuje mnoho bankovních i nebankovních subjektů, jež nabízí možnost půjčení peněž i bez ručitele a sjednat půjčku si lze snadno během pár minut například pouze prostřednictvím mobilního telefonu. Život na dluh se stává v současnosti standardem, jenž je podporován nejen masivní propagací v mediích ale i státem samotným prostřednictvím zadlužování veřejných rozpočtů. Konkrétně pak státní dluh ČR stoupl od prosince loňského roku o devadesát miliard korun, což v přepočtu na obyvatele znamená, že každý Čech hypoteticky dluží zhruba 160 800 Kč (ČTK, Ekonomika, 2019).

Soudobý trend života na dluh se tak stal nedílnou součástí běžného života. Takový způsob života však přináší řadu rizik i úskalí, které si dlužníci buď zcela neuvědomují nebo je berou na lehkou váhu. K poskytnuté půjče pak lze vztáhnout staré lidové rčení tedy že půjčka může být podobně jako oheň dobrý sluha, ale zlý pán.

Toto úsloví nám pak pomůže rozdělit dlužníky do dvou základních kategorií. První kategorii dlužníků slouží půjčka jako *„dobrý sluha“*. Do této skupiny pak patří ti, kteří z půjčených peněž očekávají dlouhodobý užitek. Převážně se pak jedná o zadlužení za účelem pořízení nemovitosti, většího automobilu pro rodinu atd. Naopak do druhé kategorie dlužníků patří ti, kteří svoji půjčku využijí na zcela zbytné věci, z nichž mají jen krátkodobý užitek. Častěji

pak právě tyto lehkomyslné půjčky mohou dovést dlužníky do dluhové pasti, kdy se poskytnutá půjčka stane *„zlým pánem“*. Příkladem jsou dlužníci, již si půjčili za účelem zvýšení či udržení sociálního statusu. Jedná se o lidi, kteří si půjčují na nejmodernější elektroniku či na nákup zájezdů do exotických destinací. Dále zde můžeme zařadit i nemalou skupinu lidí, kteří si před Vánocemi ochotně půjčují na dárky svým nejbližším.

Z obou skupin však může vzejít dluhová past, tedy situace, kdy dlužník již není schopen splácet půjčku, na základě čehož mu věřitel může zvýšit dluh o peněžní sankce z důvodu nesplacení a dlužník se tak dostává do větších finančních potíží, které často končí dluhovou spirálou, tedy dluhovou pastí (viz kapitola č.1).

Důvody vzniku dluhové pasti mohou být různé. Příkladem může být nepříznivá životní událost, kdy kvůli úmrtí člena rodiny či nemoci dojde ke snížení rodinného rozpočtu, což může vést k neschopnosti splácet závazky. Z tohoto důvodu je tudíž vhodné se na tyto nenadálé životní situace předem připravit a zabezpečit se proti nim. Dalším důvodem vzniku dluhové spirály je nízká finanční gramotnost.

2.2.1. Finanční gramotnost v ČR

Definici finanční gramotnosti přináší Ministerstvo financí ČR, jež tento pojem představuje jako *„soubor znalostí, dovedností a postojů nezbytných k dosažení finanční prosperity prostřednictvím zodpovědného finančního rozhodování“* (Ministerstvo financí ČR a., 2017). Finanční vzdělávání je zásadní pro zodpovědné hospodaření s financemi. Možným důsledkem nízké finanční gramotnosti je předlužování obyvatelstva i růstu počtu exekucí.

Zvýšením finanční gramotnosti občanů ČR se zabývá stát přibližně od roku 2007, kdy se uskutečnil vůbec první výzkum týkající se této problematiky na našem území. Výsledkem byla nízká finanční gramotnost obyvatel ČR. Na těchto základech se stát rozhodl zvýšit finanční gramotnost svých občanů, a tak se finanční gramotnost stala jedním ze tří pilířů Rámcové politiky Ministerstva financí ČR v oblasti ochrany spotřebitele na finančním trhu. Od této doby se také začala problematika finanční gramotnosti vyučovat na základních i středních školách. V roce 2010 byla přijata Národní strategie finančního vzdělávání, jež má za cíl vytvořit ucelený systém finančního vzdělávání a zvýšit úroveň finanční gramotnosti

občanů ČR v souladu se standardy a trendy, které jsou obvyklé ve členských státech EU (Ministerstvo financí ČR a., 2017). V témže roce byl uskutečněn druhý výzkum finanční gramotnosti na našem území, jehož metodika šetření vycházela ze zahraničních zkušenosti a doporučení OECD. Výsledky shrnul na tiskové konferenci o finanční gramotnosti tehdejší ministr financí Miroslav Kalousek slovy: „*Nečekal jsem to nijak růžové, ale že budou data k průzkumu tak úděsná, mě překvapilo…Téměř dvě třetiny lidí nečte smlouvy, které podepisují a zavazují se v nich k dlouhodobým platbám. Nejsou si tak vůbec vědomi možných likvidačních důsledků pro sebe a svoji rodinu" (Kalousek, 2010).* Další organizace zabývající se finanční gramotností u nás je ČNB i Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, jež jsou společně s Ministerstvem financí gestorem výše zmíněné Národní strategie finančního vzdělání (Ministerstvo financí b., © 2010).

Přes veškeré snahy posílit finanční gramotnost v ČR, však zatím nedošlo k výraznému zlepšení. V roce 2016 Index finanční gramotnosti ČBA dosahoval jen 55 bodů ze 100. Ve srovnání s předchozím rokem došlo ke zlepšení pouze o jeden bod, i přestože je tomuto tématu v posledních letech věnována velká pozornost (Česká bankovní asociace, © 2017). V komparaci s ostatními vyspělými státy je ČR na úrovni finančních gramotnosti svých obyvatel pod průměrem. Při posledním měření finanční gramotnosti prostřednictvím výzkumu OECD se ČR umístila až na 20. místě z celkového počtu 30 sledovaných zemí. První místo a nejlepšího výsledku pak dosáhla Francie, naopak nejhorší, a tedy poslední místo obsadilo Polsku (EPALE, 2019). Opět se tak potvrdilo, že občané ČR, i přes snahy státních i soukromých organizací o posílení finanční gramotnosti i silné medializaci tématu, mají nízké finanční vzdělání, díky čemuž se zvyšuje počet předlužených osob i exekucí.

Druhá kapitola zkoumala teorii konzumní společnosti i trend života na dluh. Konzumní společnost tvoří současnou kulturu většiny vyspělých zemí i světových metropolí a je prezentována ekonomicky silným prostředím s vysokým stupněm globalizace. Ústřední roli tvoří ve světě konzumu spotřeba. Dále zde byly představeny a vysvětleny základní pojmy pojící se s konzumerismem jako například *homo consumens, okázalá spotřeba či Veblenův efekt*, i vývojové fáze konzumní společnosti. Konzumní společnost také stimuluje každého občana k vyšší spotřebě prostřednictvím snazší dostupnosti finančních prostředků i silné marketingové politiky. Toto se pak pojí se současným fenoménem života na dluh, který může skončit dluhovou pastí, jejíž klíčovou příčinou je nízká finanční gramotnost.

3. Předlužení z pohledu ekonomických teorií

V současné době se jeví hospodaření na dluh jako běžný společenský fenomén. Zatímco však určitá míra zadlužení je běžná, stále větší část populace ČR se ocitá ve stavu předlužení, tedy v situaci, kdy se jim hospodaření na dluh již zcela vymklo z rukou, nemají tak dostatek finančních prostředků na splacení svých závazků a dluh narůstá z důvodů úroků i pokut za nesplácení. Tito lidé se tak dostanou do dluhové pasti, ze které se jen těžko hledá cesta ven (MPSV,2015). Je však otázkou, zda tento stav předlužení koresponduje se standardní ekonomickou teorií či jeho existenci uznává a lépe vysvětluje novodobá behaviorální ekonomie. Jediným možným východiskem a řešením této tíživé finanční situace v rámci předlužení je exekuce, případně někdy i insolvence. A důvodů, proč se člověk dostane do nelehké finanční situace potažmo exekuce je více, avšak primární je nedostatečná racionalita při ekonomickém chování.

3.1. Klasická standardní ekonomie

Avšak elementární předpoklad, na němž je založena standardní klasická ekonomie, je racionální chování člověka. Vychází tak z neoklasického modelu *homo economicus,* kde racionálně jednající spotřebitel volí z různých alternativ, o nichž zná veškeré relevantní informace a maximalizuje tak svůj očekávaný užitek s ohledem na různá omezení, primárně pak na základě rozpočtového omezení. Volí tak nezávisle na pověrách, předsudcích i minulé spotřebě. Na základě této teorie se tak racionální člověk do předlužení potažmo exekuce dostat většinou nemůže. Dalšími důvody předlužení vyjma nedostatečné racionality mohou být neblahé životní události, jejichž příkladem může být nenadála nezaměstnanost, nemoc či smrt blízkého člena rodiny. Racionálně jednající člověk by však měl s těmito událostmi počítat předem a zabezpečit se proti nim.

Z pohledu standardní ekonomie tak kvůli předpokladu racionality může být důvod zadlužení dosáhnutí vyššího dlouhodobého očekávaného užitku. Příkladem mohou být firmy, jež se zadluží za účelem zvýšení svého bohatství prostřednictvím různých investic. Spotřebitel jedná v rámci racionálního ekonomického rozhodnutí při pořízení vlastního bydlení či nákupu většího automobilu.

Spotřebitelské úvěry, jež mají často krátkodobý užitek jsou z pohledu klasické ekonomie vysvětleny hypotézou životního cyklu, jež byla reakcí na keynesiánskou teorii spotřeby a vychází z předpokladu vyhlazování spotřeby. Spotřebitel tak při svém rozhodování o spotřebě přemýšlí nejen o současném, ale i o budoucím důchodu s cílem mít rovnoměrnou spotřebu během celého života. Za touto teorií spotřeby z 50. let stojí Albert Ando, Richard Brumberg a Franco Modigliani (1954). Z předpokladu konceptu vyhlazování spotřeby vyplývá, že racionální člověk v raném období života, tedy v mládí, spotřebovává více a vydělává méně, čili si musí půjčovat a tak se zadlužit. Dále však dojde k přelomu ve středních letech, kdy je jeho mzda vyšší a může tak nejen splácet své dluhy, ale i spořit na důchod. Nakonec v důchodovém věku čerpá z rezerv, jež si uspořil během předchozího období a již je bez dluhů (Modigliani & Ando & Brumberg, 1954).

Dle pohledu standardní ekonomie je tak zadlužení běžné a v některých případech i žádoucí zároveň, avšak nepříliš pravděpodobně skončí předlužením, potažmo exekucí. Důvod je již zřejmý a vychází z předpokládané racionality člověka, jenž má k dispozici veškeré relevantní informace a snaží se o vyhlazování spotřeby.

3.2. Novodobá behaviorální ekonomie

Termín *omezená racionalita* (z angl. slova *bounded rationality*) přinesl do odborné literatury americký vědec Herbert Alexandr Simon, jenž získal roku 1978 Nobelovu cenu za ekonomii. Teorie omezené racionality posunuje jednajícího agenta blíže k jednání lidské bytosti. Lidé se podle Simona nechovají plně racionálně, poněvadž mají omezenou kapacitu na zpracovávání veškerých relevantních informací. Kvůli omezenému času, velkému množství informací i složitosti struktury okolního prostředí, lidé zkracují svůj proces rozhodování a spokojí se s řešením, jež je uspokojivé nikoli optimální (maximalizující užitek). Simon tak přesvědčil ekonomickou veřejnost, že se lidé nechovají jako *homo economicus*, ale jsou pouze *humans*, tedy lidé, kteří se mohou chovat i iracionálně. Dle Simona neoklasický model a jeho předpoklad racionálního chování agenta *„slouží snad jako model mysli Boha, ale jistě ne jako model mysli člověka“* (Simon 1983, s. 34). Teorie omezené racionality tak dala vzniknout nové ekonomické teorii, jež se nazývá behaviorální ekonomie. Behaviorální ekonomie se však nesnaží standardní ekonomii zcela popírat či ji plně nahradit, jejím cílem je spíše rozšíření a doplnění standardní ekonomie o nové poznatky a zasadit ji tak do

„reálnějšího kontextu“. Zároveň poskytuje kvalitnější verzi neoklasického modelu *homo economicus* (Melzochová, 2013). Behaviorální ekonomie je tak výsledkem propojení ekonomie a psychologie a poskytuje vysvětlení, proč se lidé odchylují od standardních ekonomických modelů.

Dokonalou racionalitu kritizuje mimo jiných také profesor psychologie a behaviorální ekonomie Dan Ariely. Iracionalitu lidského jednání pak demonstruje na jednoduchém příkladu. Byl proveden jednoduchý experiment, jež se konal v jednom bostonském hypermarketu, kde byla náhodně zvoleným zákazníkům nabízena slevová poukázka. Mohli si zvolit ze dvou variant: buď získat zcela zdarma poukázku v hodnotě 10 $ na nákup či získat poukázku v hodnotě 20 $, přičemž však musí zaplatit 7 $. Dokonale racionální člověk by na základě standardní ekonomie provedl optimalizaci a díky jednoduché kalkulaci by zvolil druhou variantu, poněvadž by získal v celkovém součtu 13 $ oproti 10 $. Avšak ve skutečnosti převážná většina lidí, jež byla dotazována, zvolila variantu první, poněvadž se nechali zlákat poukázkou ve výši 10 $, která je zcela zdarma. Jejich jedná však bylo zcela v rozporu s klasickou ekonomií a demonstrovalo tak iracionální jednání těchto zákazníků. Dle Arielyho tak nejen platí koncept iracionality, ale tato iracionalita se dá i předvídat, jelikož děláme znovu a znovu tytéž chyby (Ariely, 2009).

Obecně tak behaviorální ekonomie kritizuje neoklasický model, zejména jeho racionálně jednajícího agenta, poněvadž vnímá agenta více jako lidskou bytost. Pro behaviorální ekonomii je tak ústřední pojem *human*, tedy člověk, jenž nejedná vždy racionálně, dělá chyby a rozhoduje se na základě minulé zkušenosti i emocí. Složitý proces rozhodování ulehčuje tzv. pravidlo palce či pravděpodobností heuristika. Pravidlo palce nám umožnuje rychlé rozhodování, poněvadž zjednoduší podmínky rozhodování na známe prostředí. Připodobníme tak nastalou situaci, události podobné, kterou jsme již zažili a vezmeme její řešení. Rozhodujeme se tak na základě minulé zkušenosti a komplexní problém si tak výrazně zjednodušíme. Pravidlo palce tak užíváme nejčastěji ve stresu či při nutnosti rychlého rozhodnutí, avšak můžeme opomenout další důležité skutečnosti. Proces rozhodování také ovlivňuje pravděpodobností heuristika, která přisuzuje významnost jevu podle jeho četnosti výskytu v médiích. Například se v médiích hojně objevuje terorismus a lidé se až přehnaně obávají a přeceňují, že se jim taková událost může stát. Podobně je to i s povodní, která se stane, následně se tato událost masivně objeví v mediích, na jehož

základě se lidé začnou ve velkém pojišťovat proti této přírodní katastrofě. Opět tak přecení, že se událost může stát.

Z behaviorální ekonomie tak vyplývají určité projevy týkající se iracionality, jež jsou neslučitelné s konceptem neoklasické ekonomie. Příkladem jsou lidé, kteří si nevyhledávají veškeré relevantní informace nebo si naopak neověřují určitý typ informací, jež získali z médií plně jim důvěřují či dokonce přeceňují, že se taková jev stane a podléhají stereotypům, zvykům či emocím.

V souladu s touto teorií lze pak snadno vysvětlit nejen zadlužení, ale také pojem předlužení. Lidé si například vyřizují spotřebitelské úvěry, které jim umožní krátkodobý užitek. Příkladem mohou být i půjčky s tzv. odloženou platbou za zboží, jež umožní spotřebitelům dosáhnout v podstatě na cokoli bez dlouhého šetření. Zároveň je v současné době vyřízení půjčky často velmi jednoduché i rychlé, avšak dlužník se o půjčce často rozhoduje bez rozmyslu, na základě emocí a nemyslí na veškerá možná rizika, jež jsou s půjčkou spojena. Nezjistí si předem veškeré relevantní informace a na základě silné marketingové politiky dané společnosti si půjčku sjednají čistě proto, že této instituci důvěřují, poněvadž se často pozitivně objevuje v médiích. Iracionální jednání pak vysvětluje i pořízení půjčky za účelem zvýšení sociálního statusu, například na nákup drahé dovolené do exotické destinace či pořízení nejmodernějšího mobilního telefonu. I přestože člověk často nemá dostatek svých financí na pořízení těchto věcí, zvolí si financování formou půjčky, jež je prezentována v médiích a mnohdy vidí jen blízký užitek, avšak již nevidí možná rizika, které s sebou daná půjčka přináší. Tito lidé si tak například užijí krátkou dovolenou, ale poté mají velký problém se splacením půjčky, které může skončit i exekucí.

Podobně je to i s půjčkami a úvěry v době Vánoc. Každý chce v tomto období obdarovat své blízké a splnit jim tak jejich přání, i přestože na to nemá dostatek vlastních finančních prostředků. Často tak jednáme pouze na základě emocí a necháme se zlákat údajně výhodnými Vánočními půjčkami, které jsou snadno dostupné. Kvůli omezené racionalitě si pak nezjistíme veškeré potřebné informace a na nový rok tak překvapivě čelíme všem důsledkům, jež se s půjčkou pojí. Kvůli například vysokému úroku tak můžeme ztratit schopnost splácet, dluh však dále narůstá a nastává situace předlužení, která vyústí

v exekuci. Dle jednoho průzkumu využívá Vánoc na dluh přibližně 13 % obyvatel ČR. Celkově si tak půjčku před Vánoci vyřizuje každý osmý Čech (OKfin.cz, © 2019).

Většina lidí tak považuje půjčky a úvěry za běžnou součást života. Bohužel však splácení těchto půjček již není tak snadné jako jejich získávání, a tak se stále více dlužníků ocitá ve stavu předlužení, jehož jediným možným řešením je exekuce, popřípadě ojediněle i insolvence.

V souladu s oběma ekonomickými teoriemi je pojem zadlužení, avšak termín předlužení lépe vysvětluje právě novodobá behaviorální ekonomie prostřednictvím teorie omezené racionality a možnosti agenta chovat se iracionálně. Poněvadž jedním z hlavních důvodů, proč je člověk v předlužení, potažmo v exekuci, je nedostatečná racionalita v ekonomickém chování i nízká finanční gramotnost. Standardní klasická ekonomie však stojí na předpokladech neoklasického modelu, který vnímá člověka jako dokonale racionálního agenta, který vždy zváží veškeré relevantní informace a rozhoduje na základě maximalizace užitku.

Třetí kapitola poskytla zjištění, že člověk nejedná vždy racionálně, často se rozhoduje na základě emocí a nepomyslí na veškeré možná rizika plynoucí z půjčky. Vždyť z výzkumu provedeného v roce 2010 (více viz kapitola 1.2.1) týkajícího se finanční gramotnosti na našem území vyplynul až šokující výsledek, kdy se více než polovina všech dotazovaných lidí přiznala, že smlouvy, jež podepisují ani nečtou (Kalousek, 2010). Jednají tak iracionálně, ať už z důvodu úmyslné ignorace a nezájmu či nízké finanční gramotnosti. Toto rizikové chování, které velmi často končí předlužením, potažmo exekucí, tak lépe interpretuje behaviorální ekonomie, která tak o své myšlenky obohacuje a doplňuje standardní, klasickou ekonomii.

B. Praktická část

4. Legislativní rámec

Častým důvodem vzniku předlužení jednotlivců i celých domácností s následným vypořádáním ve formě exekuce či insolvence je nízké ekonomické i právní povědomí občanů. Dlužníci často přeceňují své schopnosti splácet, a naopak podceňují možné dopady plynoucí z nesplácení svých závazků. Tato rizika jsou následkem smluvních vztahů vzniklých v kontextu uzavírání úvěrů a sjednávání půjček (Peterková & Jiránek, 2008). Právní vztahy a vazby jsou interpretovány v zákoně č. 89/2012 Sb. Občanský zákoník, kde je vysvětlen vztah mezi dlužníkem a věřitelem. V tomto zákoně nalezneme také definice pro základní pojmy pojící se se zadlužeností domácností, příkladem je termín zápůjčka (dřívější právní formulace – půjčka), která je definovaná v 6 oddílu § 2 390 – 2 394 89/2012 Sb. jako určitý druh závazku vyplývající z uzavření smlouvy o zapůjčení zastupitelné věci.

Dalším klíčovým zákonem týkající se problematiky předlužení je zákon č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení, jehož všeobecně užívaná zkratka je insolvenční zákon. Insolvenční zákon upravuje řešení úpadku dlužníka a předepisuje způsoby jeho řešení ve formě konkursu, reorganizace či oddlužení. Úpadkem se obecně rozumí neschopnost dlužníka platit své závazky řádně a včas. Dále zákon vymezuje i situaci, kdy dlužník je schopen prozatím splácet, ale důvodně se očekává, že toho brzy již schopen nebude. Tento stav se nazývá tzv. hrozícím úpadkem (© Ministerstvo spravedlnosti ČR a, 2018). V české legislativě existují dvě formy úpadku – předlužení a platební neschopnost, které jsou definovány v zákoně § 3 182/2006 Sb. O úpadek ve formě platební neschopnosti se dle insolvenčního zákona jedná, pokud má dlužník (jakýkoli dlužník) více věřitelů (nejméně dva), má peněžité závazky déle něž 30 dní po splatnosti a není schopen tyto závazky plnit. Předlužení je druhá forma úpadku, kdy je dlužníkem pouze právnická osoba nebo fyzická osoba – podnikatel, jenž má více věřitelů a souhrn jeho závazků převyšuje hodnotu jeho majetku. Tedy situace, kdy dlužník nemůže splatit své závazky ani prodejem veškerého majetku.

Dle insolvenčního zákona dále existují výše zmíněné tři druhy řešení úpadku (konkurs, reorganizace a oddlužení). Zákonnou úpravu konkursu lze nalézt v § 244 až 315 zákona č. 182/2006 Sb. úpadku a způsobech jeho řešení. Termín konkurz je dle daného zákona likvidační způsob řešení úpadku prostřednictvím kompletního zpeněžení majetku. Podrobnosti týkající se reorganizace jsou obsaženy v § 316 až 388 insolvenčního zákona, jež definuje reorganizaci jako sanační způsob řešení úpadku, kdy je provoz firmy dlužníka zachován a kde jsou prováděny ozdravná opatření podniku. Poslední způsob řešení úpadku je oddlužení (neboli osobní bankrot), které je standardně pouze pro fyzické či právnické osoby, které nejsou podnikateli či nemají dluhy z podnikání. Zásadní podmínkou pro splnění oddlužení je dosažení uspokojení pohledávek nezajištěným věřitelům alespoň ve výši 30 %. Tento způsob řešení úpadku preferuje sociální aspekt oproti ekonomickému a má za cíl motivovat dlužníky k aktivnímu umoření svých závazků. Zákonná úprava oddlužení je obsažena v § 390 až 418 insolvenčního zákona.

Dlouho se spekulovalo o novelizaci insolvenčního zákona, převážně díky tvrdým podmínkám pro splnění oddlužení. Mnoho předlužených lidí nedosáhne na osobní bankrot z důvodu nesplnění zásadní podmínky uspokojení nezajištěných pohledávek věřitelů ve výši alespoň 30 %, a tak končí v exekucích a často pracují tzv. načerno. Novela insolvenčního zákona, kterou prezident ČR Miloš Zeman podepsal 30.1.2019 a jejíž účinnost pravděpodobně nastane od prvního července letošního roku (© Výzkum insolvence, 2019), otevře oddlužení dle odhadů řádově desetitisícům lidí. Na základě změkčení podmínek pro oddlužení, přestane platit vstupní podmínka uhrazení alespoň 30 % všech svých závazků. Došlo by tak k výrazné pomoci lidem dostat se z dluhové pasti a možnosti návratu zpět do ekonomického života (ČTK, EPA, 2019).

Od první června letošního tak existují dvě varianty, jak projít oddlužením. První varianta je rychlejší, trvající pouze tři roky, kdy je dlužník povinen zaplatit alespoň 60 % všech svých závazků. Pokud se mu však podaří splatit 60 % dluhu, je již za tři roky zcela oddlužen. Novinkou je také možnost využití rychlejší varianty oddlužení pro starobní důchodce a invalidy, a to bez ohledu na výše splacení dluhu. Druhá varianta je klasická, tedy na standardní dobu pěti let. Nově je však zrušena hranice pro splnění oddlužení uspokojit veškeré závazky ve výši nejméně 30 %, nyní stačí aby dlužník vynaložil veškeré možné úsilí ke splacení svých závazků. O tom, zda dlužník opravdu vynaložil veškeré úsilí, a tudíž mu

bude umožněno oddlužení, rozhodne soud. Hlavní nevýhodou je však nejistota, zda soud uzná ono maximální úsilí ke splácení svých závazků a jedinec tak dosáhne osvobození od všech nesplacených dluhů či nikoli. Ve druhém případě bude dlužníkem dále, vrátí se i veškeré pozastavené exekuce, úroky i penále. Kritikové této novely z řad expertů i politiků se obávají, že soudy po republice rozhodují v podobných záležitostech různě, a tak může nastat situace, kdy někde dlužníci po pěti letech uspějí, jinde však nikoli. (ČT24, ČTK, 2019).

Další možné řešení předlužení je formou exekuce. Právní úprava exekučního řízení je zahrnuta ve více právních předpisech, z nichž je ústřední zákon č. 120/2001 Sb., o soudních exekutorech a exekuční činnosti (exekuční řád) a o změně dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů. Pokud exekuční řád neobsahuje úpravu určité problematiky, použije se řešení z druhého nejdůležitějšího zákona týkajícího se exekučního řízení tedy zákona č. 99/1963 Sb., Občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů. Exekuční řád například definuje soudního exekutora jako fyzickou osobu, jež je pověřená exekutorským úřadem a provádí exekuční činnost dle zákona. Exekutor musí být také členem Exekutorské komory České republiky, která sdružuje všechny české soudní exekutory. Státní dohled nad exekuční činností pak vykonává Ministerstvo spravedlnosti (© Ministerstvo spravedlnosti ČR b, 2018). Mezi další právní předpisy upravující exekuční proces patří například vyhláška č. 329/2008 Sb. - o centrální evidenci exekucí či vyhláška č. 330/2001 Sb. - o odměně a náhradách soudního exekutora.

Exekutorský řád prošel mnoha změnami, konkrétně se od roku 2001 uskutečnilo přes padesát novelizací (Jícha, 2019). Jedna z největších a nejzásadnějších změn proběhla na základě novely platné od 1.1.2013. Tato novela přinesla například povinné slučování exekucí, jež dlužníkům umožnila vyhnout se vysokým poplatkům za každé jednotlivé exekuční řízení. Spojování exekucí by tak mělo být finančně šetrnější k dlužníkům s více závazky, poněvadž jim výrazně sníží náklady exekuce. Totéž tvrdil i tehdejší prezident Exekutorské komory Jiří Prošek, který na toto téma dokonce uvedl: *„Dlužníci na tom rozhodně ušetří, dá se dokonce říci, že čím víc exekucí dlužník bude mít, tím víc ušetří“* (Exekutorská komora a ČR, 2012). Následující změna v tomtéž roce naopak pomohla věřitelům, konkrétně v boji proti dlužníkům s alimenty. Mimo základní dostupné prostředky pro vymáhání výživného (srážky z účtu, mzdy a apod.) může exekutor zabavit i řidičské oprávnění dlužníka. Další z řady

změn se týkala domácích mazlíčků dlužníků, které kvůli dluhům již nebudou moc být zabaveni. Na základě požadavku Exekutorské komory i Ligy na ochranu zvířat patří od roku 2013 domácí mazlíčci k nezabavitelným věcem podobně jako například snubní prsten. Není tak možné zvíře zabavit. Změna však neplatí pro hospodářská zvířata i zvířata v zájmovém chovu, ty i nadále mohou exekutoři zabavovat (Dlouhá, 2012).

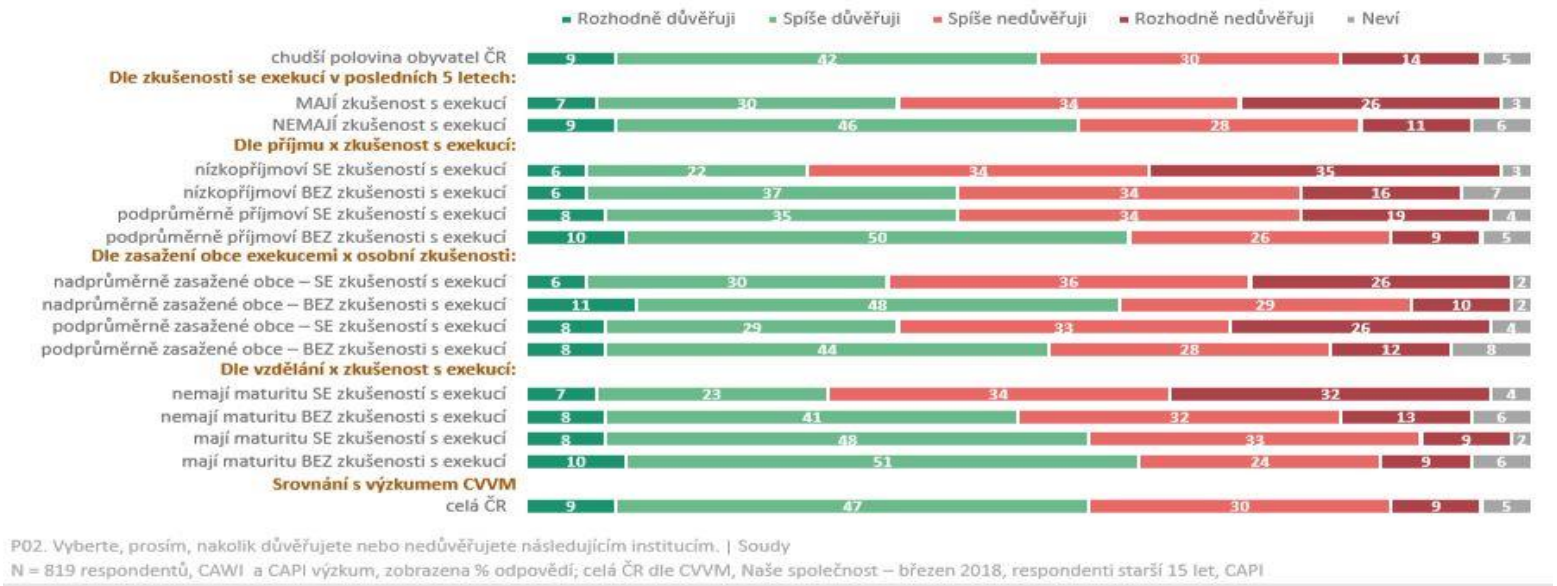
Nejnovější novela týkající se exekučního řádu byla navržena v loňském roce. Mimo jiné se také zabývala teritorialitou. V současné době platí, že si věřitel může sám zvolit soudního exekutora. Dle poslance Lukáše Kolaříka, který s novelou přišel, se jedná o problém, jelikož je exekutor vykonavatel státní moci, a proto není možné, aby si ho jedna strana vybírala. Řešením problému by pak byla již výše zmíněná teritorialita, díky níž by byl exekutor přidělován nezávislým soudem a vykonával by svou činnost pouze v rámci jednoho kraje. Pro tento návrh je i ekonom Radek Hábl, který se dlouhodobě věnuje tématu exekucí a je autorem projektu Mapa exekucí. Podle něj by se tak exekutoři stali skutečně nestrannými a nezávislými. Došlo by také ke srovnání podmínek pro malé i velké věřitele a celé prostředí by se stabilizovalo. Proti této novelizaci se naopak staví platforma Exekutoři proti teritorialitě, která je názorovou skupinou sdružující pod sebe velké exekutorské úřady. Dle mluvčího této platformy Ondřeje Mareše by zavedením konceptu teritoriality došlo ke snížení efektivity v systému vymáhání pohledávek (Řezňáková, 2018). Projednávání tohoto návrhu bylo přerušeno v letošním roce, kdy došlo k vrácení novely zpět na Ministerstvo spravedlnosti (Šrámek, 2019).

Jelikož exekuční řád již prošel mnoha novelami, jež některé byly změnami neuváženými, stal se tento právní předpis pro adresáty nejasný a v praxi příliš kostrbatý. Nepřispívá k tomu ani propojenost s občanským soudním řádem, který se novelizuje pětkrát do roka (Jícha, 2019). Občanský soudní řád je ještě starším právním předpisem, který se dle mnohých odborníků přežil, ale stále pokračuje. Jeho neustále inovace nemohou funkčním způsobem změnit podstatu daného právního kodexu. Z tohoto důvodu je tak zbytečné novelizovat zastaralý a nefunkční právní předpis. Vyvstává tak zásadní otázka, zda existuje racionální důvod duální úpravy exekucí, jež reprezentuje exekuční a občanský soudní řád, a zda není na čase přichystat zcela novou moderní podobu exekuční legislativy (Šrámek, 2019). Toto téma je v dnešní době hojně diskutované a existují i konkrétní návrhy nového zákona, jež by měl být samostatným exekučním kodexem nezávislým na občanském soudním řádu (Jícha, 2019).

4.1. Zadlužení, důvěra v instituce a vnímání práva

Se zkušenostmi s exekucí se často pojí i negativní vztah lidí k veřejným institucím či výrazné narušení vnímání v oblasti vymáhání práva. Na toto téma byl v České republice proveden v loňském roce sociologický průzkum, který byl realizován prostřednictvím agentury Median na základě internetového deníku A2larm a jeho projektu *Exekuce: Černé svědomí Česka.* Jedná se o nejnovější a v mnoha ohledech jedinečný projekt, který proběhl na našem území s cílem popsat, jak předluženost a zkušenost s exekucemi koreluje s nižší důvěrou v instituce i vnímání vymahatelnosti práva. Výzkumu se zúčastnilo 819 respondentů ve věku 18-65 let (bez zařazení důchodců) z chudší poloviny českých domácností (příjem do mediánového příjmu daného typu domácnosti v ČR). Studie se zaměřuje pouze na chudší obyvatelstvo ČR v ekonomicky aktivním věku a zabývá se klíčovou otázkou nakolik se lidé postiženi exekucí liší od zbytku chudší poloviny populace ČR. Zároveň sleduje odlišné charakteristiky v rámci vzdělání, příjmového statusu a regionalisty. Z průzkumu vyplynulo, že lidé postiženi exekucí výrazně méně důvěřují demokratickým institucím než chudší obyvatelé ČR bez exekucí. Konkrétně se jedná o pouhých 37 % lidí, kteří mají zkušenost s exekucemi, a kteří důvěřují soudům, oproti téměř 55 % lidí v kontrolní skupině bez exekuce. Striktní negativní odpověď (tedy rozhodně nedůvěřuji) pak označilo celkem 26 % respondentů mající zkušenost s exekucí, na rozdíl od 11 % zbytku chudšího obyvatelstva bez exekucí (viz graf č.1) (Median, 2018).

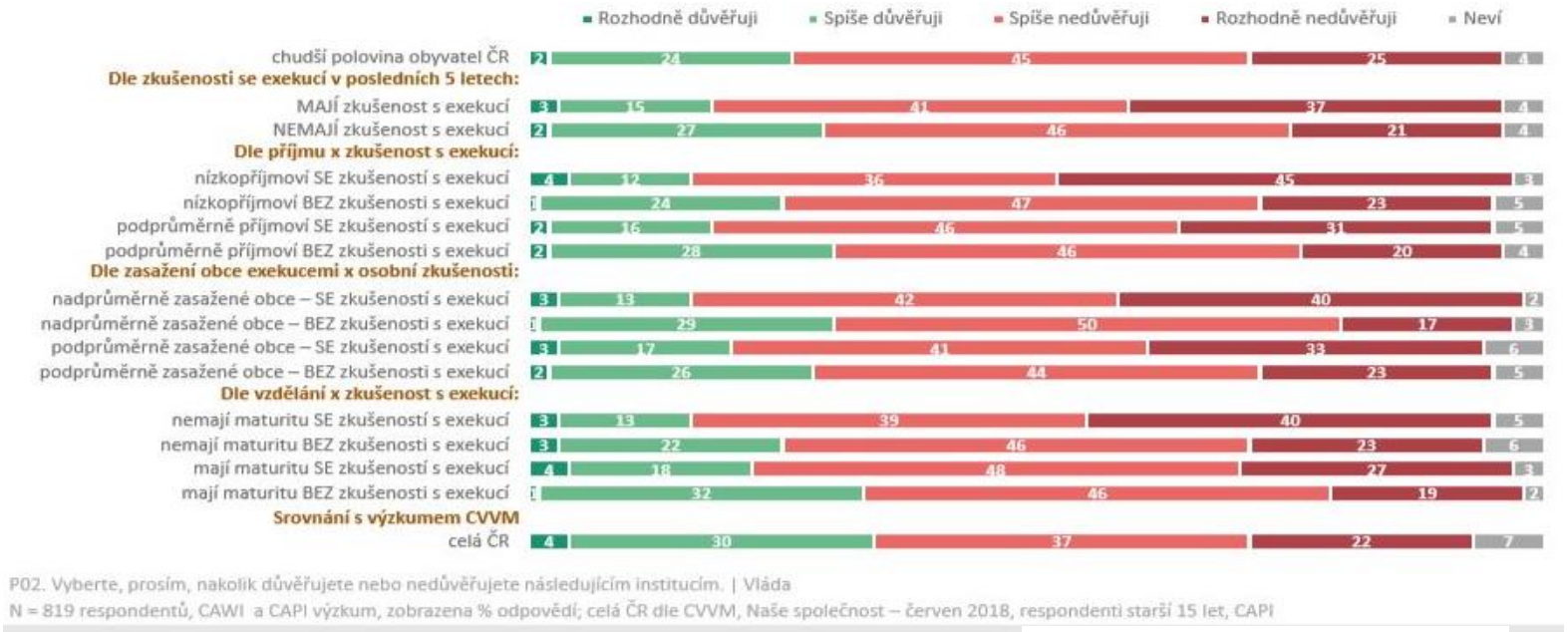
Graf č. 1 – Důvěřujete nebo nedůvěřujete soudům?

Zdroj: Výzkum agentury Median 2018, pro internetový deník A2larm

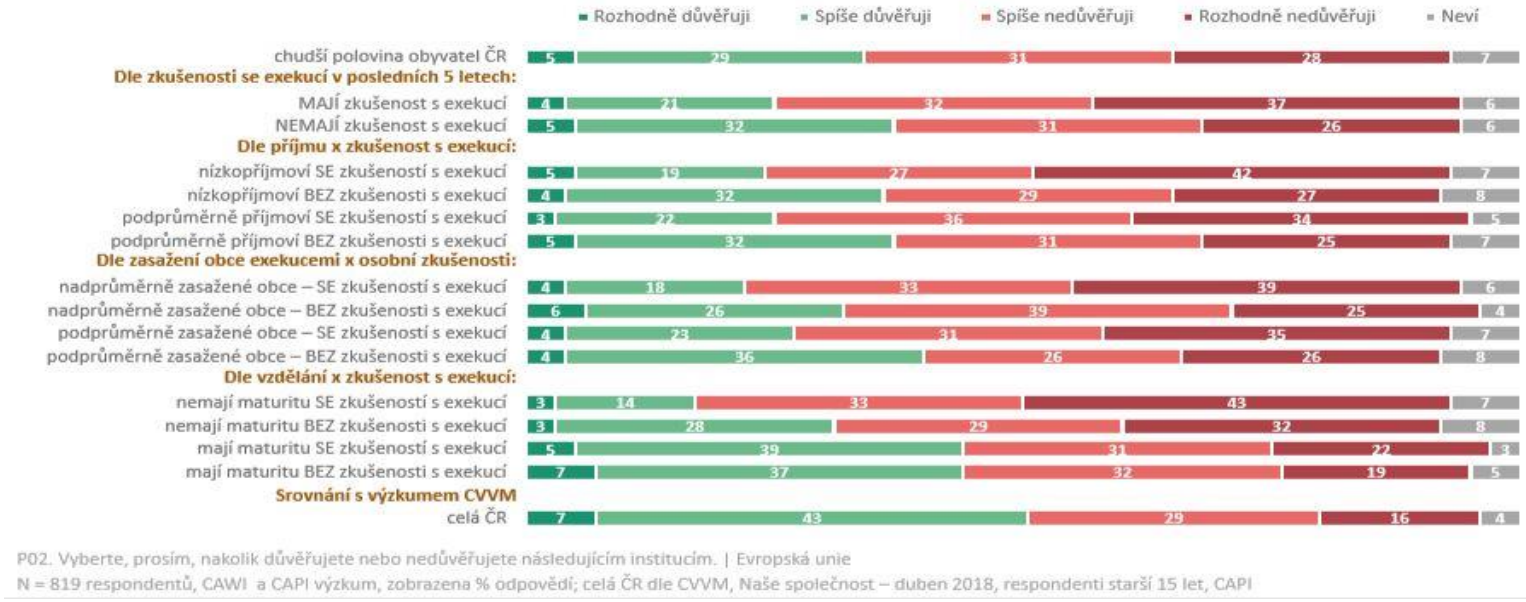
S exekucemi se obecně zvyšuje i nedůvěra ve veřejné instituce. Z výzkumu vyplývá, že vládě důvěřuje pouze 18 % respondentů s exekucemi ve srovnání s 29 % dotazovaných bez exekucí. Striktně negativní odpověď se pak objevila u 37 % respondentů postižené exekucí, oproti 21 % účastníků bez exekucí (viz graf č.2). Víru ve veřejnou instituci nadnárodního formátu, tedy Evropskou unii pak má jen 25 % dotazovaných versus 37 % ve skupině bez exekucí (viz graf č.3) (Median, 2018).

Graf č. 2 – Důvěřujete nebo nedůvěřujete vládě?

Zdroj: Výzkum agentury Median 2018, pro internetový deník A2larm

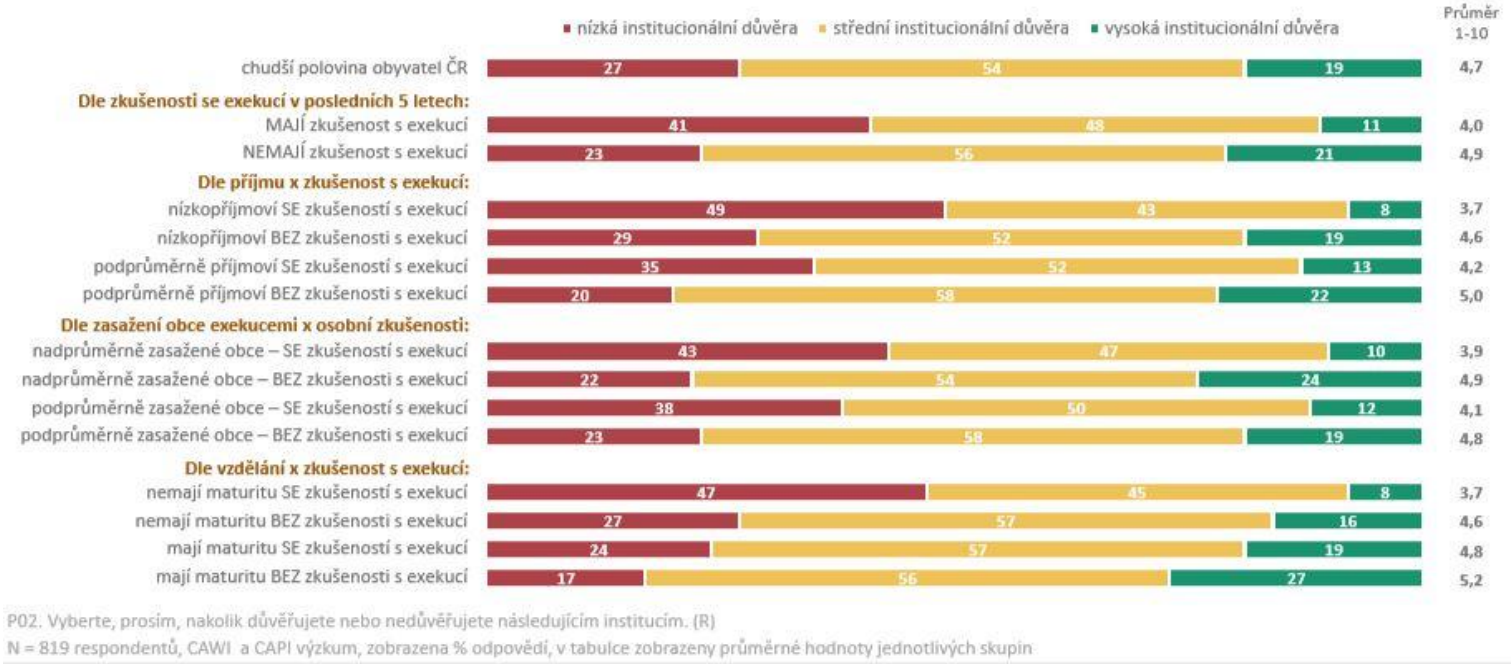
Graf č. 3 – Důvěřujete nebo nedůvěřujete Evropské unii?

Zdroj: Výzkum agentury Median 2018, pro internetový deník A2larm

V souhrnném pohledu pak nízkou institucionální důvěrou trpí 41 % respondentů se zkušeností s exekucemi, zatímco u zbytku chudší poloviny obyvatelstva Čechů je to o téměř polovinu méně, konkrétně pouze 21 %. Institucionální důvěra koreluje i s příjmem a vzděláním, avšak lidé se zkušenostmi s exekucemi vykazují výrazně nižší důvěru v instituce u jinak stejně příjmových a vzdělaných lidí. Toto se potvrdilo zejména mezi respondenty bez maturity a s nízkým příjmem, kde zásluhou exekucí vzrostla nedůvěra v instituce o cca 20 procentních bodů (viz graf č.4) (Median, 2018).

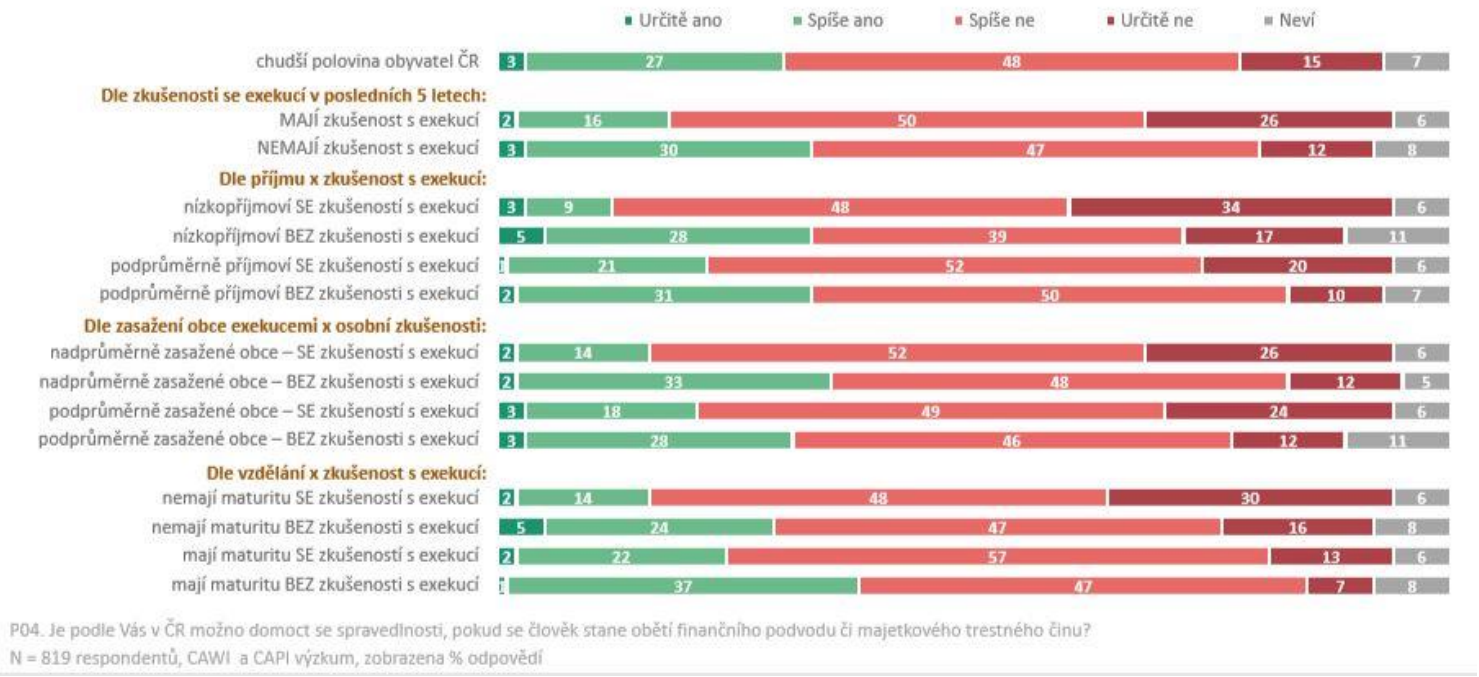
Graf č. 4 – Index institucionální důvěry (soudy, vláda EU)

Zdroj: Výzkum agentury Median 2018, pro internetový deník A2larm

Exekuce výrazněji souvisí s důvěrou v soudy než ve víru v politické instituce (vláda, EU), avšak vztah je patrný u všech výše zmíněných institucí. Z dat lze dále usuzovat, že negativní vztah nedůvěry a zkušeností s exekucí narůstá mimo jiné díky omezení důvěry ve vymahatelnost práva. Pouze 18 % respondentů trpící exekucemi uvedlo, že se v České republice lze domoci práva v případě podvodů a majetkové činnosti (viz graf č.5). Z výše zmíněných dat lze obecně usuzovat, že lidé postiženi exekucemi více než ostatní pochybují o správnosti a spravedlnosti demokratického systému a příliš nevěří veřejným institucím převážně z důvodu omezení důvěry ve vymahatelnost práva (Median, 2018).

Graf č. 5 – Je v ČR možno domoct se spravedlnosti, když se člověk stane obětí finančního podvodu či majetkového trestného činu?

Zdroj: Výzkum agentury Median 2018, pro internetový deník A2larm

Nejen, že život s dluhy a exekucemi rozvrací důvěru ve stát a jeho instituce, jež prezentují garanci vymahatelnosti našich práv, ale také narušuje důvěru mezi lidmi navzájem. A společnost, která pozbývá důvěry, a kde neexistují zákonné prostředky k řešení zoufalé situace jedinců s dluhy, dochází často k využívání alternativních řešení na hraně zákona či dokonce za ní, což může vyústit k nárůstu násilí a kriminality i k nežádoucí radikalizaci a extremizaci populace (MPSV, 2015). Z tohoto důvodu je pro fungovaní státu nutné mít jasně definovaný právní rámec, který je dobře srozumitelný pro všechny občany státu. Zároveň je důležité poskytnout lidem, kteří se ocitli v nelehké životní situaci a nemohou tak splácet své závazky, odbornou pomoc ve formě dluhového poradenství. Těchto organizací zabývající se dluhovou problematikou a nabízející své služby bezplatně je v ČR hned několik. Nejznámější je organizace Člověk v tísni o.p.s., která nabízí komplexní sociální pomoc včetně dluhového poradenství a působí na území celého státu (Člověk v tísni o.p.s., © 2019). Další organizací zabývající se touto problematikou je projekt Bezplatná právní poradna online, která je největší bezplatnou právní poradnou na českém internetu (Bezplatná právní poradna, © 2019). Možnost právního poradenství zdarma nabízí také česká advokátní komora (ČAK, 2018).

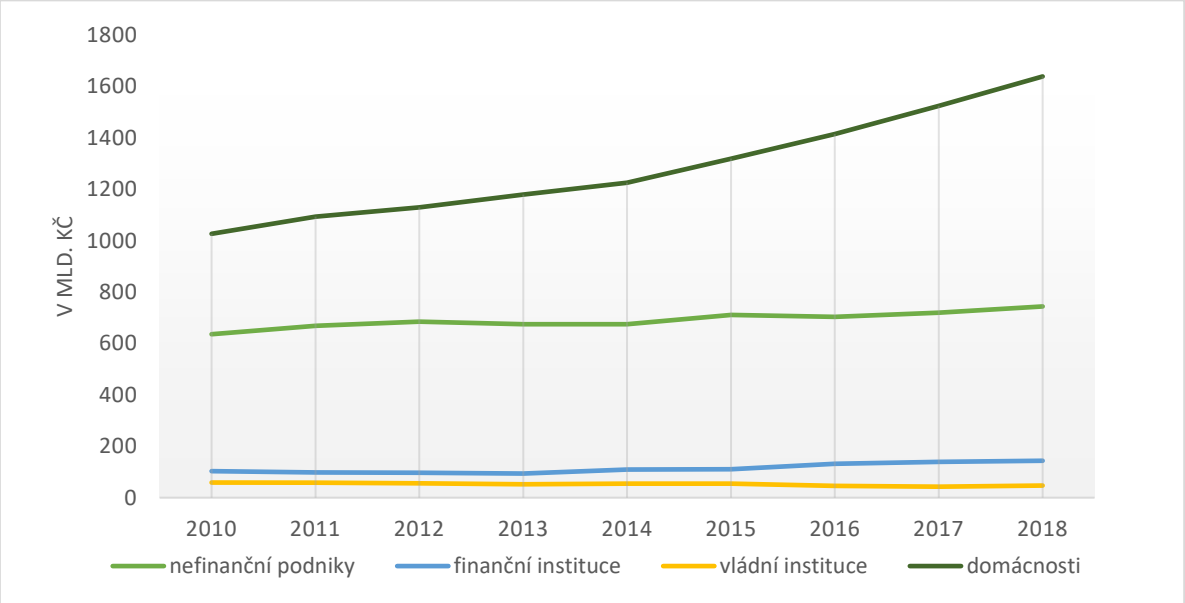
5. Zadluženost v České republice

Zadluženost v České republice stále roste, nejedná se však o ojedinělý stav prezentující pouze naší zemi, nýbrž celou moderní společnost. Zadlužit se se stává standardem každého člověka. V důsledku rostoucí životní úrovně i životního standardu roste spotřeba, která se odráží na vyšších výdajích na spotřebu domácností. Po vzoru západních vyspělých ekonomik se tak rozmáhají spotřebitelské úvěry. Společně s touhou po vlastním bydlení, jež prezentují výdaje domácností na bydlení, vytváří stále rostoucí zadlužení domácností.

Ukazatele týkající se zadlužení domácností sleduje Česká národní banka v databázi systému časových řad ARAD, která je pravidelně aktualizována na webových stránkách Měnové a finanční statistiky ČNB. První data jsou k dispozici od ledna 2002 (ČNB a, ARAD). Veškerá dostupná data týkající se zadlužení jsou sledována v běžných cenách. Původně jsem chtěla převést hodnoty do stálých cen očištěných o inflaci, avšak odborníkem na tuto problematiku jsem byla upozorněna, že se převod dluhu do stálých cen standardně neprovádí. Zejména z důvodu skladby dluhu z různých částí, u kterých je cenový vývoj velmi různorodý (spotřebitelské úvěry souvisí s vývojem spotřebitelských cen, u úvěrů na bydlení s cenami imputovaného nájemného či ukazatelem „house price index“). Vhodnější je tudíž vyjádřit dluh relativně, což zajistí alespoň z části eliminaci cenového vlivu. Z tohoto důvodu bude v podkapitole týkající se analýzy vývoje dluhu domácností vyjádřeno zadlužení na hrubém domácím produktu i na čistém disponibilním příjmu domácností (viz podkapitola 5.2.1 a 5.2.2.) (Hájek, 2019).

Zadlužování domácností je v rámci bankovních úvěrů nejdynamičtější položkou, jež roste nepřetržitě a v posledních letech i obrovským tempem. V roce 2010 byla hodnota bankovních úvěrů poskytnutá českým domácnostem ve výši necelých 10 267 mld. českých korun, o osm let později se tato hodnota vyšplhala až na neuvěřitelných 16 391 mld. korun. Došlo tedy k celkovému nárůstu objemu bankovních úvěrů poskytnutých českým domácnostem o více než 60 % (viz graf č. 6) (ČNB a, ARAD).

Graf č. 6 – Vývoj bankovních úvěrů dle sektorového hlediska

Zdroj dat: databáze časových řad ARAD, vlastní zpracování

Jelikož jsou úvěry pro české občany nejdynamičtější položkou bankovních úvěrů dle sektorového hlediska, a zároveň nejrelevantnější faktor pro následnou analýzu a řešení zadluženosti občanů formou exekucí a insolvencí, budu se ve své práci dále zabývat pouze zadlužeností českých domácností, jež prezentuje sektor domácností tedy jednotlivce v ČR. Následující analýzy se tak budou soustředit pouze na sektor domácností, v práci tak bude zcela opomenut sektor vládních institucí i sektor firem.

5.1. Struktura zadluženosti domácností

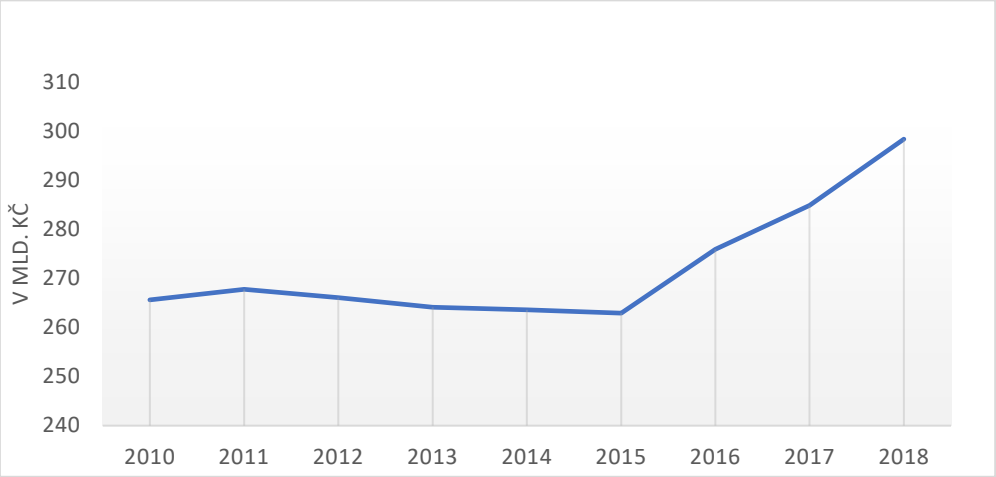
Domácnosti tvoří jeden z nejdůležitějších sektorů hospodářství každého státu. Občané se tak se svými výdaji výrazně podílí na tvorbě hrubého domácího produktu, tudíž i na celkové prosperitě ekonomiky státu. S příchodem nového tisíciletí a rozvojem tržního hospodářství se v České republice domácnosti staly velkým úvěrovým potencionálem pro banky, čímž postupně rostl objem bankovních úvěrů poskytnutých domácnostem. V posledních letech však přibývá situací, kdy domácnosti přecení své finanční síly, ať už v důsledku nepříznivého vývoje životních událostí či špatné finanční gramotnosti, a dostanou se tak do platební neschopnosti či stavu předlužení. Vyústěním dané situace je pak často exekuce či insolvence (Kotrbová & Strejček, 2016).

Pro správné pochopení termínu celkového zadlužení domácností je nejprve nutné charakterizovat jeho dílčí části. Celkové zadlužení domácností lze strukturovat do třech základních skupin dle účelu úvěru – úvěry na spotřebu, na bydlení a ostatní úvěry, které budou představeny a podrobně rozebrány v podkapitolách níže.

5.1.1. Úvěry na spotřebu

Úvěry na spotřebu jsou součástí celkové zadluženosti domácností a jsou definovány Českou národní bankou jako *spotřební úvěry poskytnuté pro osobní účely na spotřebu zboží a služeb* (ČNB a, ARAD). Podíl spotřebních úvěrů na celkovém zadlužení se pohybuje okolo 20 %, v roce 2010 tvořily úvěry na spotřebu 23 % celkového zadlužení, v loňském roce došlo k poklesu podílu na necelých 18 %. Z vyspělých západních zemí se objevuje trend rostoucí zadluženosti domácností na základě stále se zvyšující spotřeby. Tento trend je v grafu patrný od roku 2015, kdy úvěry na spotřebu dosáhly téměř 263 mld. českých korun. V loňském roce se pak úvěry na spotřebu zvýšily až na hodnotu přes 298 mld. korun (viz graf č. 7). Nejvyšší meziroční nárůst spotřebních úvěrů byl mezi lety 2015/16 a to přírůstek o 4,95 %. Naopak nejvyšší pokles úvěrů na spotřebu nastal v roce 2013, kdy se oproti roku 2012 snížily úvěry na spotřebu o téměř 0,73 %. Celkově se pak tempo růstu úvěru na spotřebu vyvíjelo od roku 2010 do roku 2011 mírným nárůstem, poté se od roku 2011 objevil mírný pokles, který trval až do roku 2015 a od roku 2016 se poté opět objevil růst objevu úvěrů na spotřebu (ČNB a, ARAD). Příčinou snížení objemu spotřebních úvěrů byla pravděpodobně finanční krize, která českou ekonomiku zasáhla v roce 2009 a její dozvuky se objevily v tzv. pokrizovém období (2010-13), kdy se nejprve objevil v období 2011-12 ekonomický pokles, následně se ekonomika dostala do recese, která se stala nejdéle trvající recesí od roku 1997.

Graf č. 7 – Vývoj celkového objemu úvěrů domácností na spotřebu

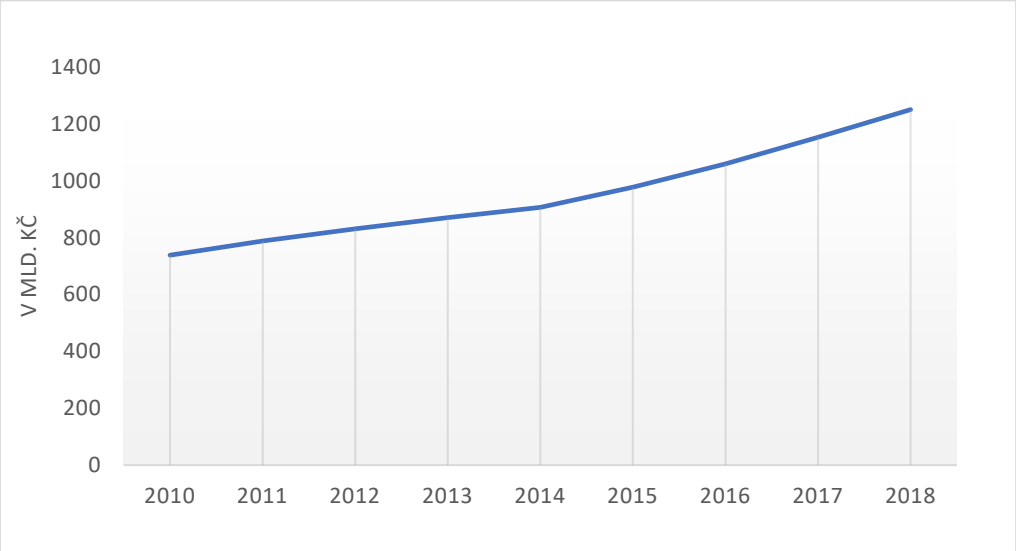

Zdroj dat: databáze časových řad ARAD, vlastní zpracování

5.1.2 Úvěry na bydlení

Druhou, avšak zásadní částí celkového zadlužení domácností jsou úvěry na bydlení, které jsou charakterizovány dle metodiky ČNB jako *úvěry na bydlení poskytnuté za účelem pořízení či investování do bydlení, včetně stavby a úpravy bytových nemovitostí* (ČNB a, ARAD). Úvěry na bydlení představují největší položku celkového zadlužení, v průměru tvoří přes 65 %. V roce 2010 byl podíl úvěrů na celkovém zadlužení domácností roven 65%, v loňském roce pak tento podíl vzrostl až na 73 %. Za necelou dekádu tak stoupl objem úvěrů téměř na dvojnásobek. Konkrétně se v roce 2010 hodnota úvěrů na bydlení rovnala 738 mld. Kč, v loňském roce se pak vyšplhala přes 1250 mld. Kč. Z grafu (viz graf č. 8) lze pozorovat lineární růst těchto úvěrů (meziroční růst cca 5 %) až do roku 2014, poté je patrné rychlejší tempo růstu úvěrů na bydlení (meziroční růst okolo cca 8 %). Nejvyšší přírůstek úvěrů na bydlení nastal v roce 2017, kdy se úvěry na bydlení zvýšily o více než 94 mld. Kč, tedy o téměř 8,9 % (ČNB a, ARAD).

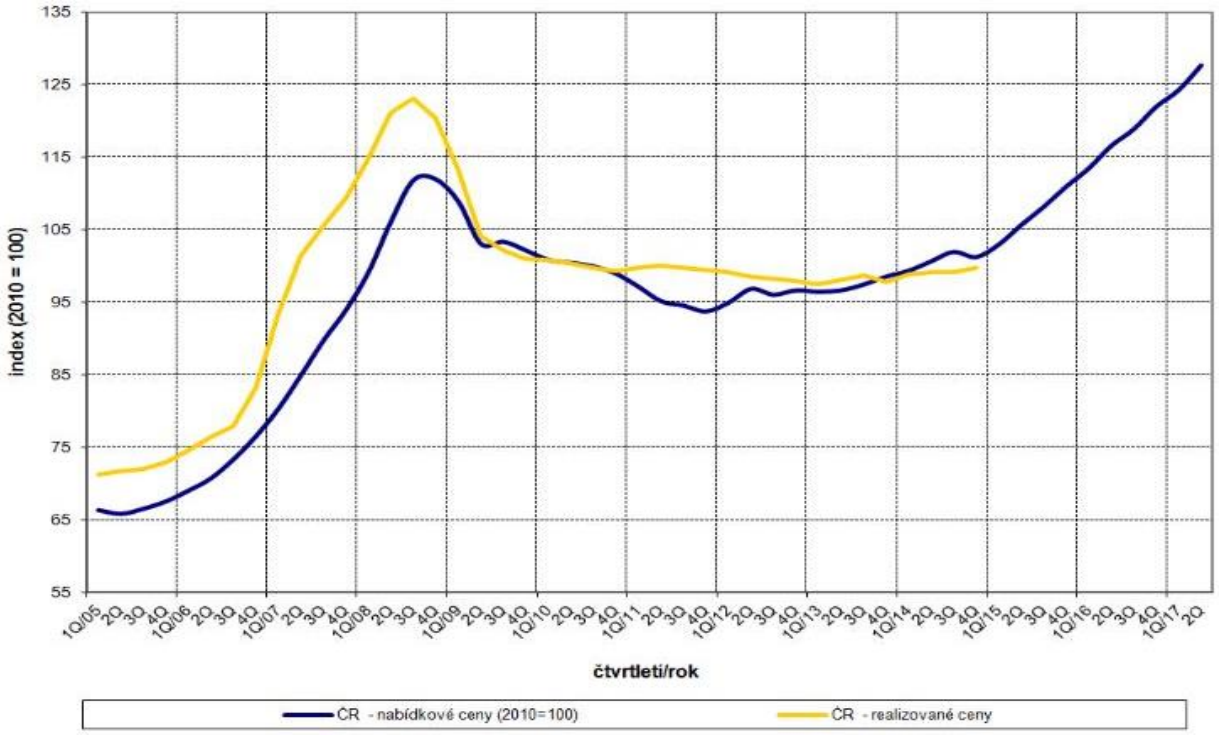
Graf č. 8 – Vývoj celkového objemu úvěrů domácností na bydlení

Zdroj dat: databáze časových řad ARAD, vlastní zpracování

Příčin stále se zvyšujících úvěrů na bydlení je více. Po odeznění krize došlo k rychlejšímu tempu růstu objemu úvěrů na bydlení převážně z důvodu nízkých sazeb hypoték i rostoucího optimismu. V roce 2012 ČNB snížila základní úrokovou sazbu na technickou nulu (0,05%). Od roku 2017 naopak ČNB začala zvyšovat úrokové sazby, na konci loňského roku stoupla základní úroková sazba na 1,75 % a předpokládá se její další postupné navyšování. Zvýšením úrokových sazeb došlo k podražení úvěrů i hypoték (ČNB b, © 2019). Zároveň se postupně zvyšovaly ceny nemovitostí a v posledních letech dokonce rostly téměř „raketovým“ tempem (viz graf č. 9). Souhrnně lze tedy konstatovat, že se zvyšováním úrokových sazeb i cen nemovitostí, dochází k celkovému zvýšení výdajů na bydlení, což zapříčiní vyšší úvěry domácností na bydlení potažmo i vyšší celkovou zadluženost domácností, neboť nějaké bydlení potřebuje každý.

Graf č. 9 – Ceny bytů ČR v období 2005-2017

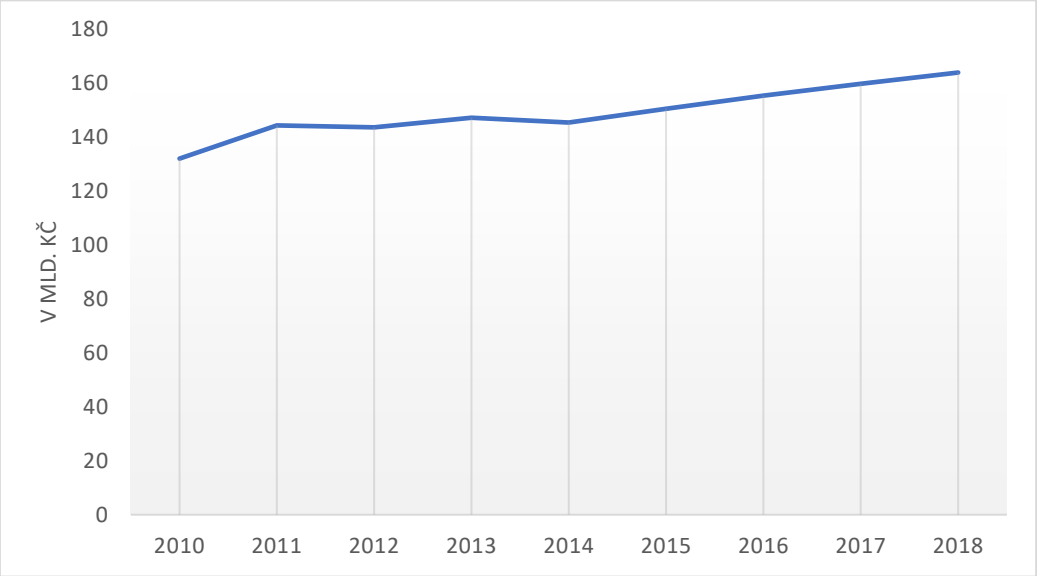

Zdroj: data ČSÚ, graf Kaleidoskop 2017/18

5.1.3. Ostatní úvěry

Ostatní úvěry jsou dle metodiky ČNB charakterizovány jako *úvěry nezařazené jinde, zejména úvěry poskytnuté osobám samostatně výdělečně činným (OSVČ) pro podnikatelské účely* (ČNB a, ARAD). Ostatní úvěry tvoří nejmenší část zadlužení domácností, v průměru představují pouhých 10 %. Na počátku sledovaného období byl objem ostatních úvěrů na úrovni 132 mld. Kč, o osm let později se zvedly vcelku o téměř 32 mld. Kč, na hranici 164 mld. Kč (viz graf č. 10). Vývoj trend ostatních úvěrů je podobný spotřebním úvěrům, opět tedy lze konstatovat, že je zde patrná korelace s ekonomickým cyklem. V krizových letech je patrný pokles ostatních úvěrů, naopak po roce 2014, kdy česká ekonomika opět začala vykazovat hospodářský růst, je vidět postupný nárůst objemu ostatních úvěrů (v průměru 3% meziroční nárůst) (ČNB a, ARAD).

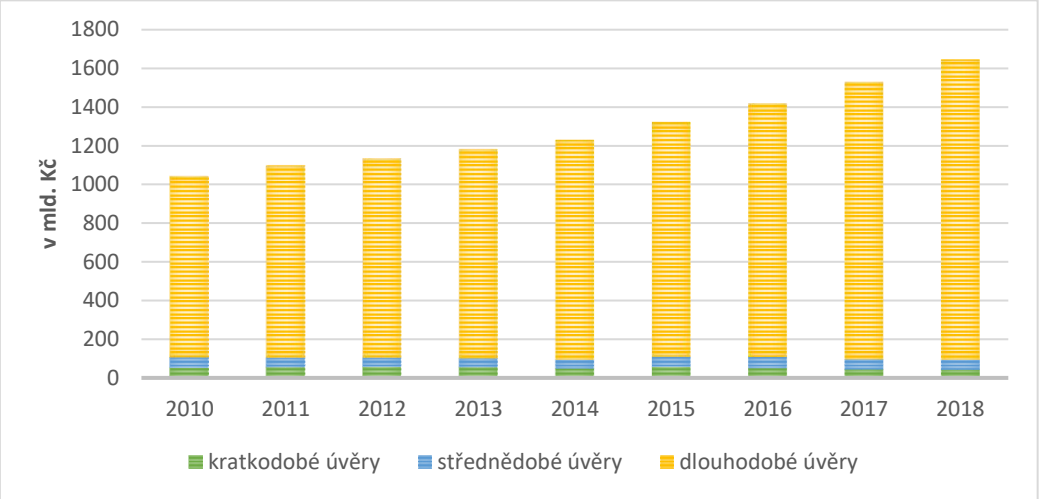
Graf č. 10 – Vývoj celkového objemu ostatních úvěrů domácností

Zdroj dat: databáze časových řad ARAD, vlastní zpracování

Zadlužení domácností v České republice lze členit i podle časového hlediska na krátkodobé, střednědobé a dlouhodobé úvěry. Krátkodobé úvěry jsou definovány jako úvěry se splatností do 1 roku včetně, úvěry střednědobé pak s dobou splatnosti do 5 let včetně (do roku 2001 do 4 let včetně) a dlouhodobé úvěry, které mají splatnost nad 5 let (do roku 2001 nad 4 roky). Největší část objemu úvěrů poskytnutých domácnostem tvoří dlouhodobé úvěry, které představují okolo 90 % všech úvěrů, jež byly poskytnuté občanům ČR. Na začátku sledovaného období (tedy v roce 2010), tvořily dlouhodobé úvěry 89,7 % všech úvěrů poskytnuté domácnostem, v loňském roce již 93, 7 % (viz graf č. 11). Dlouhodobé úvěry se tak od začátku sledovaného období zvýšily v roce 2018 o 614 mld. Kč. Zvyšující se podíl úvěrů dlouhodobého charakteru souvisí s nárůstem úvěrů na bydlení, jež prezentují zejména hypoteční úvěry, kde se splatnost pohybuje od 5 do 45 let. Podíl krátkodobých a střednědobých úvěrů na objemu úvěrů poskytnutých domácnostem má naopak klesající tendenci. V roce 2010 byl podíl krátkodobých úvěrů 5 % a podíl úvěrů střednědobého charakteru 5,3 %, v loňském roce krátkodobé úvěry tvořily 2,9 % celkových úvěrů poskytnutých občanům ČR, střednědobé pak 3,4 % (ČNB a, ARAD).

Graf č. 11 – Vývoj úvěrů poskytnutých domácnostem dle časového hlediska

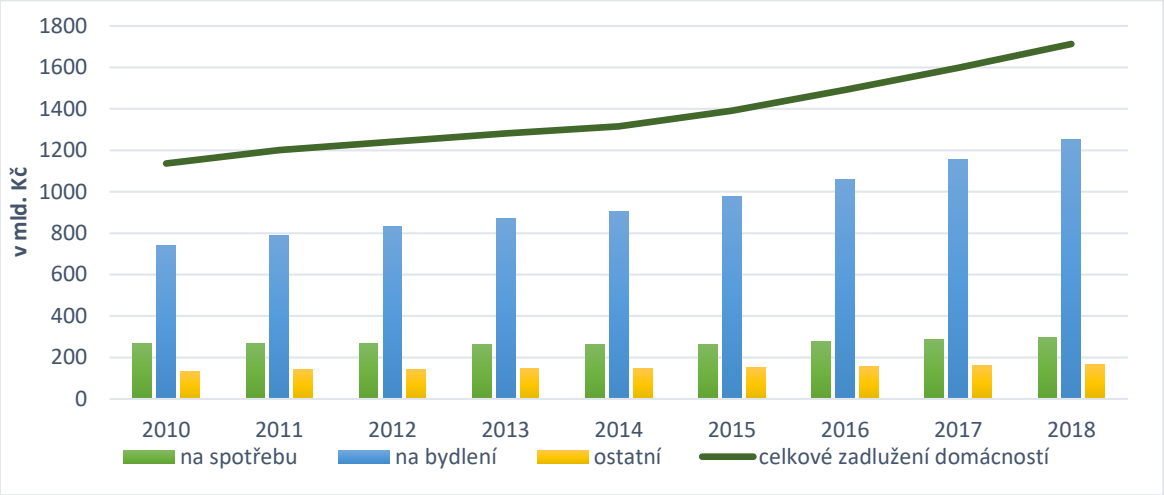

Zdroj dat: databáze časových řad ARAD, vlastní zpracování

5.2. Analýza vývoje celkové zadluženosti domácností

Celkové zadlužení domácností je souhrnem všech tří složek struktury zadlužení občanů ČR, tedy úvěrů na spotřebu, na bydlení a ostatních úvěrů (viz předchozí podkapitola 5.1.). Ve vyspělých západních zemích obecně narůstá počet lidí mající závazek v podobě půjčky či úvěru, což se promítá do celkového zadlužení domácností, které se tím stále navyšuje. Tento trend je jasně patrný i pro ČR (viz graf č. 12). Pro začátek sledovaného období (rok 2010) vykazuje statistika ČNB celkové zadlužení domácností v absolutní hodnotě téměř 1, 14 bilionů českých korun. O necelou dekádu později (rok 2018) se dluh domácností zvýšil o 577 mld. Kč, tedy až na hranici 1,71 bilionů korun. Toto zvýšení představuje nárůst celkového zadlužení domácností o více než 50 % za osm let. Největší podíl na celkovém zadlužení mají úvěry na bydlení, které vykazují stále se zvyšující trend, který se následně přenáší i do celkového zadlužení domácností. Převážně z tohoto důvodu má tak celkové zadlužení domácností stále zvyšující tendenci (ČNB a, ARDAD).

Graf č. 12 – Vývoj zadluženosti domácností v ČR v letech 2010-2018

Zdroj dat: databáze časových řad ARAD, vlastní zpracování

Tempo růstu zadlužení českých domácností také stále roste s výjimkou pokrizového období (2010-13), kdy česká ekonomika stagnovala a v letech 2012-13 dokonce vykazovala hospodářský pokles. Na začátku sledovaného období bylo meziroční tempo zadlužení českých domácností v roce 2011 5,6 %, poté došlo k jeho snížení, které trvalo do roku 2014, kdy pokleslo meziroční tempo růstu zadlužení až na 2,6 %. Na předkrizovou úroveň z roku 2008 se ekonomika dostala teprve v roce 2015. Od toho roku je také patrné zvyšující se tempo zadlužování českých domácností, kdy roku 2015 došlo k meziročnímu nárůstu celkového zadlužení domácností o 5,8 % Následně v dalších letech se meziroční tempo růstu zadlužení občanu ČR zvýšilo na úroveň přes 7 %. Z dat tedy lze vyvodit, že je možné, že tempo růstu zadlužení domácností koreluje s výkonností ekonomiky (ČNB a, ARDAD).

5.2.1. Podíl zadluženosti domácností na HDP

V odborné lieratuře se můžeme setkat s pochybami nad vypovídající hodnotou absolutního vyjádření dluhu, jelikož neznázorňuje, jaká míra objemu úvěrů je nebezpečná pro ekonomiku, ani není očištěna o inflaci, tudíž nedochází k eliminaci cenového vývoje. Z tohoto důvodu je důležité vyjádřit dluh relativně na klíčové makroekonomické veličině (v našem případě na HDP i ČDD).

Ukazatel podílu celkového dluhu domácností na nominálním hrubém domácím produktu (dále jen „HDP“) poskytuje lepší znázornění úrovně zadluženosti českých občanů v rámci

ekonomiky se zohledněním její velikosti. Dluhy českých domácností v posledních letech rostou rychleji než samotné HDP (viz graf č 13). Zvyšující se podíl zadlužení domácností na HDP v letech 2012-14 lze vysvětlit stagnující ekonomikou i ekonomickým poklesem v době recese. Tempo zadlužení bylo v době recese stále kladné, kdežto růst HDP se pohyboval v záporných číslech, z tohoto důvodu se podíl zadlužení českých domácností na HDP zvyšoval. Od roku 2016 je patrný opětovný nárůst podílu zadlužení domácností na HDP trvající až dodnes. Koncem loňského roku dosahovaly dluhy občanů ČR téměř jedné třetiny HDP. Pro porovnání tvořilo v roce 2016 zadlužení českých domácností 30 % HDP, následně o dva roky později se tento podíl zvedl na 32 % HDP. Zadlužení domácností na HDP zatím nepřetržitě roste a dosahuje nejvyšších hodnot v historii ČR (TRADING ECONOMICS, © 2019).

Graf č. 13 – Vývoj podílu zadlužení domácností na HDP v ČR

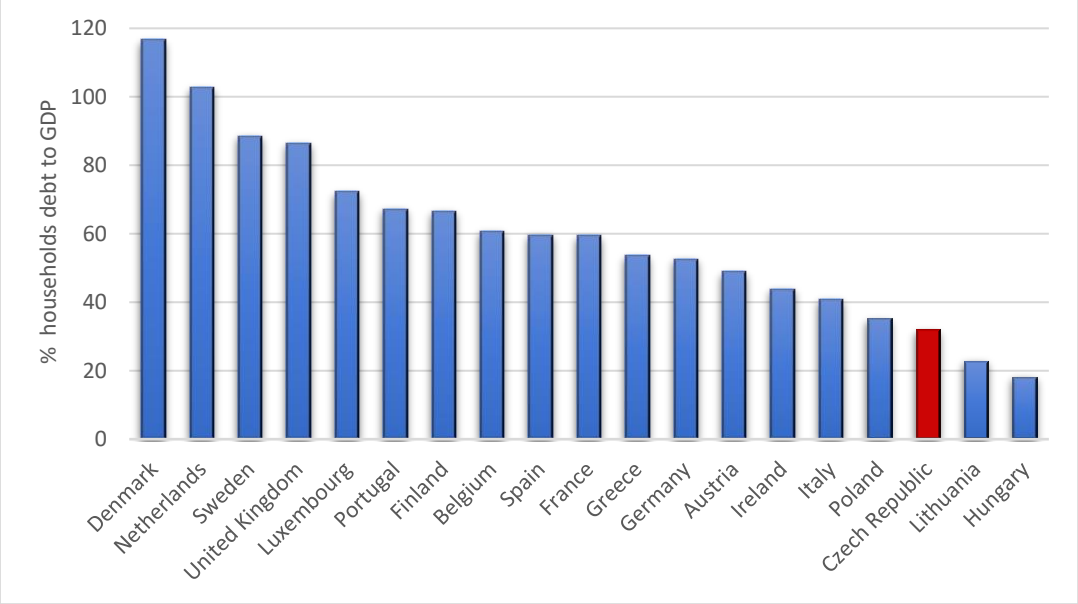

Zdroj: © TRADING ECONOMICS

Pro větší specifikaci stavu zadlužení českých domácností na HDP je zde následně uvedena komparace mezi jednotlivými zeměmi EU (viz graf č.14). Z dat lze obecně vyvodit nízké riziko pro ČR, jelikož poměrový ukazatel zadlužení na HDP je oproti ostatním zemím dosud na nízké úrovni. ČR má tedy relativně nízký podíl zadluženosti domácností na HDP (32 %), oproti například našim sousedům Němcům, kde dosahuje za loňský rok ukazatel podílu dluhu na HDP téměř 60 %. Podíl zadlužení českých domácností na HDP tak nabývá téměř o polovinu menších hodnot. Alarmující tak není samotný ukazatel, ale jeho tempo růstu, které je pro ČR výrazně vyšší než u evropských zemí. Příkladem je již výše zmíněné

Německo, kde je tempo růstu tohoto ukazatele za poslední dekádu negativní, má tedy klesající tendenci (TRADING ECONOMICS, © 2019).

Graf č. 14 – Podíl zadlužení domácností EU na HDP v roce 2018

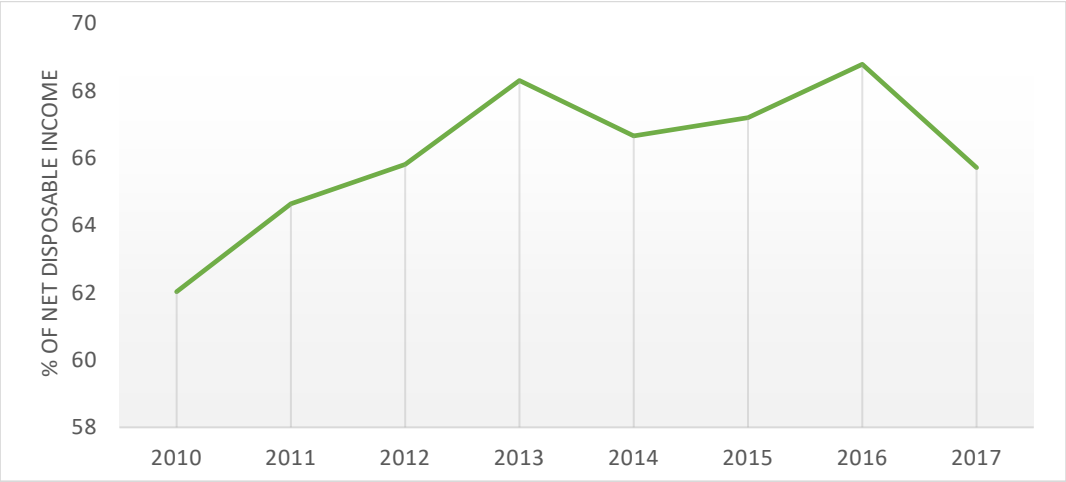
Zdroj dat: © TRADING ECONOMICS, vlastní zpracování

5.2.2. Podíl zadluženosti domácností na ČDD

Pro ještě lepší zhodnocení situace zadlužení v České republice slouží poměření k příjmu domácností, jelikož se zadlužení domácností pojí s důchodem, jenž působí převážně v dlouhém období jako krytí zadlužení. K této komparaci se používá ukazatel vyjadřující poměr dluhu domácností k jejich čistému disponibilnímu důchodu (dále jen „ČDD“). Čistý disponibilní důchod je makroekonomický ukazatel, jenž obsahuje část důchodu, kterou získávají domácnosti, jež ho následně mohou uspořit či spotřebovat. Dále ho lze definovat jako hrubý důchod, snížený o přímé daně a zvýšený o transfery, navíc očistěný od inflace. Na počátku sledovaného období (rok 2010) dosahoval podíl zadlužení českých domácností na ČDD 62 %. O sedm let později tento poměr vzrostl na hranici téměř 66 %. Je zde patrný pravidelný růst tohoto ukazatele, s drobnými výjimkami v letech 2014 a 2017 (viz graf č.15) (OECD, 2019).

Ukazatel zadluženosti domácností na ČDD je pro danou problematiku naprosto klíčový a naznačuje, že se české domácnosti zadlužují stále více, a to nejen v absolutním vyjádření, ale i relativně vzhledem k ČDD.

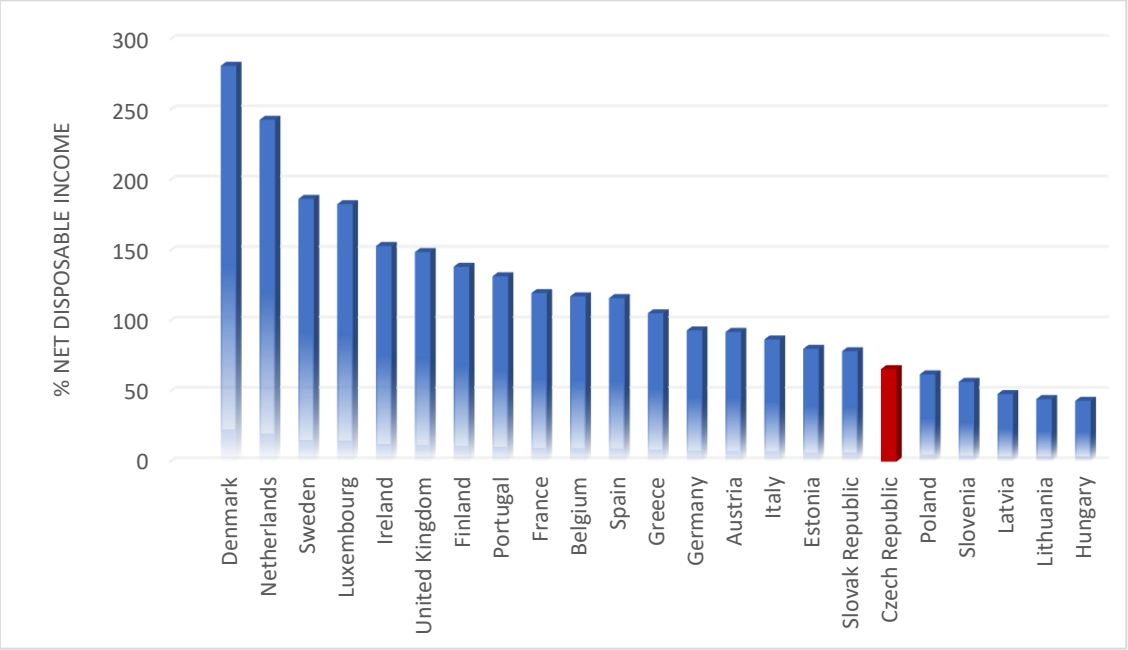
Graf č. 15 – Vývoj podílu zadluženosti českých domácností na ČDD

Zdroj dat: OECD, vlastní zpracování

V komparaci se zeměmi Evropské unie má ČR relativně nízký podíl zadlužení na ČDD (viz graf č. 16). V porovnání například opět s Německem, které vykazuje za předloňský rok podíl zadlužení domácností na ČDD přes 93 %. Opět je však zásadní otázka tempa růstu tohoto ukazatele. Například v Německu je meziroční tempo růstu tohoto ukazatele za poslední dekádu negativní, tedy s klesající tendencí, kdežto v ČR se, až na pár výjimek, vyvíjí přesně naopak (OECD, 2019).

Graf č. 16 – Podíl zadlužení domácností EU na ČDD pro rok 2017

Zdroj dat: OECD, vlastní zpracování

Dílčím cílem této kapitoly bylo zmapování situace zadlužení českých domácností za posledních téměř deset let. Nejdříve byl vysvětlen důvod pro sektorové omezení zadlužení pouze na domácnosti. Při pohledu na graf č. 6 můžeme vidět, že právě sektor domácností tvoří největší a zároveň nejdynamičtější položku bankovních úvěrů dle sektorového hlediska. Skladbě úvěrů poskytnutých domácnostem se věnovaly další podkapitoly, které situaci znázornily převážně graficky formou, konkrétně grafy č.7,8,10. Ty dokazují, že největší podíl na zadlužení českých domácností zaujímají úvěry na bydlení. Ostatní dvě části struktury zadlužení tvoří spotřební a ostatní úvěry, u kterých byla objevena možná korelace s hospodářským cyklem. U úvěrů na bydlení nebyla tato teorie potvrzena, neboť úvěry na bydlení vykazovaly za celé sledované období nepřetržitou vzrůstající tendenci. Z výsledku lze tedy vyvodit, že české domácnosti jsou ochotny si odpustit některé výdaje převážně v období ekonomické recese, ke snížení výdajů na bydlení však většinou nedochází. Vždyť bydlet potřebuje každý z nás a se zvyšujícími cenami bydlení (viz graf č. 9) se zvyšují i výdaje na bydlení, což dále stupňuje objem úvěrů na bydlení, který se následně promítá do celkového zadlužení domácností. V současné době tak s danými cenami nemovitostí a příjmy, se kterými domácnosti disponují, je pro většinu českých občanů téměř nemožné pořídit si bydlení bez předchozího zadlužení. Důkazem je stále se zvyšující zadlužení

českých domácností, které vyplývá z analýzy zadluženosti domácností ČR, kde se za necelou dekádu zvýšilo zadlužení domácností o více než polovinu (viz graf č. 12).

Dále bylo použito, pro ještě lepší zmapování situace zadlužení českých občanů, relativní vyjádření na základě podílu zadlužení českých domácností na HDP i ČDD (viz graf č. 13-16). V současné době tvoří zadlužení českých domácností téměř jednu třetinu HDP. Ve srovnání se zeměmi EU se jedná o relativně nízký podíl, alarmující je však jeho téměř nepřetržitý růst. Obdobně je to i s dalším použitým ukazatelem – podílu zadlužení českých domácností na ČDD, který dosahuje téměř 66 %. Tento ukazatel je druhým klíčovým pro danou problematiku, jenž společně s prvním zmíněným naznačuje, že se čeští občané zadlužují stále více, a to nejen v absolutním ale zároveň i v relativním vyjádření vzhledem k HDP i ČDD.

Pro komparaci se státy EU je zadluženost českých domácností poměrově k HDP i ČDD relativně nízká, nicméně stále roste. V západních vyspělých evropských zemí je trendem opak, tedy vyšší celková zadluženost domácností a zároveň pokles jejího meziročního tempa. Příkladem je Německo, které je charakteristické mnohem vyšším podílem zadluženosti domácností k HDP (53 % oproti 32 %) i ČDD (93 % oproti 66 %), zároveň však vykazuje negativní dlouhodobý trend vývoje tempa růstu těchto ukazatelů. Českou republiku lze spolu s ostatními postkomunistickými státy charakterizovat opačným trendem, tedy nižším podílem zadlužení domácností na ČDD i HDP a zároveň tempo růstu těchto ukazatelů po většinu času roste. Současně však ČR vykazuje nejvyšší tempo růstu zadlužení domácností ve srovnání s ostatními postkomunistickými státy.

6. Insolvence

Insolvence (neboli insolvenční řízení) je soudní řízení, ve kterém se projednává úpadek i jeho způsob řešení s cílem zvolit nejvíce efektivní způsob k vypořádání závazků dlužníka tak, aby se maximalizovalo uspokojení všech dlužníkových věřitelů. V insolvenci se může ocitnout každý občan či firma, pokud se nachází v platební neschopnosti, tudíž již nemá možnost splácet své dluhy, tedy dostát svým finančním závazkům. Insolvence pomáhá nejen dlužníkům, kterým nabízí možnost snížit své dluhy, ale také věřitelům, jimž zajišťuje alespoň částečnou úhradu jejich pohledávek. Insolvenci, jakožto formu řešení své platební neschopnosti mohou občané ČR využívat od 1.ledna 2008 a řídí se zákonem č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení, tedy tzv. insolvenčním zákonem (viz kapitola č. 4).

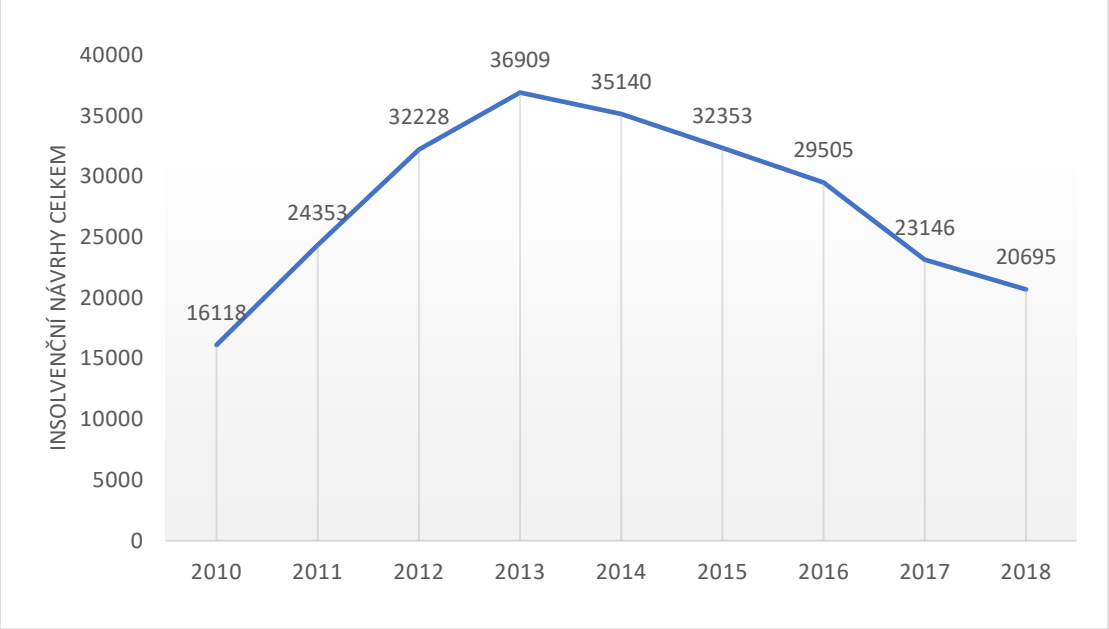
Insolvenčním návrhem se zahajuje insolvenční řízení na žádost věřitele či dlužníka. Zmapování situace týkající se vývoje insolvencí v České republice reflektují data týkající se počtu insolvenčních návrhů v ČR. Společnost Creport s.r.o. (dříve Creditreform) sleduje insolvenční rejstřík neustále a své pravidelné analýzy o vývoji insolvencí zveřejňuje již řadu let ve svých tiskových zprávách, které se tak staly podkladem i pro mou analýzu.

Celkový počet insolvenčních návrhů je součtem návrhů firem i spotřebitelů. Pro komplexní zmapování situace insolvencí v ČR budou nejdříve použita data počtu celkových insolvenčních návrhů, avšak v následné analýze se budu soustředit pouze na spotřebitele, kteří prezentují sektor domácností, sektor firem pak bude dále zcela opomenut (podobně jako v kapitole č.5)

Z analýzy vývoje počtu celkových insolvenčních návrhů lze vidět poměrně strmé nárůsty od začátku sledovaného období (2010) až do roku 2013, kdy byla zaznamenána historicky nejvyšší roční hodnota počtu insolvenčních návrhů, která dosahovala téměř 37 000 (viz graf č. 17). Následně lze od roku 2014 sledovat pouze poklesy, jež jsou však mnohem méně razantní, než byly nárůsty do roku 2013. Nejvyšší nárůst počtu insolvenčních návrhů byl v roce 2011, kdy se počet insolvenčních návrhů oproti začátku sledovaného období zvýšil o 51,1 %. Naopak nejvýraznější pokles nastal v období 2016/17, jehož hodnota byla 21,6 %. Obecně pak lze z grafu vyvodit, že vývoj počtu insolvenčních návrhů koreluje s výkoností

ekonomiky. Pokles insolvencí od roku 2014 do loňského roku by tak mohl být odrazem pozitivního vývoje české ekonomiky (Crefoport, 2019).

Graf č. 17 – Vývoj insolvenčních návrhu za období 2010-18

Zdroj dat Insolvenční rejstřík, Crefoport, vlastní zpracování

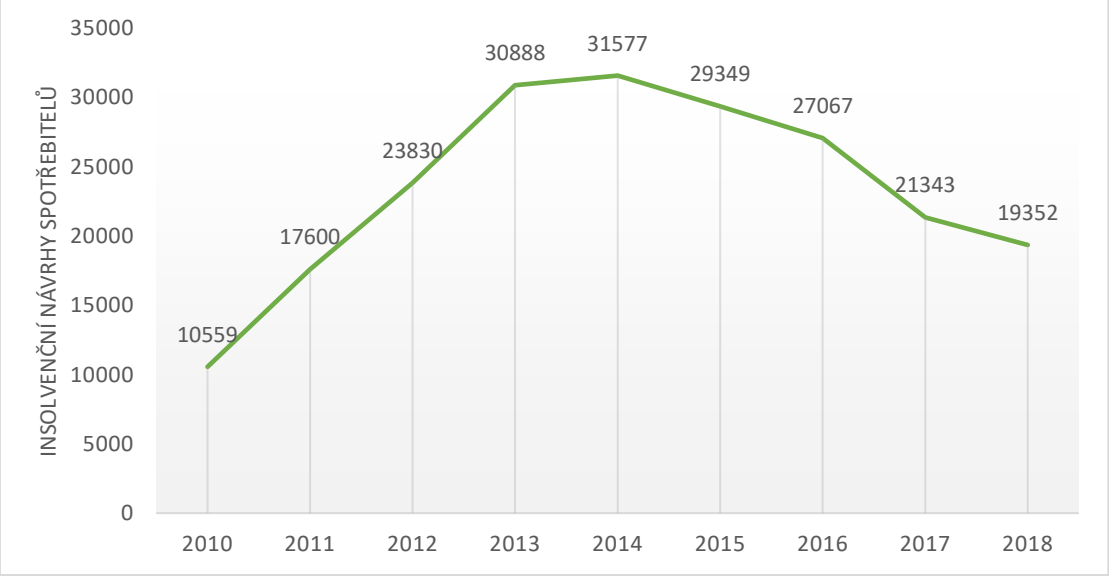
Následná analýza se bude týkat pouze insolvenčních návrhů fyzických osob (dále jen „FO“), tedy spotřebitelů, kteří prezentují sektor domácností, na nějž se tato diplomová práce specializuje. Zároveň se na tento druh návrhů zaměříme, poněvadž insolvenční návrhy FO prezentují převážnou část celkových insolvenčních návrhů. Na začátku sledovaného období tvořily návrhy FO 65 % celkových insolvenčních návrhů, avšak v čase se tento ukazatel dynamicky vyvíjel a na konci loňského roku dosáhly insolvenční návrhy FO již téměř 94 % celkových návrhů.

Jelikož se zadlužení českých domácností stále zvyšuje, přibývá tak občanů, kteří nezvládají uhrazovat své dluhy a dostávají se tak do platební neschopnosti. Právní řád ČR nabízí jedinečný způsob pro FO jak se zbavit svých závazků, aniž by byly zcela zaplaceny, a to vyhlášením úpadku a podáním návrhu na povolení oddlužení. Ať už se občan ČR dostal do tíživé situace vlivem nepředvídatelných okolností či díky vlastní nepozornosti nebo nízké finanční gramotnosti, zaslouží si jako každý z nás druhou šanci a restart s „čistým štítem“ bez dluhů. Tuto možnost přináší pro FO proces oddlužení neboli osobní bankrot. Pokud člověk již nemá na splacení dluhů svým věřitelům oddlužení je pro něj jedním z mála, někdy

dokonce i jediné možné řešení, jak se vyhnout exekuci a současně tak vyřešit svou zoufalou finanční situaci (Insolvence, © 2019).

Z analýzy týkající se insolvencí FO lze vyvodit, že návrhy podané občany ČR kopírují celkový počet insolvenčních návrhů s jednou drobnou odchylkou v roce 2014 (viz graf č.18). Celkový počet insolvenčních návrhů (návrhy firem i spotřebitelů) v tomto roce poklesl o 4,2%, naopak počet insolvenčních návrhů týkajících se pouze spotřebitelů meziročně vzrostl o 2,2 %. Tohoto roku byla také historicky nejvyšší absolutní hodnota insolvenčních návrhů podaných spotřebiteli (konkrétně 31 577). Na druhou stranu nejnižší hodnota návrhů FO byla na začátku sledovaného období v roce 2010 (konkrétně 10 559). Nejvyšší meziroční nárůst těchto návrhů byl v roce 2011, kde se oproti začátku sledovaného období insolvenční návrhy spotřebitelů zvýšily o téměř 66,7 %. Naopak nejvyšší pokles nastal na přelomu roku 2016/17 (cca 21 %) V posledních čtyřech letech vykazují insolvenční návrhy FO klesající tendenci, převážně z důvodu pozitivního vývoje české ekonomiky i příznivých podmínek na trhu práce (Crefoport, 2019).

Graf č. 18 – Insolvenční návrhy fyzických osob – spotřebitelů v období 2010-18

Zdroj dat Insolvenční rejstřík, Crefoport, vlastní zpracování

Insolvence FO se řeší formou oddlužení, které probíhá buď formou zpeněžení majetku dlužníka, nebo plněním splátkového kalendáře po určitou stanovenou dobu (nyní 3 roky nebo 5 let). Pokud dlužník není schopen řešit úpadek formou oddlužení, je vyhlášen konkurz. V loňském roce požádalo o oddlužení celkem 18 969 osob, což je o téměř 10 % méně než

předchozího roku (v roce 2017 požádalo o oddlužení 20 942 osob). Naopak počet povolených oddlužení se za poslední roky neustále zvyšuje. V loňském roce bylo povoleno oddlužení v 18 178 případech tzn. 95,83 %, v roce 2017 to bylo 90,63 % a v roce 2016 pouze 84 %. Oddlužení zpeněžením majetku dlužníka využilo v průběhu roku 2018 414 dlužníků, o rok dříve tuto možnost využilo 422 osob. V ostatních případech bylo oddlužení uskutečněno druhou možnou formou, tedy nastavením splátkového kalendáře (Crefoport, 2019).

Prognóza insolvencí společnosti pro letošní rok je nadále optimistická. Očekává se opětovný pokles insolvenčních návrhů, avšak již s mírnější dynamikou. Pro pokles hovoří růst reálných příjmů domácností, podpořený nízkou nezaměstnaností, což následně stimuluje dynamiku soukromé spotřeby, jež je klíčovým faktorem ekonomického růstu. Proti poklesu převážně u insolvenčních návrhů týkajících se FO vypovídá již výše zmíněná novela insolvenčního zákona, která změnila podmínky pro oddlužení. Od letošního června mohou o oddlužení žádat i ti spotřebitelé, kteří doposud na oddlužení nedosáhli. Je však otázkou nakolik se to promítne do případného nárůstu počtu insolvenčních návrhů spotřebitelů. (Crefoport, 2019).

Dílčím cílem této kapitoly bylo zmapování situace předlužení občanů ČR s řešením ve formě insolvence. Opět lze z analýzy konstatovat, že počet insolvenčních návrhů koreluje s výkonností ekonomiky, tedy že se v posledních letech objevuje klesající trend u tohoto ukazatele, jenž je způsoben převážně pozitivním vývojem české ekonomiky. Je však důležité si položit otázku, nakolik vývoj insolvencí ovlivní nově platná novela insolvenčního zákona, která přinesla zmírnění podmínek pro oddlužení a nabídla tak možnost oddlužení i těm, kteří na ni dříve nedosáhli. Stát se tak prostřednictvím své legislativy, tedy úpravou insolvenčního zákona snaží minimalizovat dopady předlužených občanů na ekonomiku. Předlužený člověk se často vyhýbá tzv. „oficiální sféře“ a odchází do oblasti šedé ekonomiky, kde pracuje „tzv. na černo“, poněvadž by byl jinak jeho příjem postižen exekucemi, které by byly jistě uvaleny na dlužníka z důvodu nesplácení svých závazků. Stát tak těmto lidem poskytuje pomocnou ruku a navrací je zpět do „oficiální sféry“ ekonomické aktivity prostřednictvím oddlužení, které nabízí možnost ekonomického restartu, tedy zbavení se všech dluhů, aniž by byly zcela zaplaceny.

7. Exekuce

Pro většinu předlužených lidí, kteří se ocitli ve finančních problémech a již nemohou splácet své závazky, existuje pouze pár řešení, jejímž nejčastějším je formou exekuce. Druhým možným řešením je vyřešit svou tíživou finanční situaci pomocí insolvence (viz předchozí kapitola). Exekucí se rozumí vynucení povinnosti, jež dlužník nesplatil dobrovolně. Je prováděna prostřednictvím exekučního řízení v rámci právní úpravy převážně pomocí exekučního řádu (viz kapitola č. 4). Exekuční činnost v exekučním řízení vykonává soudní exekutor, jenž musí být zároveň členem Exekutorské komory ČR (© Ministerstvo spravedlnosti ČR b, 2018). Dle Exekutorské komory ČR působí v naší zemi aktuálně 156 soudních exekutorů, z nichž sídlí 41 v hlavním městě.

Data pro mou analýzu byla poskytnuta přímo Exekutorskou komorou ČR i nepřímo prostřednictvím projektu Mapa exekucí. Jedná se o zcela unikátní projekt, který zpracovává data Exekutorské komory a mapuje tak problém vysoké míry předlužení u nás. Většina získaných dat je dostupná pouze do roku 2017, poněvadž Exekutorská komora ČR doposud data za loňský rok nezveřejnila. Z tohoto důvodu bylo zvoleno sledované období ukončeno rokem 2017. Další data, která budou podrobena analýze jsem získala od jednoho exekutorského úřadu, jenž si nepřál být jmenován.

Rostoucí předluženost obyvatel je závažný problém ve většině evropských zemí. Nekontrolovaný nárůst zadluženosti domácností, jež snadno může přerůst v předlužení, ohrožuje stabilitu sociálního systému a tím i celé ekonomiky. Tento problém se týká nejen jednotlivců, jenž jsou přímo postiženi exekucí, ale také jejich rodin. S předlužením a jeho řešení ve formě exekuce se pojí i následná ztráta majetku, což vede často i k rozpadu osobních vztahů dlužníka a následně může vést až k destrukci osobního i profesního života předlužených. Tento negativní vztah nedopadá pouze na samotného dlužníka, nýbrž na celou společnost (Mapa Exekucí a, 2018).

7.1. Analýza vývoje počtu exekucí ve sledovaném období

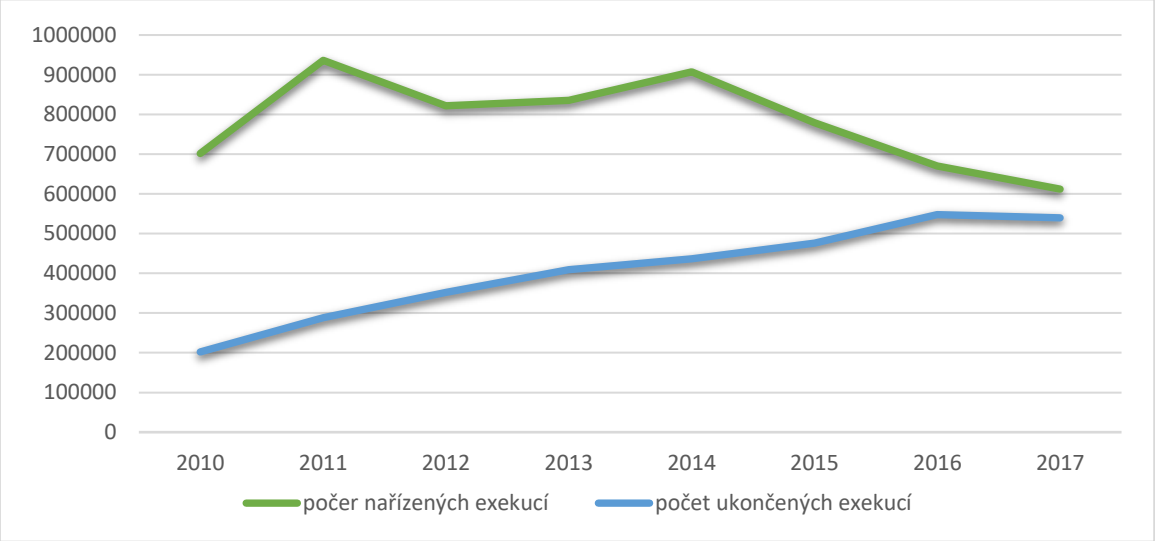
Rostoucí předluženost je aktuálním problémem i v České republice, kde je téměř desetina obyvatel nad 15 let postižena jednou či více exekucí. Celkem se tedy jedná o 863 000 lidí. Tento údaj je za rok 2017, ve srovnání s rokem 2016 došlo k nárůstu počtu lidí v exekuci o 3,4 %, tedy zhruba o 31 000 lidí, i přestože jsme měli rekordně nízkou nezaměstnanost a rostly mzdy. Ani vyšší platy a zaměstnanost však nepomohla lidem se z dluhové pasti dostat. Podle ekonoma a autora projektu Mapy exekucí Radka Hábla totiž tito lidé neustále platí pouze úroky a sankce. Celkem v roce 2017 probíhalo téměř 4,7 milionu exekučních řízení. Ve srovnání s předchozími roky toto číslo neustále roste. Petr Polanský z prezidia Exekutorské komory uvedl v rozhovoru, že v České republice je každou hodinu zahájeno 75 exekucí (ČTK, iDNES.cz, 2018).

Vývoj počtu nařízených, tedy nově zahájených i ukončených exekucí ve sledovaném období zobrazuje graf č.19. Z grafu je patrné, že počet nařízených exekucí stále pokračuje v dlouhodobém klesajícím trendu s drobnou výjimkou v roce 2014. Pro komparaci s rokem 2011, kdy se počet nově nařízených exekucí dostal na historicky nejvyšší hodnotu (936 219 exekucí), došlo na konci sledovaného období (rok 2017) k poklesu o 35 %. Meziročně se pak jednalo o 10 % pokles (Exekutorská komora b, 2018). Důvody vůbec nejvyšší hodnoty počtu nově nařízených exekucí v roce 2011 mohou být různé. Jednak se věřitelé naučili využívat ve větší míře služeb soudních exekutorů, zároveň také přibylo dlužníků, kteří nezvládli svoji finanční situaci a dostali se do spirály půjček, v neposlední řadě by pak mohla být na vině také globální ekonomická krize (Sedláčková & Dvorská, 2012).

Za rok 2016 bylo nařízeno 670 246 exekucí a za rok 2017 612 000 exekucí. Naopak počet ukončených exekucí se vyvíjí opačným trendem, tedy stabilně roste. V roce 2017 dosáhl počet ukončených exekucí 540 000, oproti začátku sledovaného období (2010) vzrostl počet ukončených exekucí o více než dvojnásobek (konkrétně pro rok 2010 bylo ukončeno 202 036 exekucí) (Exekutorská komora b, 2018).

Tyto trendy v klesajícím počtu nových exekucí a větším počtu ukončených exekucí mají příčin hned několik. Současný prezident Exekutorské komory ČR Vladimíra Plášil vidí příčiny především ve vyšší efektivitě exekučního řízení i nastalých legislativních změnách. Jistý podíl má také ekonomická konjunktura posledních let (Exekutorská komora c, 2018).

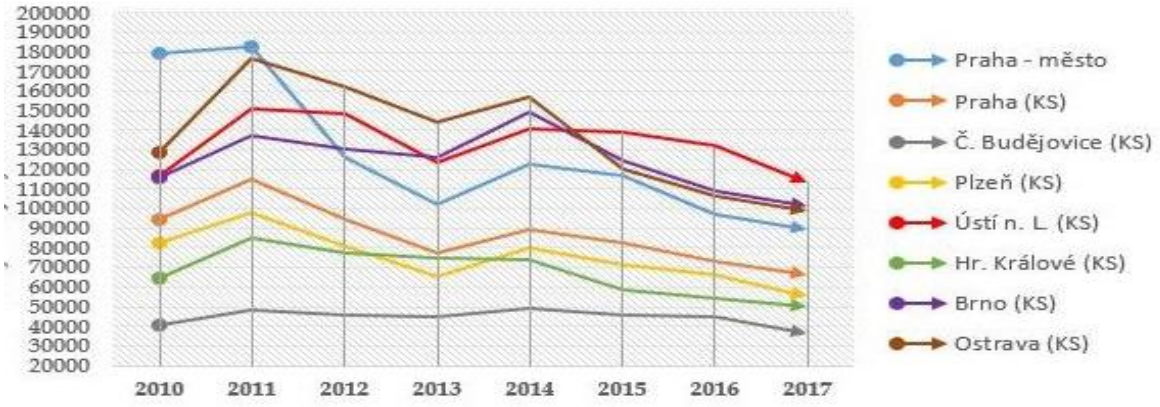
Graf č. 19 – Vývoj počtu nařízených a ukončených exekucí v letech 2010-17

Zdroj dat: Exekutorská komora ČR, vlastní zpracování

Dále budeme srovnávat vývoj počtu nově zahájených exekucí v jednotlivých obvodech ČR. Analýzu nám poskytuje graf č. 20. V roce 2011 byl historicky největší počet nově nařízených exekucí nejen v celé ČR, ale i v jednotlivých obvodech. Nejvíce počtu nově zahájených exekucí bylo v obvodu Hlavního města přes 180 000. V komparaci s koncem sledovaného období (tedy rokem 2017) došlo k největšímu poklesu nově nařízených exekucí v obvodu Hlavního města Prahy o více něž polovinu (konkrétně 51 %), dále pak v Severomoravském kraji o 44 %, Západočeském kraji o 43 % a Středočeském kraji o 42 %. Naopak nejmenší pokles 25 % byl zaznamenám v krajích Severočeském, Jihočeském a Jihomoravském. Severočeský kraj patří k jedním z vůbec nejvíce postižených krajů exekucemi v celé České republice. Paradoxně byl jeden z nejúspěšnějších v meziročním srovnání s rokem 2016, kdy zaznamenal pokles nově zahájených exekucí až o 14 % (Exekutorská komora ČR b, 2018).

Graf č. 20 – Počty zahájených exekucí (dle obvodů KS, 2010-2017)

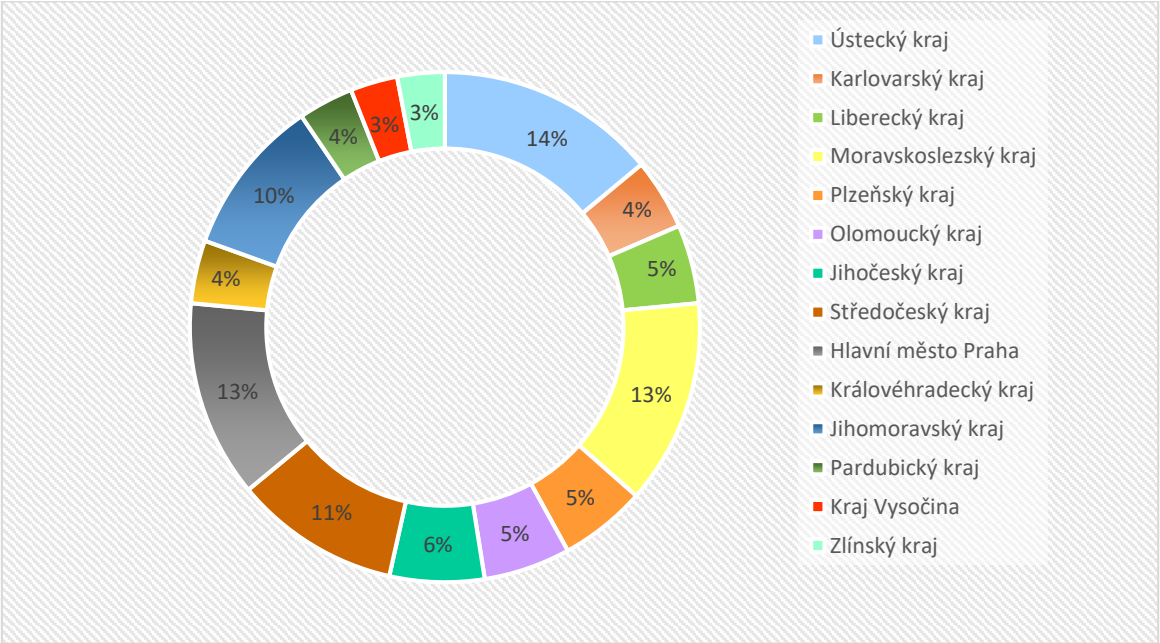

Zdroj: Exekutorská komora ČR

7.2. Analýza počtu exekucí a osob v exekuci za rok 2017

V této kapitole bude podrobně rozebrán konec sledovaného období tedy rok 2017, který nám poskytne aktuální pohled na danou situaci, jež se týká exekucí v České republice. Celkový počet exekucí za rok 2017 byl téměř 4,7 milionu. Z toho nejvíce exekucí bylo v Ústeckém kraji, téměř 653 000, což odpovídá 14 % z celkového objemu počtu exekucí v ČR (viz graf č. 21). Další kraje, jež se řadí k nejvíce postiženými exekucemi, byly zjištěny v Královehradeckém kraji i v Hlavním městě Praze, konkrétně 13 %. Naopak nejméně exekucí bylo ve Zlínském kraji i kraji Vysočina, kde byl podíl počtu exekucí v těchto krajích na celkovém objemu exekucí v ČR roven 3 %, což odpovídá počtu cca 140 000 exekucí (Mapa exekucí b, 2018).

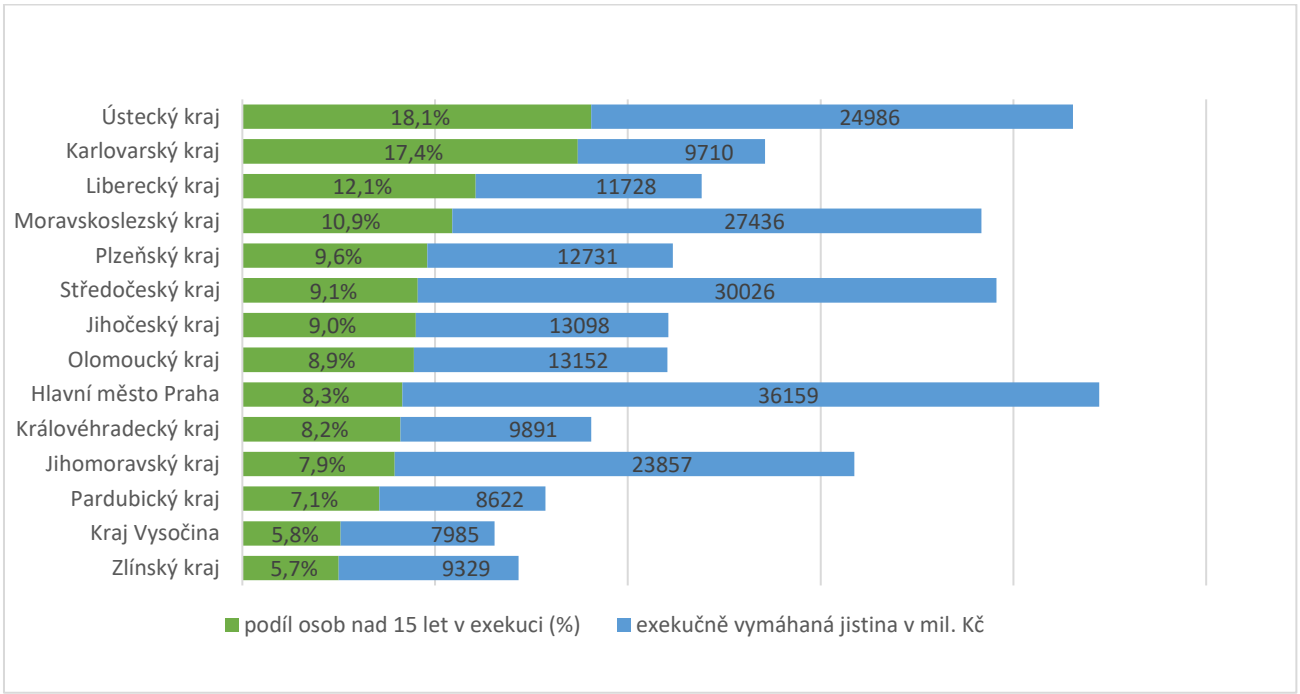
Graf č. 21 – Rozložení exekucí dle krajů v roce 2017

Zdroj dat: Exekutorská komora ČR prostřednictvím projektu Mapa exekucí, vlastní zpracování

Pro ještě lepší zobrazení situace exekucí slouží další ukazatel podílu osob v exekuci, dle jednotlivých krajů v České republice. Nejvíce postižený kraj exekucemi i v relativním vyjádření byl kraj Ústecký, kde bylo 18,1 % obyvatel starších 15 let postiženo exekucemi (viz graf č. 22). Druhým nejvíce postiženým krajem byl kraj Karlovarský, kde mají 17,4 % osob nad 15 let jednu či více exekucí. V porovnání s předchozí analýzou týkající se absolutního počtu exekucí v jednotlivých krajích, zaznamenala Praha druhý největší podíl na celkovém obejmu exekucí. V relativním vyjádření jako podíl obyvatel nad 15 let, skončilo v exekuci v roce 2017 však jen 8,3 % obyvatel Hlavního města Prahy. Naopak nejméně postižené kraje, jak již vyplynulo z předchozí analýzy, byly kraj Zlínský i kraj Vysočina, kde byl naměřen podíl obyvatel postižených exekucemi pod 6 %. Graf č. 22 zobrazuje i exekučně vymáhanou jistinu (původní dluh bez úroků) v mil. Kč pro jednotlivé kraje. Nejvyšší celková dlužná částka byla vymáhána v Praze, kde částka v absolutní hodnotě přesáhla hodnotu 36 mld. Kč. Obyvatelé z Ústeckého kraje, kteří jsou dlouhodobě nejvíce postiženy exekucemi, dlužily v roce 2017 na jistině celkem téměř 25 miliard korun. Naopak ve Zlínském kraji byla zaznamenána exekučně vymáhaná jistina přes 9 mld. Kč, v kraji Vysočina byl vůbec nejnižší vymáhaný dluh bez úroků dosahující téměř 8 mld. Kč Celková exekučně vymáhaná částka pro celou Českou republiku přesahovala 239 miliard korun (Mapa exekucí b, 2018).

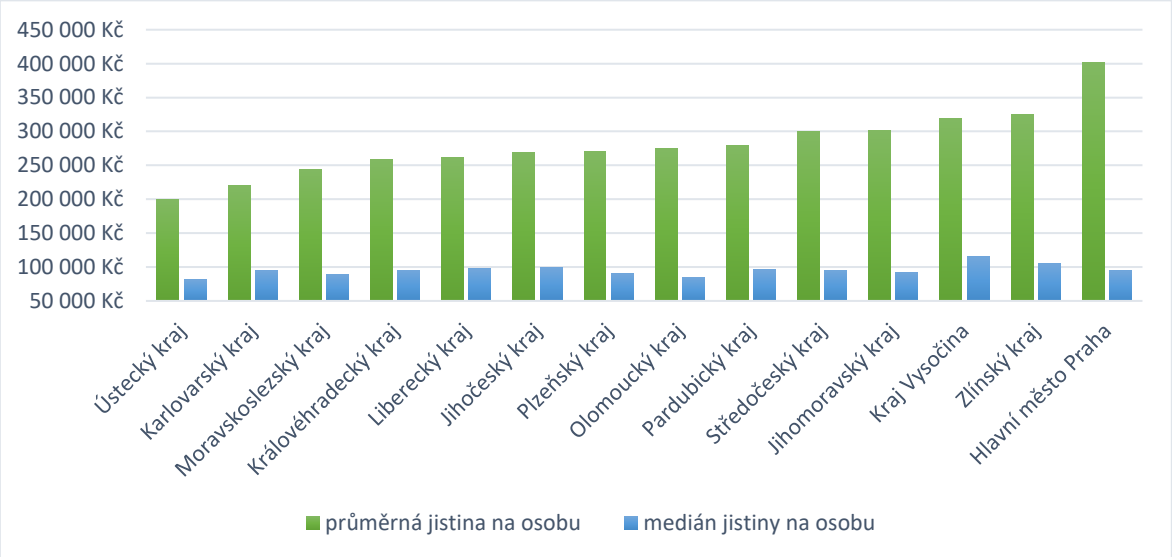
Graf č. 22 –Podíl osob nad 15 let v exekuci a exekučně vymáhaná jistina, dle krajů ČR, 2017

Zdroj dat: Exekutorská komora ČR prostřednictvím projektu Mapa exekucí, vlastní zpracování

Pro výši jistiny je také důležitý ukazatel průměrné i mediánové jistiny na osobu v exekuci dle krajů v ČR za rok 2017. Tyto informace nám zobrazuje graf č.24. Nejvyšší průměrná jistina na jednoho občana ČR, který je postižen exekucí, byla v Hlavním městě Praze, kde průměrný dlužník měl dluh ve výši téměř 402 000 Kč bez úroků. Naopak nejnižší průměrný dluh je v Ústeckém kraji, kde byla zaznamenána průměrná jistina na osobu o více než polovinu nižší, tedy v částce 199 503 Kč. Pro ještě přesnější zhodnocení situace exekucí za rok 2017 je zde uvedena i mediánová jistina na osobu. Překvapivě nejvyšší mediánové jistiny na osobu byla naměřeny v kraji Vysočina téměř 115 000 Kč a ve Zlínském kraji téměř 105 000 Kč. Naopak Ústecký kraj vykazoval nejnižší mediánovou hodnotu vymáhané jistiny na osobu ve výši 81 305 Kč. Výše mediánové jistiny na osobu v Hlavním městě Praze dosahovala téměř 95 000 Kč. Celkově byla průměrná jistina na osobu souhrnně za celou Českou republiku ve výši 276 763 Kč, mediánová jistina na osobu dosahovala poté hodnoty 91 887 Kč (Mapa exekucí b, 2018).

Graf č. 24 – Průměrná a mediánová výše jistiny dle krajů za rok 2017

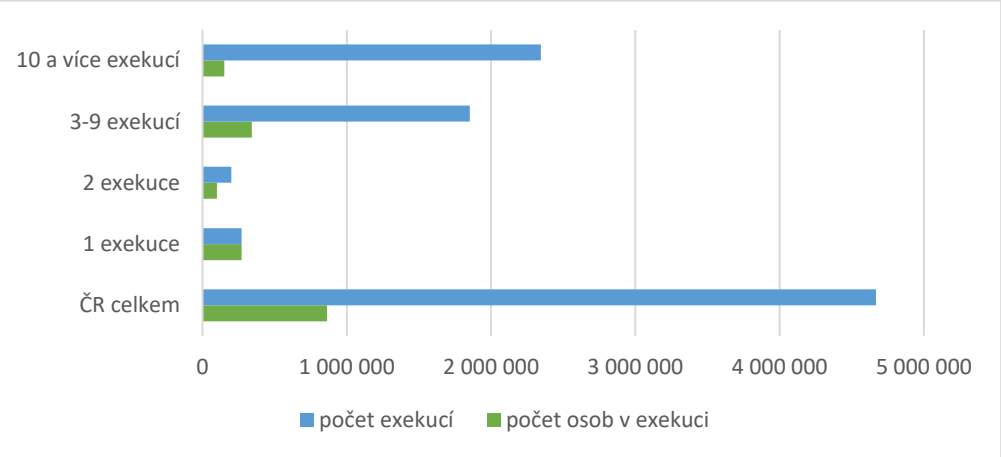
Zdroj dat: Exekutorská komora ČR prostřednictvím projektu Mapa exekucí, vlastní zpracování

Z výše uvedené analýzy vyplynulo, že v Ústeckém kraji žilo v roce 2017 vůbec nejvíce občanů postižených exekucí (přes 18 %), celkově tam také bylo nejvíce exekucí (653 000) z celé ČR s jednou z nejvyšších celkových vymáhaných jistin (téměř 25 mld. Kč), ale s vůbec nejnižší průměrnou (199 503 Kč) i mediánovou jistinou (81 305Kč) na osobu.

Z tohoto výsledku lze vyvodit, že je v tomto kraji existoval v roce 2017 velký počet dlužníků, avšak s relativně nízkou hodnotou vymáhané jistiny, tedy s nízkými počátečními dluhy. Oproti tomu kraj Vysočina i Zlínský kraj byly ve srovnání s ostatními kraji pod celorepublikovým průměrem v počtu exekucí (Zlínský kraj počet exekucí 145 382, kraj Vysočina 137 755) i v podílu obyvatel starších 15 let v exekuci (Zlínský kraj i kraj Vysočina pod 6 %), tudíž se řadí ke krajům s velmi nízkým postižením exekucemi i nízkou celkovou vymáhanou jistinou (Zlínský kraj 9,3 mld. Kč, kraj Vysočina 8 mld. Kč). Paradoxně pak oba kraje vykazovaly za rok 2017 jednu z nejvyšších hodnot v průměrné (Zlínský kraj 325 623 Kč, kraj Vysočina 319 716 Kč) i mediánové jistině (Zlínský kraj 104 801 Kč, kraj Vysočina 114 815 Kč) na osobu, z čehož vyplývá, že v obou krajích byl v roce 2017 relativně nízký počet dlužníků, avšak s vysokými dluhy (Mapa exekucí b, 2018).

Velkým problémem je také počet osob mající více než jednu exekuci. Tuto problematiku zobrazuje za rok 2017 graf č. 25 a č. 26. Téměř půl milionu lidí (konkrétně 493 tisíc lidí) se potýkalo v tomto roce se 3 a více exekucemi a 151 tisíc lidí s 10 a více exekucemi, přičemž obě tato čísla stále rostou. Z celkového počtu českých obyvatel v exekuci bylo pouze 31 % dlužníků mající jen jednu exekuci. Zbytek dlužníků se potýkalo s problémem vícečetných exekucí, lze tedy konstatovat, že sedm z deseti osob v exekuci má exekucí více. Z analýzy vyplynulo, že 12 % osob v exekuci mělo dvě exekuce, 3-9 exekucemi bylo postiženo přes 40 % českých dlužníků a 17 % osob v exekuci se potýkalo s 10 a více exekucemi. Dále pak z celkového počtu exekucí vedených v roce 2017 bylo 50 % exekucí vedené na dlužníky mající 10 a více exekucí, 40 % na dlužníky mající 3-9 exekucí a pouze 10 % vedených na osoby postižené 1-2 exekucemi dluhy (Mapa exekucí b, 2018).

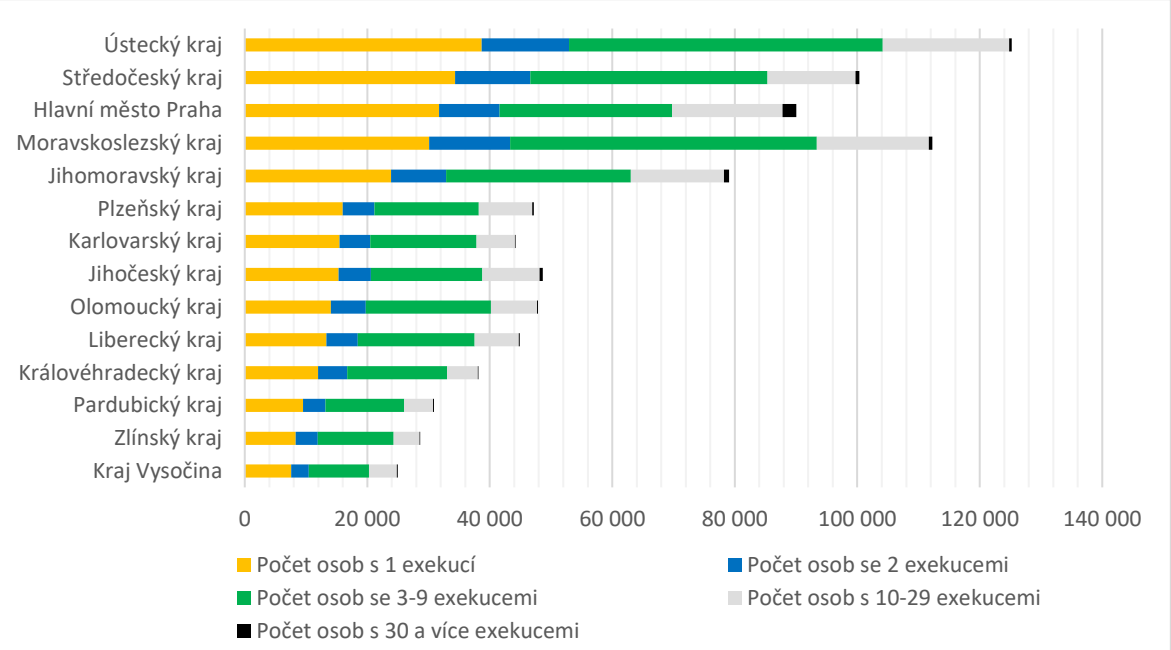
Graf č. 25 – Charakteristika četnosti exekucí v roce 2017

Zdroj dat: Exekutorská komora ČR, prostřednictvím projektu Mapa exekucí, vlastní zpracování

Podrobněji problematiku vícečetných exekucí zkoumá graf č. 26, který zobrazuje četnost exekucí pro rok 2017 v jednotlivých krajích. Největší podíl z celkového počtu obyvatel nad 15 let v exekuci tvořil počet osob s 3-9 exekucemi, konkrétně v průměru cca 40 %. Tento podíl byl vůbec nejvyšší v Moravskoslezském kraji, kde bylo přes 45 % obyvatel v exekuci, jež se potýkalo s 3-9 exekucemi. Naopak nejmenší podíl osob v exekuci mající 3-9 exekucí v poměru ku celkovému počtu lidí v exekuci byl naměřen v Praze, konkrétně 31 %. Hlavní město Praha však vykazovalo vůbec nejvyšší podíl osob v exekuci mající 10 a více exekucí ku celkovému počtu lidí v exekuci. Konkrétně bylo 20 280 Pražanů postiženo více něž 10 exekucemi, z nichž 2 286 obyvatel Prahy mělo přes 30 exekucí. Procentuální podíl počtu lidí v exekuci mající přes 10 exekucí ku celkovému počtu lidí v exekuci pak v Hlavním městě byl přes 22 %, naopak nejnižší byl ve Středočeském kraji ve výši 14 % (Mapa exekucí b, 2018).

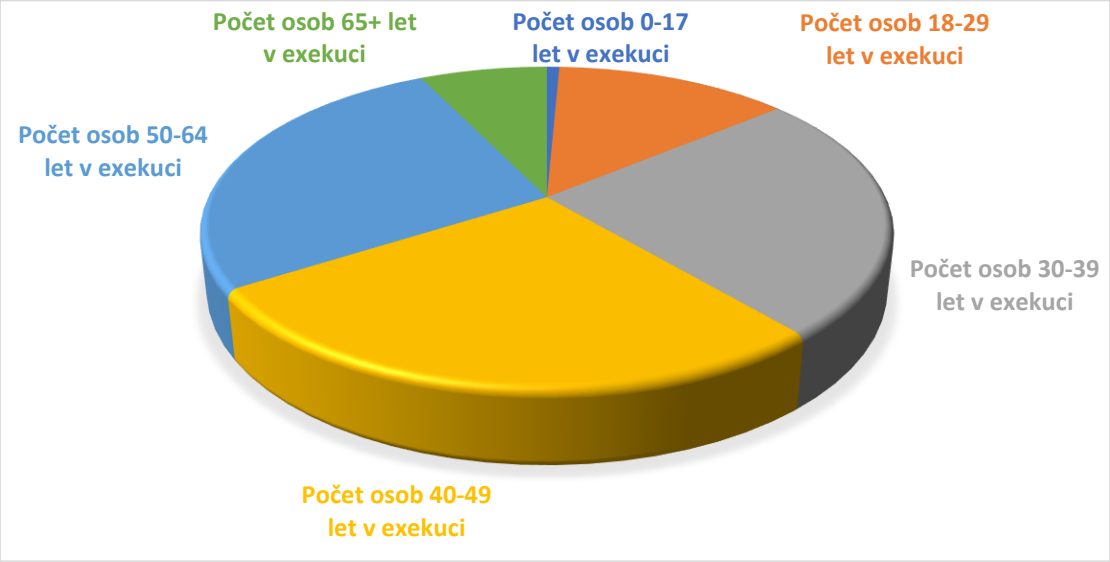
Graf č. 26 – Charakteristika četnosti exekucí v roce 2017 dle krajů

Zdroj dat: Exekutorská komora ČR prostřednictvím projektu Mapa exekucí, vlastní zpracování

Posledním důležitým ukazatelem je věk dlužníků, kteří skončili v exekuci. Tuto oblast zkoumá graf č 27. V roce 2017 bylo z celkového počtu osob v exekuci přes 27 % lidí ve věku 40-49 let, 26 % ve věkovém rozmezí od 50 do 64 let, 25 % ve věku 30-39 let a 13 % mladých lidí ve věku 18-29 let. Důchodci tvořily téměř 8 % z celkového počtu osob v exekuci. Exekucím proti seniorů v průběhu posledních let přibývá, v roce 2017 bylo téměř 61 000 seniorů postiženo exekucemi. Zásadním problémem jsou také děti a mladistvé, jež jsou postižené exekucí. Za rok 2017 bylo téměř 6 000 dětí a mladistvých v exekuci. (Mapa exekucí b, 2018).

Graf č. 27 – Věkové rozložení osob v exekuci za rok 2017

Zdroj dat: Exekutorská komora ČR prostřednictvím projektu Mapa exekucí, vlastní zpracování

Velkým problémem tak zůstávají exekuce vedené proti nejslabším obyvatelům ČR tedy proti důchodcům i dětem a mladistvým. Znepokojujícím faktem je, že v exekuci končí stále více osob v důchodovém věku. Pro důchodce není snadné vyjít s rozpočtem, jež se skládá pouze z nezabavitelné částky. Zároveň tito lidé nemají ani možnost svůj příjem navýšit, kromě toho se obvykle potýkají se zhoršeným zdravotním stavem, s nímž se pojí vyšší výdaje na zdravotní péči. Jedinou oporou v této nelehké situaci jsou rodinní příslušníci, pokud však chybí, jsou senioři z hlediska výkyvu domácího rozpočtu nejzranitelnější (MPSV, 2015).

Dalším zásadním problémem ČR jsou dětské exekuce. V naší zemi čelí tisíce dětí a mladistvých exekucím. Další desetitisíce dnes již dospělých lidí se dluhy přinesly z dětství. Hlavním důvodem vzniku dětského dluhu představují rodiče. Sami jsou často ve špatné finanční situaci, a tak odmítnou za své dítě zaplatit pokutu či nějaký poplatek. Nezaplacením však dluh naroste do několikanásobné výše a přichází exekuce. Ještě před vstupem do dospělosti se tak mnoho dětí ocitá v dluhové pasti. Nejčastějším důvodem vzniku dětského dluhu je neuhrazená pokuta za jízdu „na černo“, tedy bez platné jízdenky. Bohužel je v tomto případě dlužníkem dítě, přestože je na zodpovědnosti rodičů, aby dluh uhradili. Jedním reálným příkladem dětské exekuce je příběh Lydky J., které zemřel otec a matka spáchala sebevraždu. Poté, co vstoupila do pěstounské péče, se zjistilo, že má proti sobě vedené dvě exekuce za jízdu na černo v doprovodu matky z doby, kdy bylo Lydce 8 a 12 let. Celková částka vymáhaného dluhu nyní činí 28 674 Kč, z nichž většinu tvoří náklady na exekuční řízení. Dalšími důvody vzniku dětské exekuce jsou nezaplacené poplatky za komunální odpad (2015 změněno zákonem o poplatcích, avšak stále zůstává řada dětí, po kterých je tento dluh exekučně vymáhán), nezaplacené dluhy v knihovně (sankce za nevrácenou či poškozenou knihu) či fakturou za telekomunikační služby (smlouva byla uzavřena nezletilým zastoupeným zákonným zástupcem). Na problematiku dětských exekucí upozorňuje organizace Člověk v tísni, která ve spolupráci s agenturou VMLY&R spustila informační kampaň s názvem ZADLUŽENÉ DĚTI (Člověk v tísni, 2019).

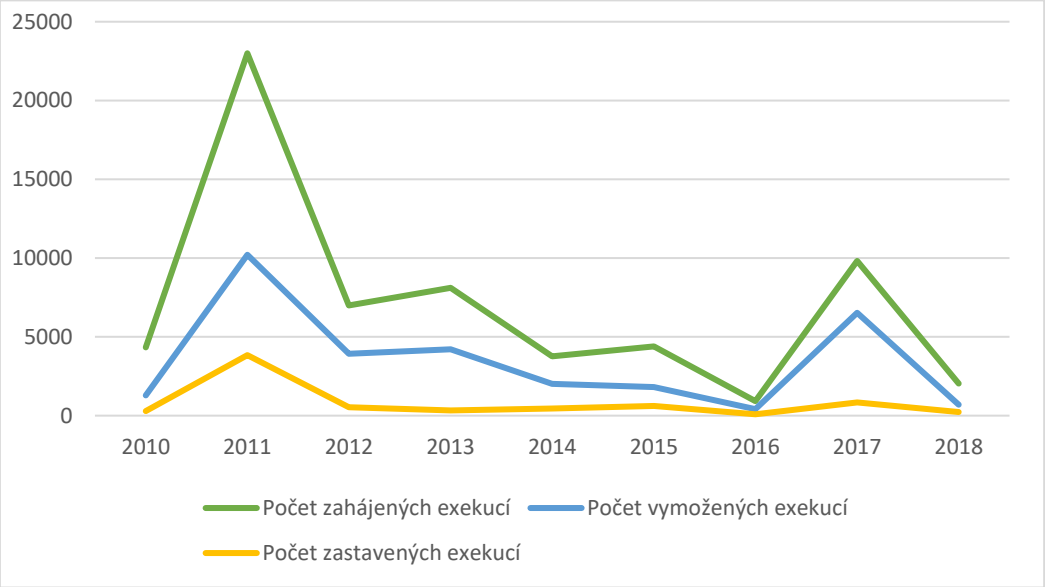
7.3. Analýza činnosti exekutorského úřadu ve sledovaném období

V této podkapitole budu analyzovat exekuční řízení v praxi jednoho exekutorského úřadu. Dle Exekutorské komory ČR je v České republice aktuálně 156 soudních exekutorů, z nichž mi jeden poskytl data pro následnou analýzu, nechtěl však být jmenován, což plně respektuji, proto také bude dále uveden jen obecně jako exekutorský úřad (dále jen EÚ).

Chod EÚ bude zkoumán za základní sledované období, které bude rozšířeno o rok 2018, z důvodu zachycení co největší aktuálnosti. Činnost úřadu bude sledována v uplynulých osmi letech z hlediska personálního zajištění, vývoje počtu exekucí, jež byly zahájené, vymožené i zastavené i s ohledem na charakteristiku dlužníků a věřitelů.

Vývoj počtu exekucí, které byly zahájené či naopak zastavené nebo vymožené pro EÚ za sledované období ukazuje graf č. 27. Dílčí vývoj počtu nařízených exekucí pro EÚ kopíruje vývoj počtu zahájených exekucí pro celou Českou republiku. Nejvyšší nárůst zahájených exekucí byl v roce 2011, kdy EÚ zahájil téměř 23 000 exekucí, což představuje cca 2,5 % ze všech zahájených exekucí na celém území ČR. Tento rok měl také EÚ největší podíl na celorepublikovém trhu exekucí. Naopak nejnižší podíl na celkovém počtu exekucí měl EÚ v roce 2015, kdy tvořil pouze 0,13 % všech exekucí. Překvapivý výkyv EÚ od celorepublikového vývoje počtu nově nařízených nastal v roce 2017, kdy EÚ zaznamenal výrazný růst počtu zahájených exekucí o více něž desetinásobek. Oproti tomu dlouhodobý trend nově zahájených exekucí pro celou ČR je klesající. Trend počtu zastavených i vymožených exekucí kopíruje vývojovou tendenci počtu nařízených exekucí. Absolutní hodnoty počtu vymožených exekucí jsou v průměru o polovinu nižší než hodnoty počtu nově nařízených exekucí (EÚ, 2019).

Graf č. 28 – Vývoj počtu zahájených/zastavených/vymožených exekucí v letech 2010-18

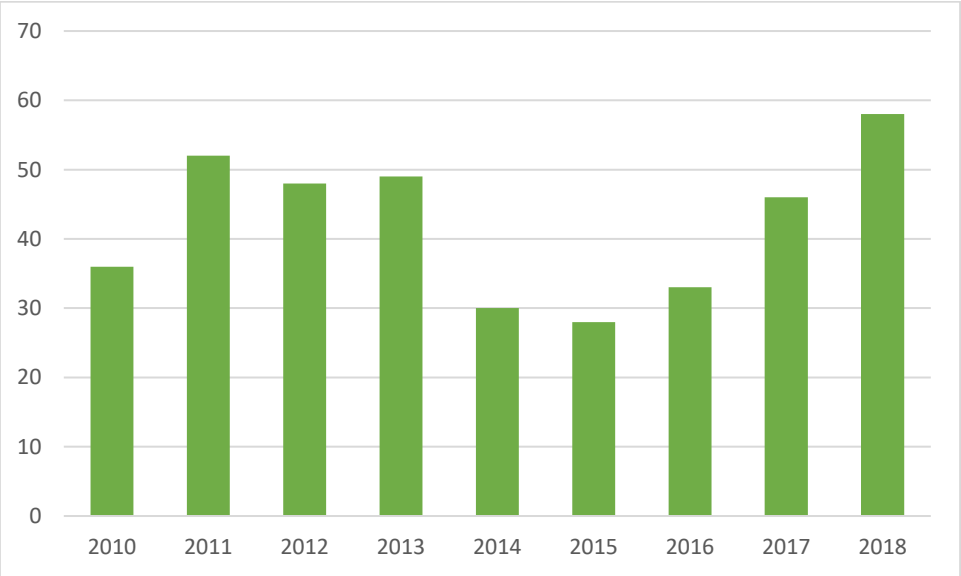
Zdroj dat: EÚ, vlastní zpracování

S počtem nově nařízených exekucí se pojí i personální zajištění chodu EÚ. S vyšším počtem zahájených exekucí stoupá i počet zaměstnanců, naopak nižší počet nově nařízených exekucí znamená nižší možný zisk, jež se pojí se snižováním nákladů prostřednictvím snižování stavu zaměstnanců. Nejvyšší počet zaměstnanců měl EÚ v roce 2011, konkrétně 28 pracovníků, kdy byl zaznamenán historicky největší počet nově zahájených exekucí nejen

v celé ČR ale i v EÚ, zároveň měl i EÚ vůbec nejvyšší procento na trhu nově zahájených exekucí (téměř 2,5 %). Od této doby počet zaměstnanců EÚ neustále klesal, s drobnou výjimkou v roce 2017, kdy se počet pracovníků zvýšil o jednoho (z 18 pracovníků na 19). V loňském roce došlo opět ke snižování počtu pracovníků, kde ve srovnání s rokem 2011 bylo zaměstnáno o více než o polovinu méně pracovníků, konkrétně pouze 16. Prokázala se tak pozitivní korelace počtu nově nařízených exekucí a množství pracovníků zaměstnávaných EÚ. (EÚ, 2019).

Dalším zajímavým ukazatelem činnosti EÚ je počet dražeb uspořádaných daným soudním exekutorem. Dražba je definována Exekutorskou komorou ČR *jako způsob zpeněžení věcí, tedy prodej, kdy se v určený den nabízí určitá věc ke koupi neurčitému počtu zájemců a prodá se pak tomu, kdo nabídne nejvyšší částku; z výtěžku dražby je uspokojena pohledávka věřitele* (Exekutorská komora ČR d., © 2009-2012). K tomuto kroku se přistupuje obecně až poté, co jsou vyčerpány ostatní prostředky k vymožení pohledávky jako jsou například srážky ze mzdy i z účtu, dobrovolná úhrada či splátky pomocí splátkového kalendáře. Dražby provedené EÚ v průběhu sledovaného období ukazuje graf č. 29. Nejvíce dražeb EÚ provedl v loňském roce, celkem 58. Naopak nejméně dražeb provedených EÚ se uskutečnilo v roce 2015, kdy byl počet provedených dražeb o více než polovinu oproti loňskému roku, tedy pouze 28 (EÚ, 2019).

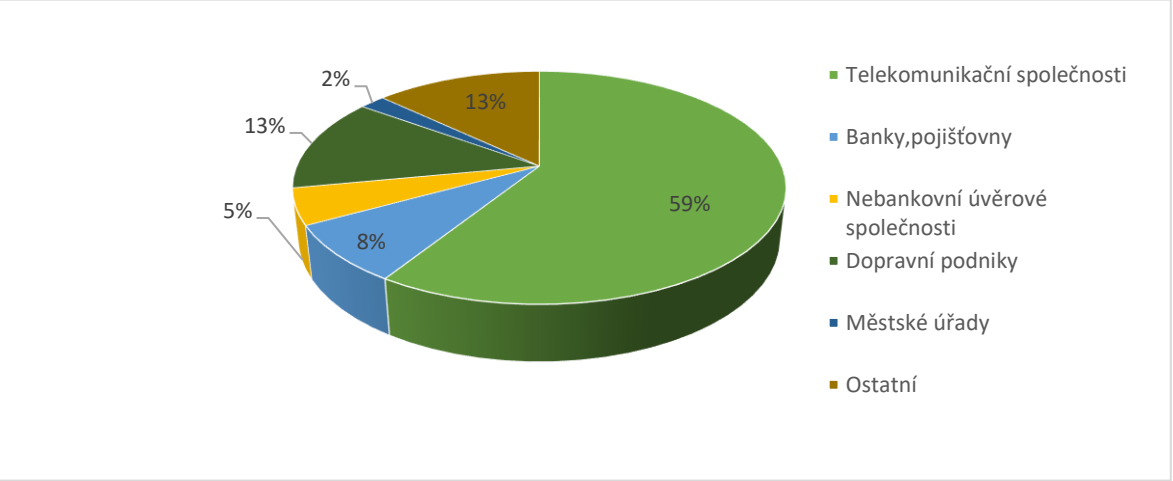
Graf č. 29 – Vývoj počtu dražeb provedených EÚ v letech 2010-18

Zdroj dat: EÚ, vlastní zpracování

Poslední dostupná data, z nichž je provedena analýza se týká roku 2018 a představuje skladbu dlužníků a věřitelů. Portfolio dlužníků, tedy povinných, jež mají závazek, který vymáhá EÚ se skládá z fyzických a právnických osob. Většina exekucí vedena EÚ byla proti občanům ČR, tedy FO, konkrétně byl podíl FO na celkových dlužnících 93 %. Pouze 7 % exekucí bylo vedeno proti právnickým osobám, jež prezentují firmy. Charakteristika portfolia oprávněných, tedy věřitelů, jež mají pohledávku, kterou vymáhají prostřednictvím EÚ, je více různorodá. Skladbu věřitelů pro EÚ pro rok 2018 představuje graf č. 30. Nejvyšší procento zastoupení ve vymáhání pohledávek tvořily pro EÚ za loňský rok telekomunikační společnosti, konkrétně 59 %. Druhá nejvyšší položka představovala Dopravní podniky, které prezentují převážně vymáhané pokuty za jízdu bez platné jízdenky, a to ve výši 13 %. Banky a pojišťovny v roli věřitele představovaly 8 % z celkových oprávněných, nebankovní úvěrové společnosti tvořily 5 % a Městské úřady prezentovaly jen 2 %. Ostatní oprávnění, kteří nespadají ani do jedné výše zmíněné kategorie, tvořily za loňský rok zbylých 13 %. (EÚ, 2019).

Graf č. 30 – Portfolio oprávněných pro EÚ pro rok 2018

Zdroj dat: EÚ, vlastní zpracování

Efektivitu ve vymáhání pohledávek poskytuje i údaj o počtu exekučních spisů, jež byly uhrazeny ve výzvě, tedy ve lhůtě stanovené zákonem (v současnosti ve lhůtě 30 dnů od doručení výzvy ke splnění vymáhané povinnosti), kdy má dlužník nárok na zaplacení dluhu se sníženými náklady na exekuční řízení. Za loňský rok bylo uhrazeno pouze 7 % z celkového počtu nově nařízených exekucí. Průměrná výše vymáhané pohledávky (jistiny i úroků) činila za loňský rok 98 322,-Kč (EÚ, 2019).

Cílem této kapitoly bylo zmapovat situaci, která se týká exekucí v ČR. Rostoucí zadluženost je problémem současnosti nejen České republiky ale i ostatních vyspělých západních zemí. V České republice byla téměř desetina obyvatel starších 15 let v exekuci, konkrétně se jednalo o 863 000 lidí. Ve srovnání s rokem 2016 došlo k nárůstu českých občanů, jež se dostali do finančních problémů a byli postiženi exekucemi, o cca 3,4 %. Jednalo se tedy o nárůst v přepočtu zhruba 31 000 lidí, i přestože měla ČR rekordně nízkou nezaměstnanost a rostly mzdy. Počet probíhajících exekučních řízení byl v roce 2017 téměř 4,7 milionu, toto číslo však neustále roste. Počet nově zahájených exekucí vykazuje však dlouhodobý, klesají trend, opačným vývojem se prezentuje počet ukončených exekucí pro celou ČR.

Dále zde byla rozebrána situace exekucí v jednotlivých krajích České republiky. Nejvíce postižený kraj exekucemi, jak absolutně, tak v relativním vyjádření na přepočet na obyvatele starších 15 let, byl pro rok 2017 Ústecký kraj, kde žilo přes 18 % obyvatel nad 15 let postiženo jednou či více exekucí. Naopak nejméně postižený kraj exekucemi byl v roce 2017 kraj Zlínský a kraj Vysočina, kde mělo zkušenost s exekucemi pouze necelých 6 % obyvatel. Další analýza se týkala celkové vymáhané jistiny (výše počátečního dluhu bez úroků). Bylo zjištěno, že občané celé ČR dlužili v roce 2017 více než 239 miliard korun. Dále se analýza zabývala výší průměrné a mediánové jistiny na sobu v exekuci, kde bylo zjištěno, že průměrná jistina na osobu v exekuci činila za rok 2017 přes 280 000 Kč, mediánová se pohybovala v průměru okolo 95 000 Kč. Hodnota mediánové výše jistiny byla překvapivě nejvyšší ve Zlínském kraji a kraji Vysočina, naopak nejnižší byla zaznamenána v Ústeckém kraji, z čehož lze usuzovat, že v Ústeckém kraji žilo v roce 2017 sice nejvíce dlužníků z celé ČR, ale jejich výše dluhů byla v porovnání se zbytkem ČR nejnižší. Zcela naopak tomu bylo ve Zlínském kraji a kraji Vysočina, kde zde za rok 2017 žilo vůbec nejméně dlužníků, avšak s nejvyššími dluhy, jež představovala nejvyšší hodnota mediánové jistiny na osobu v exekuci.

Velkým problémem ČR je také počet vícečetných exekucí. Z analýzy vyplynulo, že sedm z deseti osob v exekuci má na sebe vedenou více než jednu exekuci. V číslech to bylo cca 493 000 lidí, jenž byli postiženi 3 a více exekucemi, z čehož bylo následně 151 000 lidí s 10 a více exekucemi. Zároveň tyto dvě čísla v porovnání s předchozími roky stále rostou. Dále zde byla provedena analýza z hlediska věkové struktury dlužníků, jež mají exekuci. Jako

největší problém této oblasti byly odhaleny dětské exekuce a exekuce na seniory. V číslech pak za rok 2017 bylo v exekuci přes 61 000 seniorů a přes 6000 dětí a mladistvých, které se do dluhové pasti často dostaly nezodpovědným jednáním svých potomků či rodičů.

Nakonec byla analyzována činnost exekutorského úřadu, který na svém vrcholu dosáhl téměř 2,5 % celkového trhu s exekucemi. Následně byla objevena pozitivní korelace počtu nově zahájených exekucí s personálním zajištěním chodu úřadu. Byla zde představena skladba dlužníků i věřitelů a efektivita vymáhání pohledávek byla posouzena pomocí procentuální výší exekučních spisů, jež byly uhrazeny ve výzvě (ve lhůtě 30 dnů od doručení výzvy ke splnění vymáhané povinnosti), kde EÚ dosahoval v loňském roce 7 %.

Závěr

První kapitola poskytla definice jednotlivých pojmů, jež se pojí s problematikou zadlužení i předlužení. Dále zde byl uveden, pro lepší porozumění dluhů v současnosti, historický kontext zadlužování. První zmínky o dluhu se datují již do období počátku starověku a od té doby nás provází všemi epochami. Za tuto dobu došlo k řadě změn nejen na úrovni financování dluhu, avšak i na způsobu jeho zápisu i možnosti vymáhání pohledávek, s nimiž se pojily často i velice kruté tresty pro dlužníky, kteří již nebyli schopni splácet, a tak nemohli dostát svým finančním závazkům. Nakonec této kapitoly byly představeny individuální ekonomické i psychologické příčiny dluhů i možné důsledky, jež vyplývají ze zadlužení. Mezi individuální ekonomické faktory patří náhlý pokles příjmů nebo naopak nenadálý růst výdajů, permanentně nízký příjem či snadná dostupnost finančních prostředků. Naopak mezi příčiny psychologické, jež se týkají osobního přístupu dlužníka se řadí například okázalá spotřeba či sebekontrola jedince, která se dle jednoho britského výzkumu ukázala jako klíčový faktor předluženosti.

Druhá kapitola zkoumala teorii konzumní společnosti i trend života na dluh. Konzumní společnost představuje současnou kulturu většině světových metropolí i vyspělých zemí v EU i USA. Jedná se o ekonomicky silné prostředí, jež se prezentuje vysokým stupněm globalizace a klíčovou roli v této společnosti představuje spotřeba. Svět konzumu tak upřednostňuje materiální hodnoty na úkor těch vnitřních. Jelikož jsme však tímto fenoménem všude obklopeni, nevyhne se tomuto způsobu života nikdo z nás. Konzumní

společnost také stimuluje každého svého občana k vyšší spotřebě a přináší mnohem snazší dostupnost finančních prostředků. Soudobý trend života na dluh se tak stal nedílnou součástí běžného života, jenž však nese řadu rizik i úskalí, které si dlužníci buď zcela neuvědomují či je úmyslně ignorují. Od zadlužení je to pak už jen krůček k předlužení a k dluhové pasti. Důvodem dluhové spirály, jež končí ve formě exekuce či insolvence je více, avšak primární je nedostatečná racionalita při ekonomickém chování, tedy nízká finanční gramotnost. Tento problém je aktuální i pro ČR, kde je finanční gramotnost ve srovnání s ostatními vyspělými státy pod průměrem. Finanční gramotnost je nezbytná pro prevenci před předlužením a následnými exekucemi. Je proto nutné finančně vzdělávat občany ČR například prostřednictvím různých vzdělávacích programů či větší medializaci problému.

Třetí kapitola přinesla srovnání standardní ekonomické teorie a novodobé behaviorální ekonomie a jejich pohled na předlužení. Dle standardní klasické ekonomie je zadlužení běžné i někdy žádoucí zároveň, avšak předlužením téměř nikdy neskončí. Důvodem je elementární předpoklad, na němž je založena klasická ekonomie, tedy předpoklad neoklasického modelu *homo economicus*. Jedná se o racionálně jednajícího spotřebitele, který využívá veškeré relevantní informace, volí na základě maximalizace užitku, není ovlivněn emocemi i stereotypy a snaží se o koncept vyhlazování spotřeby. Termín předlužení tak lépe vysvětluje novodobá behaviorální ekonomie, která racionálně jednajícího agenta přibližuje lidské bytosti. Ústřední postava tak není *homo economicus*, ale *human,* tedy člověk, jenž nejedná vždy racionálně, často se rozhoduje na základě emocí a nepomyslí na veškeré možná rizika plynoucí z půjčky. Toto potvrdil i výzkum provedený na našem území roku 2010, který se týkal finanční gramotnosti. Předlužení tak lépe interpretuje behaviorální ekonomie, která se však nesnaží nahradit klasickou ekonomii, nýbrž ji jen obohacuje a doplňuje.

Čtvrtá kapitola se věnovala legislativnímu rámci dané problematiky, tedy jejímu právnímu ukotvení. Nejdříve byly představeny jednotlivé zákony, jež jsou zásadní pro danou oblast. Stěžejní je insolvenční zákon i exekuční řád, které by měl každý občan znát alespoň přibližně, poněvadž se ve finančních problémech může ocitnout každý z nás. Tyto zákony za dobu svého působení prošly řadou novel, jež byly v práci také diskutovány. Následně byl objeven negativní vztah lidí se zkušenostmi s exekucemi k veřejným institucím i ve vnímání vymáhání práva. Život s dluhy, jež vyústí v exekuce, narušuje důvěru nejen ve stát i jeho

instituce, které prezentují garanci vymahatelnosti práv, ale také způsobuje nedůvěru mezi lidmi navzájem. A ve společnosti bez důvěry často dochází k nárůstu násilí, kriminality i k nežádoucí extremizaci populace z důvodu využívání alternativních řešení finanční situace předlužených občanů, které je často až za hranicí zákona. Pro správné fungování státu je tak nutné mít jasně vymezený a dobře srozumitelný právní rámec s dalšími možnostmi pomoci předluženým občanům například ve formě dluhového poradenství.

Primární cíl diplomové práce bylo vymezit, klasifikovat a zhodnotit rozsah celkového zadlužení českých občanů, jež poskytuje převážně pátá kapitola. Byla zde analyzována zadluženost českých domácností, která se za necelou poslední dekádu zvýšila o více než polovinu. Dále bylo zjištěno, že sektor domácností tvoří největší a zároveň nejdynamičtější položku bankovních úvěrů. V diplomové práci byla také představena skladba úvěrů domácností, kde značnou část tvoří úvěry na bydlení, dále pak úvěry na spotřebu a ostatní úvěry. U posledních dvou jmenovaných typů byla objevena možná korelace s výkonností ekonomiky. V době ekonomické recese byl objeven trend snižování těchto úvěrů, v době pozitivního vývoje ekonomiky naopak. Avšak u úvěrů na bydlení nebyla tato teorie prokázána, poněvadž objem úvěrů na bydlení stále stoupá nezávisle na hospodářském cyklu. Obecně lze z analýzy vyvodit, že si české domácnosti jsou schopny odpustit některé výdaje v době ekonomické recese, avšak snížení výdajů na bydlení k nim nepatří, neboť místo k bydlení potřebuje každý z nás. Úvěry na bydlení úzce souvisí s cenami nemovitostí, které v poslední době stoupají, což dále stupňuje objem úvěrů na bydlení, které se následně projektuje i do zvýšení celkové zadluženosti českých domácností. U moderních západních zemí se také převážně v posledních letech objevuje trend rostoucí zadluženosti na základě stéle se zvyšující spotřeby. Tento trend vykazuje i Česká republika od roku 2015. Opět se tímto jevem zvyšuje celková zadluženost českých občanů. Dále byla celková zadluženost domácností vztažena do komparace se zdroji krytí, jež prezentuje HDP i ČDD. Tato relativní vyjádření byla použita na základě podílu zadlužení českých domácností k jednotlivým makroekonomickým veličinám. V současné době tvoří zadlužení českých domácností téměř jednu třetinu HDP. V komparaci se zeměmi EU se jedná o relativně nízký podíl, znepokojující je však jeho téměř nepřetržitý růst. Podobný trend vykazuje i podíl zadluženosti na druhém ukazateli tedy ČDD, jenž dosahuje téměř 66 %. Výše zmíněné analýzy naznačují, že se občané ČR zadlužují stále více nejen v absolutních číslech, ale také

v komparaci se zdroji krytí. Česká republika patří také ve srovnání se zahraničím k zemím s nejvyšším tempem růstu zadlužení domácností vůbec.

Od zadluženosti českých občanů už vede jen krůček k jejich předlužení, jež končí nejčastěji formou exekuce či insolvence. Rostoucí předluženost obyvatel je velkým a aktuálním problémem většiny evropských zemí. Nekontrolovaný nárůst zadluženosti domácností, které často končí předlužením, ohrožuje stabilitu sociálního systému a tím i celé ekonomiky. Ovlivňuje totiž nejen jednotlivce, ale také jejich celé rodiny. Cílem práce bylo nejen poskytnout a zhodnotit aktuální situaci zadlužení českých domácností, ale také navrhnout a rozebrat možné řešení předlužení ve formě insolvencí a exekucí, které byly rozebrány ve dvou posledních kapitolách.

Předposlední kapitola se zabývala možným řešením předlužení ve formě insolvence. Z analýzy vyplynulo, že i insolvenční návrhy korelují s výkonností ekonomiky. Tedy, že v posledních letech počty insolvenčních návrhů klesají převážně z důvodu pozitivního vývoje české ekonomiky. Otázkou však zůstává, jak se situace změní novelou platnou od letošního roku, která přinesla zmírnění podmínek oddlužení. Legislativa ČR nabízí možnost oddlužení pro FO, jež pomáhá k ekonomickému restartu českých občanů, kteří se nacházejí v úpadku a již nejsou schopni platit své závazky. Z předlužení a následné možnosti oddlužení plynou nejen důsledky z hlediska mikroekonomie, tedy dopady pro konkrétní dlužníky a věřitele, ale také důsledky makroekonomické, poněvadž počet osob potýkajících se s finančními problémy, je natolik vysoký, že mohou mít nezanedbatelný vliv, jak na výši vybraných daní, sociálního pojištění a dalších odvodů pro fungování státu, tak na šedou ekonomiku. V České republice je také poměrně fenoménem tzv. dluhová spirála, tedy situace, kdy dlužník řeší splátky svých závazků další půjčkou, jež vyústí v následné řetězení půjček. Následně je jen otázkou času, kdy již jedinec nebude schopen splácet a bude předlužen. Pokud je osoba předlužena, často se odchyluje od vykonávání práce v „oficiální sféře“ a svou ekonomickou činnost směřuje do šedé ekonomiky, kde výplatu za odvedenou práci dostává tzv. na černo, jelikož by jeho příjem jinak postihly exekuce. V této fázi na scénu musí vstoupit stát, jež poskytne pomocnou ruku převážně prostřednictvím insolvence FO ve formě oddlužení při splnění zákonných podmínek k částečnému osvobození od dluhů. Stát tak pomocí insolvenčního zákona dává druhou šanci všem svým občanům, kteří se ocitli v tíživé finanční situaci, ať už díky vlastnímu přičinění či vnějším nepříznivým okolnostem,

začít znovu s „čistým štítem“ bez dluhů a vrátit se zpět do „oficiální sféry“ ekonomické aktivity.

Druhou možnou formou řešení předluženosti jsou exekuce, kterým se věnovala poslední kapitola. S předlužením a jeho řešením ve formě exekucí se obvykle pojí i ztráta majetku, což vede často i k rozpadu osobních vztahů dlužníka, které může skončit destrukcí osobního i profesního života předluženého. Tato nelehká životní situace má vliv nejen na jedince, ale také na jejich rodin, potažmo celou společnost. Z analýzy vyplynulo, že počet osob, jež končí v exekuci se stále zvyšuje. Na konci sledovaného období, tedy v roce 2017 bylo exekucemi postiženo 863 000 tisíc občanů ČR, což odpovídá skutečnosti, že každý desátý Čech nad 15 let čelí exekuci. V komparaci s předchozím rokem (2016) došlo k meziročnímu nárůstu o 3,4 %, což představuje nárůst zhruba 31 000 lidí, kteří byli postiženi exekucemi. Celková výše exekučně vymáhané jistiny (tedy výše peněžní částky bez úroků) činila za rok 2017 více než 239 miliard korun, která byla vymáhána v téměř 4,7 milionu exekučních řízení. Nejpostiženějším krajem, co se týče exekucí, byl pro tento rok kraj Ústecký, kde bylo přes více než 18 % obyvatel starších 15 let v exekuci. Zároveň však bylo zjištěno, že se jedná o kraj, kde lidé dlužili v průměru na osobu vůbec nejnižší částku. Naopak tomu bylo v kraji Zlínském a kraji Vysočina, kde exekuci čelilo pouze necelých 6 % obyvatel nad 15 let. Současně však oba kraje dosahovaly nejvyšší mediánové jistiny na osobu ve srovnání se zbytkem Republiky. Lze z toho tedy vyvodit, že v obou výše zmíněných krajích bylo z celé ČR dlužníků nejméně, avšak v průměru každý dlužník měl nejvyšší dluh. Jako velký problém byl objeven značný objem vícečetných exekucí. Z výsledku lze říci, že sedm z deseti obyvatel ČR mělo v roce 2017 více než jednu exekuci. Konkrétně v číslech se pak jednalo o téměř půl milionu lidí (493 000), kteří byli postiženi 3 a více exekucemi, z nichž mělo 151 000 dokonce exekucí 10 a více. Zároveň však obě čísla ve srovnání s minulými roky neustále rostou, což v souhrnu tvoří velký problém předluženosti českých občanů. Na základě další analýzy byl zjištěn druhý závažný problém, který se pojí se seniory a dětmi v exekuci. Seniorů bylo v roce 2017 v exekuci cca 61 000, dětských a mladistvých exekucí pak bylo vedeno přes 6000. Avšak další desetitisíce dnes již dospělých lidí si dluhy přinesly z dětství, a to převážné z důvodu nezodpovědného chování rodičů. Tyto děti se tak ještě před prahem dospělosti ocitají v dluhové pasti, ze které se samy mohou jen těžko dostat. Nakonec jsem provedla ještě analýzu jednoho exekučního úřadu, pro lepší představu procesu exekučních řízení v praxi. Z analýzy vyplynula především pozitivní korelace počtu nově

nařízených exekucí a personálního zajištění chodu úřadu. Dále byl objeven podobný trend s vývojem exekucí v celé ČR a představena skladba nejčastějších dlužníků i věřitelů.

Závěrem je ještě nezbytné uvést že zadluženost českých domácností, která postupně vyúsťuje do předlužení a následného řešení ve formě insolvence či exekuce je aktuálním a palčivým problém nejen pro ČR ale i pro ostatní moderní ekonomiky. Dochází totiž k rozvíjení dnes už poměrně známého fenoménu tzv. dluhové spirály, tedy situace, kdy dlužník řeší splácení svých dluhů další půjčkou, a tím tak řetězí své půjčky. Poté už je pouhou otázkou času, kdy nebude tomuto člověku poskytnuta další půjčka, díky čemuž už nebude mít možnost splácet své závazky a bude předlužen. Řešením této obtížné finanční situace je obvykle exekuce či insolvence. Důsledky pak nejsou jen mikroekonomické, jež představují konkrétní dopady na jednotlivé dlužníky a věřitele, avšak také makroekonomické, které mají prostřednictvím vysokého počtu předlužených osob nezanedbatelný vliv na výši vybraných daní, sociálního pojištění a dalších odvodů pro fungování státu i na šedou ekonomiku. Pomocnou ruku by měl v této situaci nabídnout stát ať už ve formě dobře zajištěné legislativy, která by například bránila vzniku dětským exekucím, tak ve formě vzdělávání svých občanů v problematice finanční gramotnosti.

Seznam použitých zkratek

ARAD	Systém časových řad České národní banky
ČBA	Česká bankovní asociace
ČDD	Čistý disponibilní důchod
ČNB	Česká národní banka
ČR	Česká republika
EU	Evropská unie
EÚ	Exekutorský úřad
FO	Fyzická osoba
HDP	Hrubý domácí produkt
KČ	Korun českých
KS	Krajský soud
MIL.	Milion
MLD.	Miliarda
OECD	Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj
OSVČ	Osoba samostatně výdělečně činná
PŘ. N. L.	Před naším letopočtem
USA	Spojené státy americké

Seznam grafů

Graf č. 1 – Důvěřujete nebo nedůvěřujete soudům? 26
Graf č. 2 – Důvěřujete nebo nedůvěřujete vládě? 27
Graf č. 3 – Důvěřujete nebo nedůvěřujete Evropské unii? 27
Graf č. 4 – Index institucionální důvěry (soudy, vláda EU) 28
Graf č. 5 – Je v ČR možno domoct se spravedlnosti, když se člověk stane obětí finančního podvodu či majetkového trestného činu? 29
Graf č. 6 – Vývoj bankovních úvěrů dle sektorového hlediska 31
Graf č. 7 – Vývoj celkového objemu úvěrů domácností na spotřebu 33
Graf č. 8 – Vývoj celkového objemu úvěrů domácností na bydlení 34
Graf č. 9 – Ceny bytů ČR v období 2005-2017 35
Graf č. 10 – Vývoj celkového objemu ostatních úvěrů domácností 36
Graf č. 11 – Vývoj úvěrů poskytnutých domácnostem dle časového hlediska 37
Graf č. 12 – Vývoj zadluženosti domácností v ČR v letech 2010-2018 38
Graf č. 13 – Vývoj podílu zadlužení domácností na HDP v ČR 39
Graf č. 14 – Podíl zadlužení domácností EU na HDP v roce 2018 40
Graf č. 15 – Vývoj podílu zadluženosti českých domácností na ČDD 41
Graf č. 16 – Podíl zadlužení domácností EU na ČDD pro rok 2017 42
Graf č. 17 – Vývoj insolvenčních návrhu za období 2010-18 45
Graf č. 18 – Insolvenční návrhy fyzických osob – spotřebitelů v období 2010-18 46
Graf č. 19 – Vývoj počtu nařízených a ukončených exekucí v letech 2010-17 50
Graf č. 20 – Počty zahájených exekucí (dle obvodů KS, 2010-2017) 51
Graf č. 21 – Rozložení exekucí dle krajů v roce 2017 51
Graf č. 22 –Podíl osob nad 15 let v exekuci a exekučně vymáhaná jistina, dle krajů ČR .. 52
Graf č. 24 – Průměrná a mediánová výše jistiny dle krajů za rok 2017 53
Graf č. 25 – Charakteristika četnosti exekucí v roce 2017 54
Graf č. 26 – Charakteristika četnosti exekucí v roce 2017 dle krajů 55
Graf č. 27 – Věkové rozložení osob v exekuci za rok 2017 56
Graf č. 28 – Vývoj počtu zahájených/zastavených/vymožených exekucí 58
Graf č. 29 – Vývoj počtu dražeb provedených EÚ v letech 2010-18 59
Graf č. 30 – Portfolio oprávněných pro EÚ pro rok 2018 60

Seznam literatury a dalších zdrojů

ADAM, J. H. Anglicko-český ekonomický slovník s výkladem, výslovností a českým rejstříkem. Vyd. 2. Voznice: Leda, 2000. ISBN 80-85927-70-5

ARIELY, D. Jak drahé je zdarma: Proč chytří lidé přijímají špatná rozhodnutí. Iracionální faktory v ekonomice i životě. 2009. Práh. ISBN: 978-80-7252-239-2.

BEZPLATNÁ PRÁVNÍ PORADNA. Bezplatná právní poradna online zdarma pro všechny. [online]. vedoucí projektu: MUDr. Zbyněk Mlčoch, © Eva Mlčochová 2009 - 2019 [cit. 04.06.2019]. Dostupné z: https://www.bezplatnapravniporadna.cz/

BRÁZDIL. O. Konzumní společnost jako civilizační choroba společnosti globalizované. ParlamentniListy.cz – politika ze všech stran. [online]. © 2017 [cit. 24.07.2019]. Dostupné z: https://www.parlamentnilisty.cz/profily/Oto-Brazdil-100056/clanek/Konzumni-spolecnost-jako-civilizacni-choroba-spolecnosti-globalizovane-79599

CAMPBELL, C. The romantic ethic and the spirit of modern consumerism. Oxford: Basil Blackwell, 1987.

CREPOFORT. Tisková zpráva-Vývoj insolvencí v České republice v roce 2018. [online]. poskytnuté vedoucí odd. hospodářských informací Ing. Stanislavy Menšíkové spol. Crepofort s.r.o. 2019 [cit. 04.07.2019]

ČAK. Bezplatné právní poradenství | Česká advokátní komora. 2018 | Česká advokátní komora [online]. Dostupné z: https://www.cak.cz/scripts/detail.php?id=2617

ČESKÁ BANKOVNÍ ASOCIACE. Finanční gramotnost Čechů se nelepší, jsme na tom stejně jako loni [online]. © ČBA 2017, [cit. 30.07.2019]. Dostupné z: https://www.czech-ba.cz/cs/financni-gramotnost-cechu-se-nelepsi-jsme-na-tom-stejne-jako-loni

ČLOVĚK V TÍSNI. Člověk v tísni ve své nové kampani vyzývá: Zastavte dětské exekuce! - Člověk v tísni. Pomáhejte s námi - Člověk v tísni [online]. © 2019 [cit. 16.07.2019]. Dostupné z: https://www.clovekvtisni.cz/clovek-v-tisni-ve-sve-nove-kampani-vyzyva-zastavte-detske-exekuce-5745gp

ČNB a. systém časových řad ARAD, [online]. Česká národní banka 2019 [cit. 25.05.2019]. Dostupné z: https://www.cnb.cz/cnb/STAT.ARADY_PKG.STROM_DRILL?p_strid=0&p_lang=CS

ČNB b. Jak se vyvíjela dvoutýdenní repo sazba ČNB? - Česká národní banka. [online]. © ČNB 2019 [cit. 31.05.2019]. Dostupné z: https://www.cnb.cz/cs/casto-kladene-dotazy/Jak-se-vyvijela-dvoutydenni-repo-sazba-CNB/

ČT24, ČTK. Začala platit novela insolvenčního zákona, na oddlužení má dosáhnout více lidí — ČT24 — Česká televize. ČT24 - Česká televize [online]. © 2019 [cit. 08.07.2019]. Dostupné z: https://ct24.ceskatelevize.cz/ekonomika/2831747-zacala-platit-novela-insolvencniho-zakona-na-oddluzeni-ma-dosahnout-vice-lidi

ČTK, EKONOMIKA. Státní dluh od prosince stoupl o devadesát miliard. Běžný jev, říká ministerstvo - Aktuálně.cz. Zprávy - Aktuálně.cz [online]. © Economia, a.s. 2019 [cit. 28.07.2019]. Dostupné z: https://zpravy.aktualne.cz/ekonomika/statni-dluh-v-pololeti-stoupl-o-devadesat-miliard-bezny-jev/r~8d180bf8aa2a11e98aa4ac1f6b220ee8/

ČTK, EPA. Prezident podepsal novelu insolvenčního zákona, má pomoci více lidem v dluhové pasti - Česká justice. Domovská stránka - Česká justice [online]. © 2019 [cit. 12.05.2019]. Dostupné z: https://www.ceska-justice.cz/2019/01/prezident-podepsal-novelu-insolvencniho-zakona-ma-pomoci-vice-lidem-dluhove-pasti/

ČTK, iDNES.cz. Mapa exekucí: v Česku má každý desátý nad 15 let exekuci, mnozí hned několik. © 1999–2019 MAFRA, a. s. [online]. 2018 [cit. 12.05.2019]. Dostupné z: https://www.idnes.cz/ekonomika/domaci/exekuce-mapa-exekuci-dluhy-splatky-cesko.A180213_111346_domaci_ekl

DISNEY, R.; BRIDGES, S.; GATHERGOOD, J. Drivers of Over-indebtedness. Report to the UK Department for Business, 2008.

DLOUHÁ, P. Exekuce 2013: změny stručně, jasně, přehledně - Peníze.cz. Půjčky, kurzy měn, akcie, hypotéky - Peníze.cz [online]. 2019 [cit. 15.05.2019]. Dostupné z: https://m.penize.cz/exekuce/245424-exekuce-2013-zmeny-strucne-jasne-prehledne?

EPALE. Finanční gramotnost je špatná, ukázal další průzkum. Electronic Platform for Adult Learning in Europe [online]. 2019. Dostupné z: https://epale.ec.europa.eu/cs/content/financni-gramotnost-je-spatna-ukazal-dalsi-pruzkum

EUROSTAT. Life expectancy at birth by sex. 2018.[online]. [cit. 27.07.2019]. Dostupné z https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/sdg_03_10/default/table?lang=en

EÚ. Data poskytnutá exekutorským úřadem, který si přál zůstat v anonymitě, data poskytl v březnu 2019

EXEKUTORSKÁ KOMORA ČR. a 17. Všechno, co jste chtěli vědět o exekucích, ale báli jste se zeptat…1. díl slučování exekucí. Praha. Exekutorská komora ČR. [online]. © 2012 [cit. 15.05.2019]. Dostupné z: https://www.ekcr.cz/1/exekutori-radi/830-17-vsechno-co-jste-chteli-vedet-o-exekucich-ale-bali-jste-se-zeptat-1-dil-slucovani-exekuci?w=

EXEKUTORSKÁ KOMORA ČR b. data poskytnuta Exekutorskou komorou ČR, pracovníkem Liborem Vaculíkem, spisová značka žádosti EKCR-2018/5873, datum podání žádosti 10.10.2018

EXEKUTORSKÁ KOMORA ČR c. Trendy v počtech exekucí mají klesající tendenci, exekucí by mělo začít ubývat Praha. Exekutorská komora ČR. Mgr. Martina Houšková [online]. © 2018 [cit. 15.05.2019]. Dostupné z https://www.ekcr.cz/1/aktuality-pro-media/2447-trendy-v-poctech-exekuci-maji-klesajici-tendenci-exekuci-by-melo-zacit-ubyvat?w=

EXEKUTORSKÁ KOMORA ČR d. Exekuční slovníček. [online]. © 2009 - 2012 Exekutorská komora České republiky [cit. 17.07.2019]. Dostupné z https://www.ekcr.cz/1/exekutori-radi/802-1-exekucni-slovnicek?w=

FROMM, E. The psychological aspects of the guaranteed income. 1966. originally appeared in R. Theobald, The Guaranteed Income (New York: Doubleday & Co., 1966). Reprint in: E. Fromm, On Disobedience and Other Essays (New York: The Seabury Press, 1981)

GATHERGOOD, J. Self-control, financial literacy and consumer over-indebtedness. Journal of economic psychology, 2012, 33.3: 590-602.

GRAEBER, D. Dluh: prvních 5000 let. 1. vyd. Brno: BizBooks, 2012, 416 s. ISBN 978-80-265-0044-5.

HÁJEK, P. Téma – Data týkající se zadlužení ve stálých cenách, Informace poskytl Ing. Mgr. Pavel Hájek, vedoucí oddělení informačních služeb ČSÚ. Praha 28.5.2019

INSOLVENCE | Oddlužení - Osobní bankrot. Insolvence | Oddlužení - Osobní bankrot [online]. Copyright © 2019 [cit. 10.07.2019]. Dostupné z: http://www.insolvence-fo.cz/

JANDA, Josef. Jak žít šťastně na dluh. 1. vyd. Praha: Grada, 2013, 176 s. Finance pro každého. ISBN 978-80-247-4833-7

JÍCHA, L. Bez nového exekučního řádu se už neobejdeme, ale bez změn v jiných oblastech to nepůjde - Česká justice. Domovská stránka - Česká justice [online]. © 2019 [cit. 15.05.2019]. Dostupné z: https://www.ceska-justice.cz/blog/bez-noveho-exekucniho-radu-se-uz-neobejdeme-bez-zmen-jinych-oblastech-nepujde/?fbclid=IwAR3W-ab57gpY7w0DO-aa5-6etu8TsFRKFqVDTw3yZ_wwLFeSzU9Zr_MgL0M

KALEIDOSKOP 2017/18. Realitní bublina v přímém přenosu – grafy, které by měly kupující varovat před realitní bublinou. Lukáš Berta [online]. [cit. 30. 05.2019]. Dostupné z: https://lukasberta.com/kaleidoskop-2017-18.htm

KALOUSEK. M. společná tisková konference Ministerstva financí ČR a České národní banky ze dne 13.12.2010 - Zvyšování finanční gramotnosti v ČR

KOTRBOVÁ D.; STREJČEK P. Zadlužování českých domácností (2003-2014) Časopis Bankovnictví. Časopis Bankovnictví 2016 [online]. Dostupné z: https://bankovnictvionline.cz/neprehlednete/zadluzovani-ceskych-domacnosti-2003-2014

LIPOVETSKY, G. Paradoxní štěstí: Esej o hyperkonzumní společnosti. Praha: Prostor, 2007, ISBN 978-80-7260-184-4

LOVRITŠ, Veronika. Dluhy a předlužení [online]. 2008 [cit.01.08.2019]. Dostupné z: http://www.iqrs.cz/storage/1232455589_sb_zprvaiqrsdluhyapedluen.pdf

MAPA EXEKUCÍ a. O projektu – Mapa exekucí. Mapa exekucí [online]. autor projektu Radek Hábl. Otevřená společnost o.p.s. ve spolupráci s Ekumenickou akademií z.s. za finanční podpory Bader Philanthropies. 2018 [cit. 22.05.2019]. Dostupné z: http://mapaexekuci.cz/index.php/o-nas/o-projektu/

MAPA EXEKUCÍ b. data poskytnuta projektem Mapy exekucí ČR, vedoucím projektu Radkem Háblem, datum poskytnutí dat 11.11.2018

MANAGEMENT MANIA Konzumní společnost (Consumer Society) - ManagementMania.com. [online]. © 2018 [cit. 24.07.2019]. Dostupné z: https://managementmania.com/cs/konzumni-spolecnost-consumer-society

MAUSS, M. Esej o daru, podobě a důvodech směny v archaických společnostech. Praha: Sociologické nakladatelství, 1999. Klas (Sociologické nakladatelství). ISBN 80-85850-77-X.

MEDIAN. Exekuce v Česku – Zkušenosti poloviny chudých Čechů a dopady exekucí. Výzkum agentury Median 2018 zpracováno pro internetový deník A2larm. vedoucí výzkumu Daniel Prokop [cit. 22.05.2019]. Dostupné z https://a2larm.cz/wp-content/uploads/2018/12/Chudoba_a_exekuce.pdf

MELZOCHOVÁ J. Homo economicus – překonaný předpoklad? " E-Logos: Electronic Journal for Philosophy, roč. 19, 2013, č. 18, s. 1–21.

MINISTERSTVO FINANCÍ ČR a. Proč se finančně vzdělávat? [online]. © 2014, aktualizováno 2017, MF [cit. 30.07.2019]. Dostupné z: https://www.psfv.cz/cs/pro-odborniky/strategicke-dokumenty

MINISTERSTVO FINANCÍ ČR b. MF a ČNB: Finanční vzdělanost dospělých překvapivě nízká. Ministerstvo financí ČR. [online]. © 2010 [cit. 30.07.2019]. Dostupné z: https://www.mfcr.cz/cs/aktualne/tiskove-zpravy/2010/2010-12-13-tiskova-zprava-5284-5284

MINISTERSTVO SPRAVEDLNOSTI ČR a. Slovníček insolvenčních pojmů – Insolvence – Justice.cz. [online]. © Ministerstvo spravedlnosti ČR 2018 [cit. 12.05.2019]. Dostupné z: https://insolvence.justice.cz/slovnik-insolvencnich-pojmu/

MINISTERSTVO SPRAVEDLNOSTI ČR b. Slovníček insolvenčních pojmů – Exekuce– Justice.cz. [online]. © Ministerstvo spravedlnosti ČR 2018 [cit. 12.05.2019]. Dostupné z: https://exekuce.justice.cz/slovnik-pojmu/#Pojem.Exeku%C4%8Dn%C3%AD%20%C5%99%C3%A1d

MODIGLIANI F., ANDO A., BRUMBERG R. Hypotéza životního cyklu. 1954

MPSV. Metodika řešení předluženosti nejchudších obyvatel. Fond dalšího vzdělávání. 2015. [online]. Ministerstvo práce a sociálních věcí [cit. 25.05.2019]. Dostupné z https://www.mpsv.cz/files/clanky/33908/Metodika_reseni_predluzenosti_nejchudsich_obyvatel.pdf

NOVESKÝ, I. a kol. Slabikář finanční gramotnosti. Praha: Cofet, a.s., 2009

OECD. Household debt (indicator). doi: 10.1787/f03b6469-en [online]. © OECD 2019 [cit. 4.06.2019]. Dostupné z: https://data.oecd.org/hha/household-debt.htm#indicator-chart

OKFIN.CZ. Vánoční půjčka? Bere si ji každý osmý Čech. [online]. OKfin.cz – Největší katalog online půjček, finančních produktů a pojištění v České republice © 2019 [cit. 30.07.2019]. Dostupné z: https://www.okfin.cz/magazin/vanocni-pujcka-bere-si-ji-kazdy-osmy-cech/

PETERKOVÁ, J., JIRÁNEK, R. Prevence zadlužování českých domácností s důrazem na sociálně slabé a vyloučené skupiny obyvatel. Příloha časopisu Policista, č, 2007, 8.

PETROVOVÁ M. Veblen Thorstein Bunde. Fakulta ekonomická Západočeské univerzity v Plzni. [online]. 2009 [cit. 25.07.2019]. Dostupné z https://www.dfek.zcu.cz/kalendarium/EKONOM/Veblen_t_b.pdf

RICHTER, T. Insolvenční právo. Praha: ASPI, 2008. ISBN 978-80-7357-329-4.

ŘEZŇÁKOVÁ, L. Novela exekučního řádu vyvolává emoce. Měla by vyřešit konkurenci exekutorů [online]. idnes.cz 2018 [cit. 16.05.2019]. Dostupné z: https://www.idnes.cz/zpravy/domaci/novela-exekucniho-radu-pirati-mistni-prislusnost-teritorialita.A180925_155250_domaci_lre

SASSATELLI, R. Consumer Culture: History, Theory and Politics, Sage Publications, 2007, ISBN 978-1-4129-1180-1

SIMON, H. A. Reason in Human Affairs. Stanford: Stanford University Press, 1983, 115 stran. ISBN 0-8047-1848-2.

SDRUŽENÍ SPES. Formy pomoci předluženým občanům. Manuál Sdružení SPES pro školení sociálních pracovníků a pracovníků nevládních neziskových organizací a charit. 2007. Centrum politických analýz

SEDLÁČKOVÁ V., DVOŘÁKOVÁ M. Počet exekucí v Česku v roce 2011 výrazně stoupl iROZHLAS - spolehlivé zprávy. iROZHLAS - spolehlivé a rychlé zprávy [online]. © 2012 [cit. 17.07.2019]. Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/zpravy-domov/pocet-exekuci-v-cesku-v-roce-2011-vyrazne-stoupl_201203151310_mdvorakova

SOCIOLOGICKÁ ENCYKLOPEDIE. Konzumerismus – Sociologická encyklopedie. [online]. Sociologický ústav AV ČR 2017. autor M. Sojka [cit. 24.07.2019]. Dostupné z: https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Konzumerismus

SYROVÁTKOVÁ, Š., MACHALÍČEK, J. Dluhová problematika. Informační brožura. Dodatek k 1. vyd. Plzeň: Člověk v tísni, 2008. ISBN: 978-8086961-28-6.

ŠRÁMEK, D. Vládní legislativci vrátili novelu exekučního řádu zpět na ministerstvo - Česká justice. Domovská stránka - Česká justice [online]. © 2019 [cit. 16.05.2019]. Dostupné z: https://www.ceska-justice.cz/2019/02/vladni-legislativci-vratili-novelu-exekucniho-radu-zpet-ministerstvo/?fbclid=IwAR3CDY9PmIVwmaRIlyR7t4e1qc6LbOIVGYnHoDtHNxmn8wDHyVY-e5tquu4

TRADING ECONOMICS | 20 million INDICATORS FROM 196 COUNTRIES [online]. ©2019 TRADING ECONOMICS [cit. 04.06.2019]. Dostupné z: https://tradingeconomics.com/czech-republic/households-debt-to-gdp

VLČEK, J. Výkladový lexikon pojmů tržní ekonomiky. Praha: Victoria Publishing, 1992. ISBN 80-85605-26-0.

VEBLEN, T. Teorie zahálčivé třídy. Sociologické nakladatelství (SLON), 1999.

VÝZKUM INSOLVENCE. Prezident podepsal novelu insolvenčního zákona, její účinnost nastane pravděpodobně 1. června 2019 | Výzkum insolvence. Restrukturalizace - reorganizace - sanace | Výzkum insolvence [online]. © Clyde [cit. 12.05.2019]. Dostupné z: http://www.vyzkuminsolvence.cz/zpravodajstvi/prezident-podepsal-novelu-insolvencniho-zakona-jeji-ucinnost-nastane-pravdepodobne-1-cervna-2019.html

Právní předpisy

Zákon č. 89/2012 Sb. - Nový občanský zákoník

Zákon č. 182/2006 Sb. - Zákon o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon)

Zákon č. 99/1963 Sb. - Občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 120/2001 Sb., o soudních exekutorech a exekuční činnosti (exekuční řád)

Vyhláška č. 329/2008 Sb. - o centrální evidenci exekucí

Vyhláška č. 330/2001 Sb. - o odměně a náhradách soudního exekutora